

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

กำเนิดและพัฒนาการเพลงไทยลูกทุ่ง

RCH
ML
3758
-T5
2/120
เลขหมู่.....**83693**
งขทะเลเบียน.....**11 ก.ย. 2551**
วัน,เดือน,ปี.....

**งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการสนับสนุนงานวิจัยที่มุ่งเน้น
ผลิตนักวิจัยหน้าใหม่ของคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมประจำปี พ.ศ. 2548**

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้ทำซ้ำโดยไม่ได้รับอนุญาต
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสาร

11980183
b
i

บทคัดย่อ

เพลงลูกทุ่งเป็นเพลงที่เกิดขึ้นในสังคมเมืองโดยพัฒนามาจากเพลงไทยสากล ซึ่งถือกำเนิดมาในปี พ.ศ. 2481 และได้รับการยอมรับว่าเป็นปีกำเนิดเพลงลูกทุ่ง แต่ในยุคสมัยนั้นยังไม่มี การแบ่งประเภทของเพลงจนกระทั่งปี พ.ศ. 2507 คำว่า “เพลงลูกทุ่ง” จึงถือกำเนิดขึ้น และ คำรณ สัมบุณณานนท์ ได้รับการยกย่องว่าเป็น “บิดาแห่งเพลงลูกทุ่งไทย” และสุรพล สมบัติเจริญได้รับการยกย่องว่าเป็น “ราชาแห่งเพลงลูกทุ่ง” เพลงไทยลูกทุ่งถือเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่รับใช้สังคมไทยมายาวนานกว่าครึ่งศตวรรษและได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณกรรมที่บรรจุความเป็นไทยไว้ได้มากที่สุด วรรณกรรมเพลงลูกทุ่งมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนเป็นจำนวนมาก เช่น นักร้อง นักแต่งเพลง ทางเครื่อง ดนตรี และระบบธุรกิจ ฯลฯ ที่น่าสนใจและน่าศึกษา

ABSTRACT

Thai Country Song was born in Thai society by developed from Thai music that appeared in B.C. 2476. In B.C. 2481, Thai Country Song was released to the public. But that period we did not classify the sorts of any songs, until in B.C. 2507 “Thai Country Song” was named as one kind of music in Thailand. The “Master of Thai Country Song” is Mr. Kumron Sumpunnanon and the “King of Thai Country Song” always be Mr. Surapol Sombutjareon. Thai Country Song served Thai society as the one of literary work for half of century ago and contained most of Thai in this kind of literary work. It also related with many people such as singers, composers, dancers, jokers and etc. that very interesting and worth learning.

คำนำ

เพลงลูกทุ่งเป็นวรรณกรรมสำคัญที่รับใช้สังคมไทยมายาวนานกว่าครึ่งศตวรรษและสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับทุกยุคทุกสมัยได้เป็นอย่างดีเมื่อเปรียบเทียบกับวรรณกรรมเพลงชนิดอื่น ๆ เช่น เพลงพื้นบ้าน ซึ่งได้ตายไปจากสังคมไทยมานานแล้ว แต่เพลงลูกทุ่งยังสามารถอยู่ได้และได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงในยุคปัจจุบัน แม้ว่าสังคมไทยจะอยู่ท่ามกลางกระแสอันเชี่ยวกรากของยุคโลกาภิวัตน์ การรู้จักเพลงลูกทุ่งทำให้เรารู้จักรากเหง้าของสังคมไทยได้ดีขึ้นบ้าง อย่างน้อยก็เพื่อเตือนสติให้เราคนไทยกลับมามองสังคมของตัวเอง โดยผ่านวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งอันเป็นบทเพลงและวรรณกรรมที่คนส่วนใหญ่ของประเทศยอมรับว่าบรรจุเรื่องราวของความเป็นไทยไว้ได้มากที่สุด

ผ.ศ. ฌกาจ ราชบุรี

26 เมษายน 2548

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	i
คำนำ	ii
บทที่	
1. บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
สมมติฐาน	4
วิธีการดำเนินการวิจัย	5
แหล่งค้นคว้า	5
วิธีวิเคราะห์	5
ขอบเขตการวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
2. กำเนิดและพัฒนาการเริ่มต้นของระบบธุรกิจเพลงลูกทุ่ง พ.ศ. 2507-2511	7
กำเนิดเพลงลูกทุ่ง	7
กำเนิดเพลงไทยสากล : รากของเพลงลูกทุ่ง	10
ความเป็นมาของเพลงลูกทุ่ง	16
เพลงตลาดกับเพลงผู้ดี : เพลงลูกทุ่งกับเพลงลูกกรุง	21
ที่มาของคำว่า “เพลงลูกทุ่ง”	24
ลักษณะและองค์ประกอบของเพลงลูกทุ่ง	28
นักประพันธ์และนักร้องเพลงลูกทุ่ง	30
ถิ่นกำเนิดของนักประพันธ์เพลงลูกทุ่ง	31
เพลงลูกทุ่งกับความนิยมของคนชนบท	33
กระบวนการผลิตเพลงลูกทุ่ง	34

เส้นทางการเป็นนักร้องลูกทุ่ง	38
กระบวนการร้องเพลงอัดแผ่นเสียง	39
สื่อเผยแพร่เพลงลูกทุ่ง	39
วิทยุกระจายเสียงกับเพลงลูกทุ่ง	40
การส่งเสริมการจัดจำหน่าย	41
ระบบธุรกิจของเพลงลูกทุ่งในปี พ.ศ. 2507-2511	43
ลักษณะและองค์ประกอบบางประการของวงดนตรีลูกทุ่ง	45
การแสดงของวงดนตรีลูกทุ่ง (การเดินสาย)	49
การแสดงบนเวทีของวงดนตรีลูกทุ่ง	50
องค์ประกอบที่สำคัญบางประการของการแสดงบนเวทีของวงดนตรีลูกทุ่ง	51
3. เพลงลูกทุ่งกับระบบธุรกิจ พ.ศ. 2511-2520	56
การเสียชีวิตของสุรพล สมบัติเจริญ กับการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจเพลงลูกทุ่ง	56
ปฏิกิริยาของแฟนเพลงต่อการจากไปของราชาเพลงลูกทุ่งสุรพล สมบัติเจริญ	58
การเปลี่ยนแปลงทางกระบวนการผลิตเพลงลูกทุ่งภายหลังการเสียชีวิตของสุรพล สมบัติเจริญ	61
นักร้องและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง	61
การเปลี่ยนแปลงของเนื้อร้องและทำนองเพลง	63
การเปลี่ยนแปลงทางด้านดนตรี	63
ระบบธุรกิจเพลงลูกทุ่ง พ.ศ. 2511-2520	65
การส่งเสริมการจัดจำหน่าย	66
ช่องทางการจัดจำหน่าย	68
ธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่ง	70
วิวัฒนาการของหางเครื่อง	73
ดาวตลก	77
สัมพันธภาพระหว่างผู้ชมกับวงดนตรีลูกทุ่ง	80
4. บทสรุป	81
บรรณานุกรม	95

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

เพลงลูกทุ่ง ถือกำเนิดขึ้นโดยพัฒนามาจากเพลงไทยสากล แต่มีลักษณะเฉพาะด้านเนื้อร้อง ทำนอง และจังหวะ รวมทั้งลีลาการร้องที่มีลูกคอ คำว่า “เพลงลูกทุ่ง” ปรากฏชื่อครั้งแรกตามชื่อรายการเพลงทางโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม ซึ่งตั้งชื่อรายการโดย จำนง รังสิกุล เมื่อเดือนธันวาคม 2507 “เพลงลูกทุ่ง” ก่อนหน้านี้เรียกรวมกันว่า “เพลงตลาด” หรือ “เพลงชีวิต” ซึ่งเข้าใจว่าเป็นเพลงที่กล่าวถึงความหลากหลายของชีวิตคนที่ต้องดิ้นรนเพื่อการมีชีวิตรอด และเพลงตลาดหรือเพลงชีวิตนี้เองที่ได้พัฒนามาเป็นเพลงลูกทุ่ง ต่อมาเพลงลูกทุ่งได้พัฒนาและขยายตัวสู่กลุ่มผู้ฟัง และมีนักร้องเกิดขึ้นจำนวนมากมาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นบริบททางประวัติศาสตร์ในหลาย ๆ ด้าน

ในทัศนะของผู้วิจัย เพลงลูกทุ่งสามารถมีมุมมองได้หลากหลาย โดยเฉพาะบริบททางเศรษฐกิจและสังคมในกรอบโครงของประวัติศาสตร์ธุรกิจ ซึ่งสามารถอธิบายถึงพัฒนาการอันยาวนานของเพลงลูกทุ่งนั้น สามารถศึกษาถึงกระบวนการการผลิตการจัดการ ตลอดจนแบบแผนในการเผยแพร่เพลงลูกทุ่ง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะและเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการวิเคราะห์ เพื่อเป็นตัวอย่างของการศึกษาพัฒนาการของประวัติศาสตร์ธุรกิจของสิ่งบันเทิง ผู้วิจัยพบว่าการเปลี่ยนแปลงในเชิงธุรกิจของเพลงลูกทุ่งได้ผ่านยุคสมัยสำคัญ ๆ ถึง 3 ยุคด้วยกัน คือ

ยุคแรก (พ.ศ. 2507 - 2511) ปี พ.ศ. 2476 เป็นปีกำเนิดเพลงไทยสากล (กาญจนาคพันธุ์, 2542) ความนิยมในเพลงไทยสากลในหมู่ผู้ฟังก่อให้เกิดระบบธุรกิจในการวงการเพลงในเวลาต่อมา เมื่อมีการบันทึกเพลงลงแผ่นเสียงออกจำหน่ายและเผยแพร่ออกอากาศทางสถานีวิทยุต่าง ๆ แม้ในระยะแรกเพลงจะเป็นสิ่งบันเทิงราคาแพงสำหรับผู้ฟัง ซึ่งต้องมีทุนในการซื้อเครื่องเล่นแผ่นเสียงและตัวแผ่นเสียง แต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เครื่องรับวิทยุได้มีการพัฒนาเป็นระบบทรานซิสเตอร์ ผู้ฟังสามารถซื้อเครื่องรับวิทยุทรานซิสเตอร์ในราคาที่ถูกลง ในขณะที่ขบวนการเพิ่มจำนวนของสถานีวิทยุและรายการเพลงตามสถานีส่งผลให้เพลงลูกทุ่งมีการขยายตัวสู่ผู้ฟังอย่างกว้างขวาง ความนิยมเพลงลูกทุ่งก่อให้เกิดธุรกิจสำคัญในการวงการเพลงลูกทุ่ง คือ ธุรกิจแผ่นเสียง และธุรกิจการแสดงเพลงลูกทุ่ง ซึ่งล้วนแต่เป็นธุรกิจที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้า ทั้งนี้เพราะธุรกิจแผ่นเสียงเป็นธุรกิจในลักษณะเชิงพาณิชย์อุตสาหกรรม มีกระบวนการจัดการตาม

ขั้นตอนทางธุรกิจมาก เช่น กระบวนการผลิต กระบวนการจำหน่าย เป็นต้น และยังเป็นธุรกิจที่ต้องลงทุนพอสมควร รวมถึงผู้คนที่เกี่ยวข้องมีเป็นจำนวนมาก เช่น นายทุนทำแผ่นเสียง ที่ทำในรูปแบบบริษัทจำกัด และนายทุนอิสระ ซึ่งมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับนักร้องและนักแต่งเพลงรวมไปถึงธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่ง

ถ้าสำหรับธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่งเป็นธุรกิจที่มีลักษณะของระบบอุปถัมภ์ และระบบครอบครัว ความสัมพันธ์ในวงดนตรีเป็นความสัมพันธ์ของศิษย์กับครูเป็นส่วนใหญ่ วงดนตรีเพลงลูกทุ่งเป็นที่รวมของผู้คนมากมายทุกภูมิภาคของประเทศ หลายคนมาด้วยใจรัก หลายคนมาเสาะแสวงหาความก้าวหน้าของชีวิต รายได้ของวงดนตรีได้จากการแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ซึ่งนิยมเรียกกันว่า “การเดินสาย” (สัมภาษณ์ เพลิน พรหมแดน, 18 ธันวาคม 2547)

ธุรกิจเพลงลูกทุ่งได้เริ่มพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีนักร้องใหม่ ๆ เกิดขึ้นต่อเนื่องกันมา ธุรกิจแผ่นเสียงเองก็มีการขยายตัวตามไปด้วย อย่างไรก็ตามธุรกิจแผ่นเสียงของนายทุนที่ชำนาญในด้านการค้าและการตลาดมากกว่า ย่อมได้เปรียบนักร้องและนักแต่งเพลงในด้านรายได้อยู่เสมอ ส่วนธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่งนั้นต้องอาศัยบารมีของหัวหน้าวงว่ามีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของประชาชนมากน้อยเพียงใด เพราะหมายถึงว่า ยอดรายได้จากการเดินสายจะมากขึ้นตามความนิยมของผู้ฟัง อย่างไรก็ตามธุรกิจเพลงลูกทุ่งก็สามารถทำเงินให้กับนักทำแผ่นเสียงนักแต่งเพลงและนักร้อง นับว่าเป็นอาชีพใหม่ที่หลายคนใฝ่ฝันที่อยากจะประสบความสำเร็จ เจกเช่น สุรพล สมบัติเจริญ ผู้ได้ชื่อว่า “ราชาเพลงลูกทุ่ง” และการเสียชีวิตของสุรพลในปี พ.ศ. 2511 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในวงการธุรกิจเพลงลูกทุ่ง ซึ่งผู้เขียนต้องการจะศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นถึงพัฒนาการเริ่มต้นของธุรกิจเพลงลูกทุ่ง ทั้งแผ่นเสียงและวงดนตรีมีปัจจัยได้สร้างเสริมและมีลักษณะอย่างไรมีกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับเพลงลูกทุ่งเปลี่ยนแปลงอย่างไรเพื่อเข้าใจเพลงลูกทุ่งในอีกแง่มุมหนึ่ง

ยุคที่สอง (พ.ศ. 2511-2520) การเสียชีวิตของ สุรพล สมบัติเจริญ ก่อให้เกิดการตื่นตัวเป็นอย่างมากในวงการเพลงลูกทุ่ง หลายสิ่งหลายอย่างเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่กระบวนการผลิตไปจนถึงการจัดจำหน่าย นักร้องและนักแต่งเพลงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น มีการแข่งขันสูง อย่างไรก็ตาม ธุรกิจแผ่นเสียงและธุรกิจดนตรียังคงเป็นธุรกิจหลักในวงการเพลงลูกทุ่งอยู่ เช่นเดิมแต่มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงให้เห็นอย่างชัดเจน เช่น ธุรกิจแผ่นเสียงเริ่มมีการส่งเสริมการจำหน่ายด้วยการใช้เงินว่าจ้างเปิดแผ่น เป็นต้น ส่วนธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่งนั้นมีการปรับเปลี่ยนโดยเห็นได้ชัดเจนมากในเรื่องการแสดงบนเวทีที่มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วย ได้แก่ ระบบแสง สี เสียง นอกจากนั้นยังมีการพัฒนาการใช้นักเต้นแสดงประกอบการร้องเพลง ซึ่งถูกเรียก

ชี้ให้เห็นพัฒนาการของธุรกิจเพลงลูกทุ่ง เริ่มมีความหลากหลายและซับซ้อนและสมควรนำมาศึกษาให้เห็นถึงปัจจัยในการเปลี่ยนแปลง รูปลักษณะที่เปลี่ยนไปนั้นเป็นอย่างไร รวมถึงพัฒนาการเทคโนโลยีของการผลิตทางด้านเทปคาสเซต ซึ่งส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านธุรกิจเพลงครั้งสำคัญในสมัยต่อมา

ยุคที่สาม (พ.ศ. 2521-2535) การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีทางการผลิตในระบบการผลิตเพลงเปลี่ยนจากระบบแผ่นเสียงเป็นระบบเทปคาสเซตซึ่งมีราคาถูกลงง่ายต่อการเล่น การเติบโตของธุรกิจทุนนิยมในวงการเพลงลูกทุ่ง ทำให้ระบบธุรกิจครอบครัวในวงดนตรีอ่อนตัวลงตามลำดับและได้พัฒนาไปสู่ระบบธุรกิจแนวใหม่คือ ระบบการผลิตพาณิชย์เชิงอุตสาหกรรม (การผลิตจำนวนมากเพื่อขาย) โดยมีพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ปี พ.ศ. 2521 เป็นปัจจัยกระตุ้นที่สำคัญรวมถึงการขยายตัวของเศรษฐกิจและสังคมของผู้บริโภคในช่วงเวลานั้น

ธุรกิจการผลิตเทปคาสเซตเป็นธุรกิจที่อยู่ภายใต้การดูแลของบริษัทผู้ผลิตทุกขั้นตอน ตั้งแต่กระบวนการผลิต การจัดจำหน่าย การส่งเสริมการจัดจำหน่าย จนกว่าจะถึงมือผู้บริโภค ธุรกิจเทปคาสเซตเป็นธุรกิจแนวใหม่ที่มีการจัดการและการบริหารอย่างเป็นระบบ เป็นธุรกิจเชิงพาณิชย์อุตสาหกรรมที่สร้างกำไรเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาจากระบบครอบครัวในธุรกิจวงดนตรีไปสู่ระบบการจัดการเชิงพาณิชย์อย่างเต็มรูปแบบ มีการวางระบบการบริหารดนตรีแนวใหม่ มีผู้จัดการวงดนตรีทำธุรกิจในรูปแบบบริษัทจำกัด การตั้งวงดนตรีในยุคนี้ต้องใช้เงินลงทุนสูงจึงเปิดโอกาสให้นายทุนเข้ามามีบทบาทอย่างเต็มที่ นักร้องทำหน้าที่เพียงนักร้องรับจ้างเท่านั้น ถึงกระนั้นก็ตาม ธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่งในปัจจุบันก็สามารถสร้างรายได้ให้กับนักร้องลูกทุ่งเป็นจำนวนมากนักร้องที่สำคัญ ๆ ในยุคนี้ ได้แก่ สายัณห์ สัญญา ยอดรัก สลักใจ สุรารี ราชสีมา และ พุ่มพวง ดวงจันทร์

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะพบว่า พัฒนาการของเพลงลูกทุ่งนั้นสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ในลักษณะการปฏิสัมพันธ์กับการเติบโตของเพลงลูกทุ่งไปตามยุคตามสมัยและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยเชื่อว่าเพลงลูกทุ่งได้ปรับตัวเองให้เป็นธุรกิจการค้า เพื่อแสวงหากำไร เพราะฉะนั้นกระบวนการต่าง ๆ ของเพลงลูกทุ่ง จึงมีขั้นตอนเช่นเดียวกับธุรกิจอื่น ๆ และผู้คนที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมากกว่าจะถึงมือผู้บริโภคหรือคนฟัง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาระวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมในกรอบของประวัติศาสตร์ของธุรกิจบันเทิง ที่ใช้เพลงลูกทุ่งเป็นแบบของการอธิบาย ประเด็นหลักในการวิจัยครั้งนี้คือ ศึกษาว่ากลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับเพลงลูกทุ่ง อันได้แก่ นายทุน นักร้อง นักแต่งเพลง นักจัดรายการเพลง นักดนตรี หางเครื่อง แม่ยก พ่อค้า ผู้บริโภค ซึ่งล้วนแต่มีส่วนในการส่งเสริมและผลักดันให้เพลงลูกทุ่ง เติบโตกลายเป็นธุรกิจบันเทิงสำคัญในสังคมไทยและมีความสัมพันธ์กับสังคมและเศรษฐกิจไทยอย่างแนบแน่น

ระบบธุรกิจที่เกิดขึ้นดังกล่าวมีการเอกลักษณะเป็นเอกลักษณะที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวนาน จากระบบธุรกิจแบบครอบครัวเล็ก ๆ ไปสู่ระบบธุรกิจเชิงพาณิชย์ อุตสาหกรรมที่มีเงินทุนหมุนเวียนหลายสิบล้านบาท ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังว่าการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นแนวทางสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมไทย ในบริบทของพัฒนาการสิ่งบันเทิงในสังคมไทยในแง่มุมใหม่ ๆ ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษากำเนิดและลักษณะของเพลงลูกทุ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507-2521
2. ศึกษาพัฒนาการของเพลงลูกทุ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476-2521 ภายใต้บริบททางเศรษฐกิจและสังคม
3. ศึกษาเพลงลูกทุ่งในเชิงประวัติศาสตร์ธุรกิจ
4. ศึกษากลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กับเพลงลูกทุ่ง

สมมุติฐาน

1. เพลงลูกทุ่งถือกำเนิดมาพร้อมกับเพลงไทยสากลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 แต่มีลักษณะเด่นทางด้านวิธีการร้อง เนื้อหา จนกลายมาเป็นเพลงที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตัวเองและมีพัฒนาการควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยพัฒนาจากเพลงร้องหน้าม่าน ประกอบละครภาพยนตร์ จนกระทั่งมีการร้องอัดแผ่นเสียงเพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าและแยกตัวออกจากเพลงไทยสากลเมื่อปี พ.ศ. 2507 เมื่อปรากฏชื่อ “เพลงลูกทุ่ง” เป็นครั้งแรกในรายการทางโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม
2. ในทศวรรษ 2510 เพลงลูกทุ่งได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายมากขึ้นภายหลังการเสียชีวิตของ สุรพล สมบัติเจริญ ก่อให้เกิดการแข่งขันในวงการเพลงลูกทุ่งมากและได้พัฒนาไปสู่ระบบธุรกิจเพลงลูกทุ่งอย่างเต็มรูปแบบ
3. พัฒนาการของธุรกิจเพลงลูกทุ่งได้ปรับตัวสู่ระบบอุตสาหกรรมเชิงพาณิชย์บันเทิงในทศวรรษ 2520 ภายหลังจากมีการใช้ระบบธุรกิจในกระบวนการผลิตเพลงลูกทุ่งและการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีที่ต้องการลดต้นทุนการผลิต การขยายตัวของภาคเศรษฐกิจในสังคมไทย โดยมีพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ปี พ.ศ. 2521 เป็นปัจจัยเสริมที่มากกระตุ้นให้มีการปรับตัวของอุตสาหกรรมเพลงลูกทุ่งในเวลาที่เหมาะสม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลหลักฐานชั้นต้น เช่น แผ่นเสียง เทปคาสเซ็ทและเอกสารชั้นรอง ได้แก่ หนังสือเพลงลูกทุ่ง งานเขียนต่าง ๆ เช่น วิทยานิพนธ์ งานวิจัยและบทความ

2. วิธีการสัมภาษณ์ เนื่องจากหลักฐานชั้นต้นและหลักฐานชั้นรองที่เป็นเอกสารยังไม่เพียงพอต่อการวิเคราะห์วิจัย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาจากคำบอกเล่าของบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวงการเพลงลูกทุ่ง เช่น นักร้อง นักแต่งเพลง นักจัดรายการวิทยุ ฯลฯ ซึ่งการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยได้คำนึงถึงความหมายทางประวัติศาสตร์ และบริบททางประวัติศาสตร์ของเพลง โดยการตรวจสอบกับเอกสารชั้นต้นร่วมสมัยที่ยังเหลืออยู่

แหล่งค้นคว้า

1. หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2. หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
3. สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. หอสมุดดนตรี มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา
5. ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
6. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วิธีวิเคราะห์

เป็นการวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาพัฒนาการของเพลงลูกทุ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476-2521 โดยจะแบ่งยุคสมัยของเพลงลูกทุ่งออกเป็น 3 ยุค คือ

ยุคแรก พ.ศ. 2507-2511 ถือเป็นยุคกำเนิดของเพลงลูกทุ่ง ซึ่งจะได้อธิบายกำเนิดเพลงลูกทุ่งพอสังเขป เพื่อเป็นแนวทางในการอธิบายลักษณะและส่วนประกอบต่าง ๆ ของเพลงลูกทุ่งจนกระทั่งถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2511 วงการเพลงลูกทุ่งต้องสูญเสียราชาเพลงลูกทุ่งคือ สุรพล สมบัติเจริญ

ยุคที่สอง 2511-2521 ภายหลังจากเสียชีวิตของ สุรพล สมบัติเจริญ เพลงลูกทุ่งได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายมีนักร้องเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เกิดการแข่งขันสูง เพลงลูกทุ่งเริ่มเข้าสู่ระบบธุรกิจ กอปรทั้งในสมัยนี้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้มีการพัฒนาเทคโนโลยี ทางการผลิตเทปคาสเซ็ทเพิ่มขึ้นมาแข่งขันกับระบบแผ่นเสียง ยุคนี้ถือได้ว่าเป็นยุคการปรับตัวของเพลงลูกทุ่ง

ในการแบ่งยุคสมัยของการศึกษา ผู้วิจัยต้องการจะชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการของเพลงลูกทุ่งที่เป็นระบบธุรกิจและระบบอุตสาหกรรมเชิงพาณิชย์ในลักษณะประวัติศาสตร์ธุรกิจเป็นสำคัญ และอธิบายให้เห็นถึงกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับเพลงลูกทุ่ง อันได้แก่ นักร้อง นักแต่งเพลง วงดนตรี โรงภาพยนตร์ ห้างเครื่อง และนักจัดรายการวิทยุ เป็นต้น นั้นมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไรบ้างและกลุ่มคนเหล่านี้เป็นปัจจัยในการสร้างและพัฒนาเพลงลูกทุ่งอย่างไรบ้าง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476-2521

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เป็นการเปิดประเด็นศึกษาเกี่ยวกับเพลงลูกทุ่งประเด็นใหม่ ในทัศนะประวัติศาสตร์ ในลักษณะของประวัติศาสตร์ธุรกิจที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในช่วงเวลานั้น ตลอดจนความเข้าใจที่มีต่อการเพลงลูกทุ่งได้อย่างลุ่มลึก ผู้วิจัยเชื่อว่าจะก่อให้เกิดแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ในเนื้อหาที่หลากหลายมากขึ้น

บทที่ 2

กำเนิดและพัฒนาการเริ่มต้นของระบบธุรกิจเพลงลูกทุ่ง พ.ศ. 2507-2511

กำเนิดเพลงลูกทุ่ง

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้พบว่า ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยาได้มีการติดต่อระหว่างกรุงศรีอยุธยากับประเทศตะวันตก คนตรีตะวันตกก็เริ่มเข้ามาสู่ประเทศไทยนับตั้งแต่นั้นมา ในบันทึกของลาตูแมร์เมื่อ พ.ศ. 2230 กล่าวไว้ว่า “สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามได้ทรงสดับเพลงโอเปร่าของเรา โดยมีผู้สืโวโกลินถวายพระองค์ ท่านมิได้พระราชทานพระราชวินิจฉัยแต่ประการใด แต่ผู้มีบอกเล่าให้เราทราบว่ามีรับสั่งว่าท่านองนั้นมิเสียดังนั้นไป” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเข้ามาของคนตรีตะวันตก ปรากฏมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว (สันต์ ท. โกมลบุตร, 2510)

ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการฝึกหัดทหารตามแบบยุโรป และจะมีคนตรีเพื่อบรรเลงประกอบในการฝึกหัดทหาร คนตรีที่ใช้ประกอบการฝึกทหารคือ คนตรีประเภทแตรวง ซึ่งการฝึกทหารแบบยุโรปนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมของ ร้อยเอกอิมเบย์ ส่วนวังหน้า (พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) อยู่ภายใต้การควบคุมของ ร้อยเอกน็อกซ์ ซึ่งทั้งคู่เป็นชาวอังกฤษ ซึ่งเป็นที่สนใจของคนไทยจากบันทึกของ เทาเซนส์ แฮร์ริส ทูตชาวอเมริกันที่เข้ามาในเมืองไทยเมื่อ พ.ศ. 2396 กล่าวว่า “วงดนตรีของเขาเป็นของแปลกใหม่ที่ดึงดูดความสนใจของคนไทยที่พบเห็นเป็นอันมาก” (นันทนา, 2545) และคนไทยเริ่มคุ้นเคยกับแตรวงหรือแตรฝรั่ง นับตั้งแต่นั้นมา

ในปี พ.ศ. 2410 Jacob Feit (Jacob Feit คือบิดาของพระเจนศรียาญ) ชาวอเมริกันเชื้อสายเยอรมันได้มาท่องเที่ยวในประเทศไทยและได้รับการเชื้อเชิญจากกงสุลอเมริกันประจำประเทศไทยคือ S. Chandle ให้เข้ารับราชการเป็นครูแตรวงในพระราชสำนักของกรมพระราชวังบวรมหาวิชัยชาญ (วังหน้า) นับได้ว่าคนตรีตะวันตกในประเทศไทยมีฐานะเป็นคนตรีเพื่อการบันเทิงนอกเหนือจากการบรรเลงในกิจการทหาร

ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 วงดนตรีวงทหาร ได้รับการปรับปรุงอย่างจริงจังโดย Jacob Feit เป็นอาจารย์ผู้สอน และได้ทรงจัดหาเพลงสรรเสริญพระบารมีมาใช้บรรเลงประกอบเพื่อเกียรติยศ จึงส่งผลให้มีวงดนตรีวงทหารเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2420 ที่กองทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์โดยมี พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าสุขสวัสดิ์กรมหมื่นอดิศรอุดมเดชเป็นผู้บังคับการพระองค์แรก วงดนตรีวงทหารในเวลาต่อมาได้รับการเรียกชื่อใหม่ว่า “วงโยธวาทิต” (Military Band) (พูนพิศ อมาตยกุล, 2544)

จากบันทึกของ คาร์ล บ็อค นักธรรมชาติวิทยาออร์เวย์ซึ่งเดินทางเข้ามากรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2424 ได้ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของดนตรีในราชสำนักไทยว่า “...มีดนตรีสำหรับบรรเลงเล่นทั้งดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก ซึ่งนักดนตรีราชสำนักไทยได้รับการฝึกฝนจากครูดนตรีชาวยุโรปจนสามารถบรรเลงเพลงของชาวตะวันตกด้วยเครื่องดนตรีไทยได้” (คาร์ล, 2544) จากบันทึกดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ดนตรีตะวันตกได้กลายเป็นดนตรีเพื่อความบันเทิงของชนชั้นสูงในราชสำนักไทยไปแล้ว

ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2446-2447 สมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์กรมพระนครสวรรค์วรพินิต พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายหลังจากสำเร็จการศึกษาจากเยอรมันได้เข้ารับราชการที่กองทัพเรือ ทรงเป็นผู้ส่งเสริมดนตรีตะวันตกในเมืองไทยเป็นอันมาก ทั้งในฐานะที่ทรงเป็นผู้นำการแต่งทำนองเพลงตามมาตรฐานดนตรีสากลและในการประพันธ์เพลงสำหรับบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีไทย ทรงสนพระทัยและมีความชำนาญในดนตรีทั้งไทยและสากล สำหรับดนตรีสากลนั้นถึงขั้นที่นิพนธ์ทำนองเพลงและเรียบเรียงเสียงประสาน (พูนพิศ, 2534) ซึ่งการบันทึกทำนองเพลงไทยแบบของทุลกระหม่อมบริพัตรนั่นเองทำให้เพลงต่าง ๆ ที่นิพนธ์เองและเพลงตะวันตกอื่น ๆ ได้แพร่หลายออกไปอย่างกว้างขวาง

เพลงที่ทุลกระหม่อมบริพัตรนิพนธ์ส่วนมากแล้วดัดแปลงมาจากเพลงไทยแท้ เช่น เพลงสุคนธ์นิพนธ์ (ดัดแปลงมาจากแสนเสนาะ) วอลซ์เมขลา (ดัดแปลงมาจากเพลงหกบท) สรรเสริญเสื่อป่า (ดัดแปลงมาจากบุหลันลอยเลื่อน) เพลงโศก (ดัดแปลงมาจากเพลงพญาโศกสองชั้น) ฯลฯ นอกจากนี้แล้วเพลงวอลซ์ปลื้มจิตซึ่งนิพนธ์ไว้ในปี พ.ศ. 2446 สันนิษฐานว่าอาจเป็นเพลงไทยสากลเพลงแรกในประวัติศาสตร์ดนตรีของเมืองไทย (จ้านง, 2547) เพลงต่าง ๆ เหล่านี้ทรงนิพนธ์โดยใช้โน้ตและจังหวะแบบสากล ในปัจจุบันยังมีเพลงของทุลกระหม่อมบริพัตรบรรเลงอยู่คือเพลงมหาฤกษ์ และเพลงโศก เป็นต้น จากพระปรีชาสามารถดังกล่าวจึงทรงได้รับการยกย่องเป็น “พระบิดาแห่งเพลงไทยสากล” (พูนพิศ อมาตยกุล, 2544) トラバจนทุกวันนี้

ในปี พ.ศ. 2451 นอกจากละครรำซึ่งได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางอยู่ก่อนแล้ว ได้เกิดมีละครแบบใหม่ที่เรียกกันว่าละครร้อง ผู้ให้กำเนิดละครร้อง คือ พระบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ (กาญจนาคพันธ์, 2542) ซึ่งทรงดัดแปลงมาจากละครมาเลย์ที่เรียกกันว่า “มาเลย์โอเปร่า” หรือ “บังสาวัน” และทรงตั้งชื่อละครคณะใหม่นี้ว่า “ละครหลวงหลวงนฤมิตร” ต่อมาโรงละครถูกลอบวางเพลิงได้รับความเสียหาย จึงทรงสร้างโรงละครขึ้นมาใหม่มีชื่อว่า “ปรีดาถัย” ซึ่งกลายเป็นชื่อของคณะละครตามไปด้วย บทเพลงที่ใช้ประกอบละครร้องของคณะละครปรีดาถัยนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับเพลงแบบสากลแล้ว กล่าวคือ มีเนื้อร้องมาก ใช้น้อย และให้ลูกคู่เป็นผู้เอื้อนแทนนักแสดงซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของประชาชน โดยทั่วไปเป็นอันมาก

ในสมัยนั้น นอกจากจะมีละครคณะปรีดาถัยแล้วยังมีละครคณะ “ปราโมทัย” ของ พระโสมภพอักษรกิจ คณะอิตาเลียนของ มาดามบัวของ ชาวอิตาเลียนเป็นเจ้าของ (กาญจนาคพันธ์, 2542) ซึ่งใช้ผู้ชายแสดงซึ่งแตกต่างจากสองคณะดังกล่าวที่ใช้ผู้แสดงหญิงล้วน นอกจากนี้ยังมี คณะบันเทิงสยามของแม่เลื่อน คณะปราโมทัยนครของ เมือง หนูนิมิตร เป็นต้น ซึ่งลักษณะบทเพลงประกอบละครนี้คล้ายคลึงกันซึ่งชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการของเพลงไทยซึ่งใกล้เคียงกับเพลงแบบสากลมากยิ่งขึ้น

ในปี พ.ศ. 2455 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงสร้างวงดนตรีในราชสำนักเรียกว่า “วงเครื่องสายฝรั่งหลวง” ตั้งกิจกรรมมหรสพและโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนพรานหลวงขึ้นที่สวนมิสกวันเพื่อสอนดนตรีทุกประเภท นอกจากนั้นทรงสร้าง “กาแฟรสิงห์” ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งอยู่ริมถนนศรีอยุธยาถนนพระราชวังดุสิต เพื่อให้ประชาชนได้อาศัยเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ และได้ทรงมอบกิจการของสถานที่นี้ให้เป็นหน้าที่ของกรมมหรสพดูแล นอกจาก “กาแฟรสิงห์” จะเป็นสถานที่ขายอาหารว่างและเครื่องดื่มแล้ว ยังได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างกระโจมแตรวงขนาดใหญ่ขึ้นในสถานที่ใกล้เคียงกันอีกด้วย เพื่อใช้สำหรับเป็นที่ตั้งทำการบรรเลงดนตรีให้ประชาชนฟัง มีทั้งวงดุริยางค์สากลและวงปี่พาทย์สลับรายการกันทุก ๆ วันอาทิตย์ เริ่มตั้งแต่เวลา 17.00 - 19.00 น. ตามบริเวณหน้ากระโจมมีโต๊ะและเก้าอี้จัดไว้รับรองสำหรับประชาชนประมาณ 300-400 คน การเข้านั่งฟังการบรรเลงนี้ไม่ต้องเสียค่าผ่านประตู การบรรเลงเริ่มตั้งแต่ เดือนธันวาคมถึงเดือนมิถุนายน เพราะหลังจากนั้นก็เข้าสู่หน้าฝนจะไม่สะดวก การบรรเลงมีประจำจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พ.ศ. 2461 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจัดตั้งกองแตรวงกรมเสื่อป่าพรานหลวงและม้าหลวง เพื่อประกอบกิจการของ เสื่อป่าซึ่งเป็นราชการอีกส่วนหนึ่งของราชสำนัก นับได้ว่าศิลปกรรมทางดนตรีไทยและสากลได้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เป็นสมัยที่ดนตรีตะวันตกเริ่มแพร่หลายเข้าสู่ประชาชนอย่างกว้างขวาง

โดยเฉพาะเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายได้รับความนิยมจากประชาชนมาก ทรงส่งเสริมให้มีการฝึกฝนดนตรีตะวันตกในหมู่ข้าราชการบริพารและนักดนตรีไทย ซึ่งต่อมานักดนตรีเหล่านี้ได้แยกตัวออกมาตั้งวงใหม่หลังสิ้นรัชกาลของพระองค์แล้ว บุคคลที่ได้รับการยกย่องอย่างสูงยิ่งในวงการดนตรีสากลของไทยคือ พระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยากร) และอีกบุคคลหนึ่งในวงเครื่องสายฝรั่งหลวงซึ่งต่อมามีชื่อเสียงมากและเป็นหัวหน้าวงกรมโฆษณาการนั่นคือ เอื้อ สุนทรสนาน

กำเนิดเพลงไทยสากล: รากของเพลงลูกทุ่ง

กาญจนาศพนธ์เขียนเรื่องกำเนิดของเพลงไทยสากลโดยกล่าวว่า อาจแบ่งที่มาของเพลงไทยสากลได้ 2 สาย คือ สายทางละครและสายทางภาพยนตร์ สายทางละครนั้นละครคณะปริคาลัยเป็นต้นกำเนิดของเพลงไทยที่ร้องตามทำนองฝรั่ง ซึ่งผู้ที่เชี่ยวชาญทางด้านเพลงในสมัยนั้นคือ หม่อมหลวงถ้วนศรี วรวรรณ ได้นำเอาทำนองเพลงสากลมาปรับให้เข้ากับกลอนสุภาพของไทย ซึ่งก่อนหน้านี้นี้มีการเล่นเพลงทำนองฝรั่งอยู่แล้วในกองแตรวงทหาร

สำหรับสายทางภาพยนตร์นั้นสันนิษฐานได้ว่า ชาวญี่ปุ่นเป็นชาติแรกที่นำเข้ามาฉายในเมืองไทยราวปีพ.ศ. 2471 นับเป็นสิ่งบันเทิงชนิดใหม่ ภาพยนตร์ในระยะแรกนี้เป็นภาพยนตร์เงียบยัง ไม่มีการบันทึกเสียงลงในฟิล์ม เมื่อเป็นหนังเงียบจึงได้มีผู้เริ่มทำเพลงประกอบเพื่อเพิ่มอรรถรสสำหรับผู้ชม โดยใช้แตรวงบรรเลงก่อนการฉายและขณะทำการฉายหนัง แตรวงที่บรรเลงในครั้งนั้นปรากฏว่าเป็นของเอกชน (กาญจนาศพนธ์, 2542) และเพลงที่บรรเลงเป็นเพลงสากลกับเพลงไทยเช่น เพลงเบตส์คือเกิด และเพลงของทูลกระหม่อมบริพัตรคือ เพลงมารัษฎีพัตรและวอลซ์ปลื้มจิต แม้ยังไม่มียุทธยานยืนยันว่าเอกชนไทยเริ่มมีแตรวงเป็นของตนเองเมื่อไร แต่การแพร่กระจายของดนตรีตะวันตกนั้นได้รับการเผยแพร่ออกไปจากราชสำนัก โดยมีสื่อประเภทการแสดงของรัฐ เช่น การแสดงของกองเครื่องสายฝรั่งหลวง การแสดงในกิจการเสื่อป่ากับการแสดงของเอกชนคือแตรวงในโรงภาพยนตร์เป็นสื่อแพร่กระจาย

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ รัชกาลที่ 6 อิทธิพลของภาพยนตร์ตะวันตกทำให้ละครคณะต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น เช่น ปริคาลัยและปราโมทย์ต้องหยุดตัวเองลง และมีละครลับรำ (คือมีร้องเพลงประกอบบ้าง) ได้รับความนิยมแทน ซึ่งส่วนมากเป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ สำหรับเสื่อป่าและลูกเสื่อทรงใช้เพลงไทยทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามละครเพลงเหล่านี้ไม่อาจจะสู้กับภาพยนตร์ตะวันตกได้ ความสำเร็จจึงลดลงตามลำดับ

หลังจากยุคของทูลกระหม่อมบริพัตรผ่านไป เพลงไทยสากลใช้เวลาในการพัฒนาตนเองนานเกือบ 3 ทศวรรษ จนในปี พ.ศ. 2470 จวงจันทร์ จันทร์คณา (พรานบูรณ) ผู้ประพันธ์เรื่องและเพลงของคณะละครศิลป์สำเร็จ (คณะละครของแม่เลื่อน) ประวีติ โคอจริก (แม่แก้ว) ผู้ประพันธ์เรื่องและเพลงของคณะละครนครบันเทิง (คณะละครของแม่บุญนาค) และสมประสงค์คนทีศนี (เพชรรัตน์) แห่งคณะละครปราโมทย์นคร (คณะละครของแม่เสงี่ยม) ได้มีการปรับปรุงสร้างสรรค์บทเพลงประกอบละครเรื่องขึ้นใหม่ “โดยการดัดแปลงจากเพลงไทยเดิมที่มีทำนองสองชั้นมาใส่เนื้อร้องเต็มแทน ทำนองเอื้อนใช้ดนตรีคลอฟังพันหูพันใจ เป็นที่นิยมของประชาชนซึ่งเรียกกันว่าเพลงเนื้อเต็มหรือเนื้อเฉพาะ แต่ยังคงใช้ปี่พาทย์บรรเลงเหมือนเช่นเดิมอยู่” (วราวุธ สุมาวงศ์, 2526)

ลักษณะของเพลงไทยสากลในสมัยของพรานบูรณ (2470-2472) มีลักษณะเป็น “เพลงไทยเดิมสากล” ใช้ร้องประกอบการแสดงละครเรื่องดาบโบราณเป็นเรื่องแรก (มโนส, 2519) และเป็นครั้งแรกจากลักษณะเพลงของพรานบูรณ จะเห็นได้ว่าการแต่งเพลงนั้นคงจะได้แรงบันดาลใจจากเพลงไทยเดิม เพราะต่อมาพรานบูรณได้แต่งเพลงลักษณะนี้อีกเป็นจำนวนมาก ในปีพ.ศ. 2474 พรานบูรณและเพชรรัตน์แห่งละครคณะศรีโรภาสได้นำดนตรีสากลประเภทเพลงแจ๊ส (Jazz Band) หรือหัตถดนตรีเข้ามาประกอบละครเรื่อง “โรสิตา” และนำทำนองเพลง “วอลซ์ปลื้มจิต” มาใส่เนื้อร้องซึ่งได้รับความนิยมมาก ได้มีการเผยแพร่บทเพลงออกอากาศทางสถานีวิทยุ 7 พี.เจ. ที่ศาลาแดง และมีการบันทึกแผ่นเสียงบทประพันธ์โดย 3 บรมครูดังกล่าวนี้เป็นจำนวนมากในระบบ 78 รอบต่อนาที โดยห้างนายต. เส็กชวน (สมาคมนักแต่งเพลง, 2526) และในปีนั้นเช่นกัน พรานบูรณซึ่งได้ร่วมงานกับคณะละครจันทโรภาสก็โด่งดังที่สุดขึ้นมาด้วยละครเรื่อง “จันทร์เจ้าข้า” ซึ่งมีสถิติการนำออกแสดงถึง 49 ครั้ง ติดต่อกันแทบทุกโรงมหรสพที่มีในพระนครและธนบุรี เพลงไทยสากลที่พรานบูรณได้แต่งขึ้นนั้น “มักมีลีลาทำนองอ่อนหวาน อาทิ เพลงจันทร์เจ้าข้า จันทร์สวาท จันทร์ลอย จันทร์จากฟ้า จันทร์แผ่หมอก ขวัญของเรียม เดียงเรียม ตั้งเรียม ต้นรักดอกโศก ช้ำช้ำ ต้นข้าวคอยฝน หนาวอารมณ์ เดือนดวงเดียว เดือนดวงใหม่ หวานให้ใจหาย สูงสุดสอย ลอยคอ คนเห็นคนฉนรักเธอ น้ำผึ้งรวง กุหลาบร่วง” ในช่วงนั้นบทเพลงประกอบละครเรื่องเป็นที่นิยมแพร่หลายโดยทั่วไป “คราพบจนกระทั่งความนิยมละครเรื่องลดน้อยลงไป ในขณะที่เดียวกันกับการบันเทิงอย่างใหม่ได้เข้ามาแทนที่ ได้แก่ ภาพยนตร์พูดเสียงในฟิล์ม ซึ่งมีบทขับร้องประกอบด้วยและประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง” (วราวุธ สุมาวงศ์, 2526)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ความนิยมในภาพยนตร์ตะวันตกเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ เพราะได้มีการพัฒนามาจากภาพยนตร์เสียงขาวดำเป็นภาพยนตร์สีและเสียงในฟิล์ม เข้าฉายที่โรงภาพยนตร์พัฒนาการ และมีการสร้างโรงภาพยนตร์แห่งใหม่ คือ

ศาลาเฉลิมกรุงในปี พ.ศ. 2474 สกุลวสุวัต ซึ่งมี มานิต วสุวัต หลวงกลการเจนจิต (ภา วสุวัต) กระเศียร วสุวัต และ กระแส วสุวัต แห่งศรีกรุงภาพยนตร์ซึ่งทำภาพยนตร์เจียบ อยู่แล้วประสบความสำเร็จ ในการทำภาพยนตร์เสียงในฟิล์มหรือภาพยนตร์พูดได้เป็นครั้งแรก ชื่อเรื่องว่า “หลงทาง” มี มานิต วสุวัต เป็นผู้อำนวยการสร้าง หลวงกลการเจนจิต ถ่ายภาพ กระเศียร วสุวัต เป็นผู้อัดเสียง กระแส วสุวัต เป็นเจ้าหน้าที่ธุรการทั่วไป ชุนวิจิตรมาตรา (กาญจนาคพันธ์) สร้างบทและกำกับการแสดง ชุนสนิท บรรเลงดนตรี ประกอบเพลงประกอบในภาพยนตร์เรื่องนี้ ใช้ดนตรีสากลบรรเลงเพลงไทยแท้บรรจุนี้อร้องเต็ม ทำนองมีเอื้อนเพียงเล็กน้อย ซึ่งได้แก่เพลงพัดชา บัวบังใบ ฯลฯ เป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2476 บริษัทศรีกรุงได้มีการสร้างภาพยนตร์เรื่องที่สองขึ้นคือ เรื่อง “ปู่ โสมเผ่าทรัพย์” โดยมีชุนวิจิตรมาตรา เป็นผู้ประพันธ์เรื่องและกำกับการแสดง และเรือโทมานิต เสนะวิณิน ประพันธ์เพลงประกอบภาพยนตร์ชื่อว่า “เพลงกล้วยไม้” ซึ่งนับเป็นเพลงไทยสากล เพลงแรก ในการแต่งทำนองตามหลักโน้ตสากลในประวัติศาสตร์เพลงของเมืองไทย (จินตนา คำรงเลิศ, 2533) โดยให้ อนุญ เครือพันธ์ และมณี บุญจนาพันธ์ ขับร้องหน้าเวทีสลับการฉาย ภาพยนตร์เรื่องดังกล่าว เพลงกล้วยไม้นี้อัดแผ่นเสียงด้วย เป็นอันว่าได้เกิดเพลงแบบใหม่ที่เรียกว่า “เพลงไทยสากล” ขึ้นจากภาพยนตร์ของศรีกรุงเป็นเริ่มแรก (กาญจนาคพันธ์, 2542)

ที่เรียกว่า เพลงไทยสากลน่าจะเป็นเพราะว่า เพลงเหล่านี้เป็นเพลงไทยที่มีเนื้อร้อง ภาษาไทย แต่มีท่วงทำนองลีลาและจังหวะเป็นแบบสากล ซึ่งที่มาของเพลงไทยสากลน่าจะมี ส่วนสัมพันธ์กับการนำเครื่องดนตรีตะวันตกเข้ามาใช้ในประเทศไทยด้วย

ในปี พ.ศ. 2477 กระทรวงกลาโหมต้องการสร้างภาพยนตร์พูด เพื่อเผยแพร่กิจการ ทหารของกองทัพบกและกองทัพอากาศ โดยมอบให้บริษัทเสียงศรีกรุงเป็นผู้ดำเนินการถ่ายทำ นั่นคือภาพยนตร์เรื่อง “เลือดทหารไทย” ซึ่งมีชุนวิจิตรมาตราเป็นผู้กำกับการแสดง และเรือโท มานิต เสนะวิณิน เป็นคนแต่งเพลงประกอบซึ่งมี 3 เพลงที่สำคัญคือ “มาร์ชไตรรงค์” “ความรัก ในแม่น้ำเจ้าพระยา” และ “มาร์ชเลือดทหารไทย” เพลงเอกของภาพยนตร์เรื่องนี้ได้กลายเป็น เพลงบังคับสำหรับยุวชนทหารทุกคนร้องทุกโรงเรียน

หลังจากนั้นก็ยังมีเพลงที่แพร่หลายเพราะภาพยนตร์อีกหลายเพลง เช่น ตะวันยอแสง จากเรื่อง “เลือดชานา” เพลงบวงสรวงจากเรื่อง “เมืองแม่หม้าย” ฯลฯ เช่นกัน ซึ่งเพลงต่าง ๆ เหล่านี้แต่งโดยเรือโทมานิต เสนะวิณิน และชุนวิจิตรมาตรา

พ.ศ. 2479 เรือโทมานิต เสนะวิณิน ถึงแก่กรรมลง “ภาพยนตร์เสียงศรีกรุงก็ได้มีนัก แต่งเพลงที่มีชื่อเสียงคนใหม่มาร่วมงานกับชุนวิจิตรมาตรา นั่นคือ นารถ ถาวรบุตร ซึ่งมีเพลงที่เป็นที่นิยมมากมาย เช่น พลับพลึงไพร ชื่นชีวิต แสนอาลัย ใจสนองใจ เป็นต้น เพลงเหล่านี้

ส่วนมากจะขับร้องโดย จำรัส สุวคนธ์ พระเอกนักร้องชื่อดังในสมัยนั้น”

หลังจากเกิดเพลงปลุกใจในภาพยนตร์เรื่อง “เลือดทหารไทย” แล้วในปี พ.ศ. 2478 ทางราชการได้แต่งเพลงขึ้นอีก 2 เพลงคือ เพลงชาติและเพลงเถลิงรัฐธรรมนูญ และหลังจากนั้นก็เกิดเพลงปลุกใจให้คนไทยตื่นตัวในเรื่องความรักชาติและเพลงเพื่อกองทัพขึ้น เช่นเพลงของ กองทัพอากาศ กองทัพบก และกองทัพเรือ นักแต่งเพลงปลุกใจที่สำคัญที่สุด คือหลวง วิจิตรวาทการ ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นนักแต่งเพลงปลุกใจได้เป็นเยี่ยมนับเป็นเพลงอมตะและจะหา “เพลงปลุกใจอื่นเทียบได้ยาก เพลงที่สำคัญ เช่น รักเมืองไทย เลือดสุพรรณ สีกลมกลืน แผลมทอง เป็นต้น ส่วนเพลงเพื่อกองทัพนั้นได้รับความนิยมสูงมากจนถึงกับนำไปเป็นเพลงสัญลักษณ์ก่อนการฉายภาพยนตร์ และเมื่อสงครามระหว่างไทยกับอินโดจีนเกิดขึ้นเพลงปลุกใจก็ยิ่งมีมากขึ้น เช่น เพลงแนวรบแนวหลัง ทหารไทยแนวหน้า มณฑลบูรพา เป็นต้น นักแต่งเพลงปลุกใจในยุคนี้นอกจากหลวงวิจิตรวาทการแล้วยังมี เอื้อ สุนทรสนานและนารถ ถาวรบุตร (ลักษณะ สุขสุวรรณ, 2521)

ในปี พ.ศ. 2480 ภาพยนตร์เสียงศรีกรุงได้สร้างหนังเพลงเรื่อง “เพลงหวานใจ” โดยมีขุนวิจิตรมาตราเป็นผู้แต่งบทภาพยนตร์ คำร้องเพลงประกอบภาพยนตร์ และกำกับการแสดง นารถ ถาวรบุตร เป็นผู้แต่งทำนองเพลง เนื้อเพลงของเพลงประกอบภาพยนตร์เรื่องนี้ ขุนวิจิตรมาตราได้เปลี่ยนสรรพนามที่ใช้คำว่า “พี่” แทนผู้ชายและ “น้อง” แทนผู้หญิง เป็นคำว่า “ฉัน” และ “เธอ” และเป็นแบบอย่างที่ได้รับการปฏิบัติสืบทอดการแต่งเพลงไทยสากลมาจนทุกวันนี้

และในปีเดียวกันนี้ได้มีบริษัทภาพยนตร์เกิดขึ้นอีกบริษัทหนึ่ง คือ บริษัทไทยฟิล์ม โดยมีพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ ยุคลเป็นองค์ประธาน และมีหลวงสุกษมน้อยประดิษฐ์ เป็นหัวหน้าวงดนตรีมีนักดนตรีที่สำคัญในวงเช่น เอื้อ สุนทรสนาน เวส สุนทรจามร สังเวียน แก้วทิพย์ จำปา เล็มตำราญ คิติ คีการกร (บิลลี่) ฯลฯ เป็นต้น บริษัทไทยฟิล์มสร้างภาพยนตร์เรื่องแรกคือ “ถ่านไฟเก่า” บทเพลงประกอบภาพยนตร์เรื่องนี้ได้รับความนิยม และมีชื่อเสียงตราบนาน ทุกวันนี้คือเพลง “ในฝัน” ซึ่งขับร้องโดย “เอื้อ สุนทรสนาน” และเพลง “บัวขาว” จากการประพันธ์ทำนองของ หม่อมหลวงพวงร้อย สนิทวงศ์ นอกจากนั้นยังมีบทเพลงที่สำคัญ เช่น “ลมหวด” และ “เพลิน” จากภาพยนตร์เรื่อง “แม่สื่อสาว” จากนั้นก็ได้สร้างภาพยนตร์เรื่อง “วันเพ็ญ” เป็นเรื่องสุดท้ายและได้เลิกกิจการไปในปี พ.ศ. 2481

ในปี พ.ศ. 2482 มีการจัดตั้งกรมโฆษณาการ โดย มีวิลาส โอสถานนท์ เป็นอธิบดีคนแรก และมีการตั้งวงดนตรีของกรมโฆษณาการเพื่อบรรเลงเพลงส่งไปกระจายตามสถานีวิทยุและตามสถานที่ต่าง ๆ ด้วย การตั้งวงดนตรีของกรมโฆษณาการในครั้งนั้นได้รับการกระตุ้น

ที่สำคัญจากหลวงสุขุมน้อยประดิษฐ์จนสำเร็จ (สมาคมนักแต่งเพลง, 2526) โดยมี เอื้อ สุนทรสนาน เป็นหัวหน้าวง เวส สุนทรจามร เป็นผู้ช่วย นักร้องรุ่นแรก ๆ ที่สำคัญ เช่น จูรี โมรากุล (มัณฑนา โมรากุล) ล้วน ควันธรรม รุจี อุทัยกร สุภาพรศรีมัท ชวลี ช่วงวิทย์ เป็นต้น โดยมีนักแต่งเพลงประจำวงที่สำคัญ คือ เอื้อ สุนทรสนาน เวส สุนทรจามร ล้วน ควันธรรม และแก้ว อัจฉริยะกุลร่วมกันแต่งเพลงสำหรับให้นักร้องในวงขับร้อง และต่อมา นารถ ถาวรบุตร ก็ได้เข้ามาร่วมและได้สร้างสรรค์ผลงานเพลงออกมาจำนวนหนึ่งด้วยในปี พ.ศ. 2482 เช่นกัน เอื้อ สุนทรสนานกับเพื่อน ๆ นักดนตรีในสังกัดกรมโฆษณาการได้ตั้งวงดนตรี “สุนทราภรณ์” ขึ้น กำเนิดวงดนตรีสุนทราภรณ์นี้จะเป็นจุดเริ่มต้นของเพลงไทยสากลในยุคปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2483 ได้มีการตั้งวงดนตรีดุริยางค์โยธินขึ้นอย่างเป็นทางการภายใต้การอุปถัมภ์ของหลวงพรหมโยธี โดยมี จำปา เสมอสำราญ เป็นหัวหน้าวง วงดุริยางค์โยธินนี้ระยะแรก ๆ มีชื่อเสียงในวงการลีลาศมากเพราะเป็นวงดนตรีวงแรกที่มีเพลงไทยในจังหวะลีลาศ

และในปีเดียวกันนี้ กองทัพอากาศได้ตั้งกองภาพยนตร์ขึ้น โดยซื้อกิจการโรงถ่ายบริษัทไทยฟิล์มที่ทุ่งมหาเมฆมาดำเนินงานเอง โดยได้สร้างภาพยนตร์เรื่อง “บ้านไร่ของเรา” ขึ้นจากบทประพันธ์ของขุนวิจิตรมาตราและพระเจนดุริยางค์เป็นผู้แต่งทำนองเพลงประกอบ ในปีต่อมาเกิดสงครามโลกครั้งที่สองและเป็นเหตุให้การสร้างภาพยนตร์ต้องหยุดชะงักลง เนื่องจากไม่มีฟิล์มและไม่มีภาพยนตร์จากต่างประเทศเข้ามาฉาย ดังนั้นในช่วงระยะดังกล่าววงการบันเทิงจึงเป็นยุคของวงดนตรีที่สำคัญ 4 วงคือ

1. วงดนตรีกรมโฆษณาการ เอื้อ สุนทรสนาน เป็นหัวหน้าวง
2. วงดนตรีทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ โดย นารถ ถาวรบุตร เป็นหัวหน้าวงที่มีนักร้องประจำวง เช่น สุรสิทธิ์ สัตยวงศ์ สมชาย คิมท์กำเนิด สถาพร มุกดาประกร สุพรรณ บูรณพิมพ์ กัมภกรย์ นาคประภา เป็นต้น

3. วงดุริยางค์โยธิน โดย จำปา เสมอสำราญ เป็นหัวหน้าวง นักร้องประจำวง เช่น เชาวร์ แคล้วคล่อง อุดม สุนทรจามร จูรี โอศิริ แสงนภา บุญยราศรี เฉลา ประสพศาสตร์ เป็นต้น

4. วงแชมเบอร์มิวสิก ซึ่งมี ล้วน ควันธรรม เป็นหัวหน้าวงและนักร้องนำ

การแสดงของวงดนตรีเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นการแสดงในโรงภาพยนตร์ต่าง ๆ เช่น พัทธนากร โอเคียน ศาลาเฉลิมกรุง เป็นต้น โดยเล่นสลับกับการฉายภาพยนตร์เก่า นอกจากวงดนตรีทั้ง 4 วงดังกล่าวแล้ว ยังมีวงดนตรีที่เล่นเพลงสากลในสมัยนั้นอีกหลายวง โดยเฉพาะวงดุริยางค์ของกองทัพต่าง ๆ ทั้งกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ และวงดนตรีสวายเป็นของ ฮอน หาญบุญตรง ก็เป็นวงที่มีชื่อเสียงวงหนึ่งโดยเล่นตามโรงภาพยนตร์ต่าง ๆ เช่นกัน

พ.ศ. 2488 สงครามโลกครั้งที่ 2 ส่งผลให้ขาดแคลนสิ่งบันเทิงประเภทภาพยนตร์เพื่อป้อนโรงภาพยนตร์ จึงเปิดโอกาสให้ละครเวทีเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย มีคณะละครเกิดขึ้นอย่างมากมายที่สำคัญ เช่น คณะอัศวิน ของพระเจ้าภาณุพันธุ์ยุคล คณะนาฏยากร ของ สด กุรณะโรหิต คณะศิรรมณ์ ของขุนสวัสดิ์ที่หม่อมพร คณะวิจิตร เกษม ของบัณฑูรย์ ่องควัศิษย์ เป็นต้น คณะละครเหล่านี้ได้แต่งเพลงไทยสากล เพื่อใช้ประกอบการแสดงละครและเพลงร้องสลับการแสดงขณะเปลี่ยนฉากไว้เป็นจำนวนมาก จึงกล่าวได้ว่าละครเวทีมีส่วนสำคัญที่จะทำให้เพลงไทยสากลเป็นที่รู้จักและนิยมชมชอบของประชาชนอย่างแพร่หลาย

ระหว่างปี พ.ศ. 2486 - 2488 รัฐบาลของจอมพลป. พิบูลสงคราม ได้ส่งเสริมให้มีการละเล่นแบบใหม่ นั่นคือ รำวง โดยให้กรมโฆษณาการแต่งเพลงรำวงออกมาเป็นจำนวนมาก เช่น ญวนย่าเหล งามแสงเดือน ราสีมาร่า ดวงจันทร์วันเพ็ญ ไกล่เข้าไปอีกนิด เป็นต้น นอกจากกรมโฆษณาการจะเป็นผู้แต่งเพลงรำวงออกมามากแล้ว ยังมีนักแต่งเพลงที่แต่งเพลงรำวงจนมีชื่อเสียงขจรขานหนึ่ง คือ เบลูจินนทร์ หรือคุ่มทอง โชคชนะ จนได้รับฉายาว่า “ราชาเพลงรำวง” เพลงรำวงที่รู้จักกันดีมาตราบนานทุกวันนี้ของเบลูจินนทร์คือ เพลงรำเดี่ยว ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองสงบลงวงดนตรีต่าง ๆ ก็เริ่มเสื่อมสลายไปหมด คงเหลือแต่วงดนตรีของกรมโฆษณาหรือวงดนตรีสุนทราภรณ์เท่านั้นที่ยังคงได้รับความนิยมอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากเพลงของวงดนตรีสุนทราภรณ์ส่วนใหญ่มีความไพเราะครบถ้วน กล่าวคือ “มีทำนองเพลงที่ไพเราะ จังหวะที่หนักแน่นการเรียบเรียงเสียงประสานที่สมบูรณ์ตามหลักวิชาการดนตรี นักดนตรีที่มีฝีมืออันกริ่งผู้ที่มีความสามารถและคำร้องของเพลงที่รับสัมผัสกัน” (พงษ์ชัย, 2529)

อย่างไรก็ตามจากการที่เพลงไทยสากลมีการเปิดแนวเพลงอย่างกว้างขวาง โดยรับเอาแนวเพลงต่าง ๆ (เช่น รำวง หรือเพลงจากตะวันตก) เข้ามาผสมผสาน น่าจะมีเหตุผลสำคัญอย่างหนึ่งมาจากการแข่งขันทางการค้า เพราะเพลงไทยสากลเริ่มได้รับการบันทึกแผ่นเสียงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 ทั้งนี้เพราะประชาชนโดยทั่วไปสนใจเพลงที่มีเนื้อร้องและทำนองที่แปลกใหม่ ดังนั้นเพลงไทยสากลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 เป็นต้นมามีลักษณะที่ผู้แต่งพยายามเสาะแสวงหาแนวทางใหม่อยู่เสมอ โดยมาปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง นอกจากนั้นการแสดงดนตรีก็ได้กลายเป็นอาชีพใหม่ที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ และเพลงไทยสากลก็ได้แยกตัวออกมาเป็นสิ่งบันเทิงสิ่งใหม่ และได้รับการอัดแผ่นเสียงเพื่อจำหน่ายและกลายเป็นธุรกิจการค้าที่สำคัญในเวลาต่อมา

ความเป็นมาของเพลงลูกทุ่ง

ภายหลังของการเข้ามาของคนตะวันตกในประเทศไทย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเพลงและดนตรีจนกลายเป็นเพลงไทยสากล ซึ่งได้รับความนิยมจากผู้ฟังโดยทั่วไป ทั้งจากภาพยนตร์ละครเวที และเพลงอื่น ๆ ที่ออกเผยแพร่โดยวิทยุกรมโฆษณาการแล้วมีการร้องเล่นกันโดยเลียนแบบเสียงร้องของนักร้องที่มีชื่อเสียงโด่งดังในสมัยนั้น นำมาประกวดตามงานต่าง ๆ เช่น งานวัด งานประจำปี และงานฉลองรัฐธรรมนูญ เป็นต้น ทำให้เพลงไทยสากลได้รับการพัฒนา เพลงลูกทุ่งก็เกิดขึ้นโดยพัฒนาไปจากเพลงไทยสากลที่มีแนวทางต่าง ๆ กัน ซึ่งพอจะแบ่งตามความเป็นมาของเพลงลูกทุ่งได้ดังนี้ คือ

1. การประกวดร้องเพลง
2. การร้องเพลงประกอบและสลับฉาก (หน้าม่าน) ละคร

1. การจัดประกวดร้องเพลงได้รับความนิยมสนใจมาก ในระหว่างและสงครามโลกครั้งที่สอง สืบเนื่องจากสิ่งบันเทิงอื่นขาดแคลนเพราะอยู่ในช่วงสงคราม ภาพยนตร์ไม่มีการสร้างขึ้นใหม่เนื่องจากไม่มีอุปกรณ์ในการถ่ายทำ มีแต่ภาพยนตร์เก่า ๆ ซึ่งนำกลับมาฉายซ้ำแล้วซ้ำเล่า ส่งผลให้ละครเวทีได้รับความนิยมอีกครั้งหนึ่ง เพราะเป็นการแสดงที่สะดวกเหมาะสมกับสภาวะขาดแคลน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูละครเวทีคือ พระองค์เจ้าลักขณธิดาวัณย์ ทรงตั้งคณะละครมีชื่อว่า “คณะเฉลิมกรุง” (กาญจนาภรณ์, 2542) เล่นที่ศาลาเฉลิมกรุง

เวทีละครในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ถูกใช้เป็นเวทีประกวดร้องเพลงไทยสากล ด้วยการประกวดร้องเพลงถือได้ว่าเป็นกิจกรรมทางบันเทิงอย่างหนึ่ง ในสภาวะที่บ้านเมืองอยู่ในสภาวะสงคราม และเป็นการสรรหานักร้องใหม่ ๆ ประดับวงการเพลงไปในตัวด้วย การประกวดร้องเพลงมีอยู่ทั่วไปตามเวทีต่าง ๆ ตามงานวัด งานประจำปีต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพและต่างจังหวัดส่งผลให้มีอาชีพใหม่เกิดขึ้นนั่นคือ อาชีพนักร้อง นักดนตรี และนักแต่งเพลง และทำให้เริ่มมี แนวเพลงที่แตกต่างกัน

การจัดประกวดร้องเพลงและการร้องเพลงสลับฉากละครเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สนใจทางด้านร้องเพลงเสนอผลงาน และความสามารถ จนบางคนได้กลายเป็นนักร้องอาชีพในเวลาต่อมา การประกวดร้องเพลงได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง จากนักร้องสมัครเล่นทั่วไปทั้งในกรุงเทพและต่างจังหวัด เมื่อคนจากหลาย ๆ ภูมิภาคของประเทศมาทำกิจกรรมร้องเพลงร่วมกัน ย่อมเกิดความแตกต่าง ทั้งนี้เพราะแต่ละคนมีสภาพชีวิต สภาพแวดล้อม สภาพสังคมที่แตกต่างกัน ประสบการณ์ทางด้านร้องเพลง ทางด้านดนตรี และลีลาการร้องก็ย่อมแตกต่างกันไปด้วย

แบบอย่างที่เลียนแบบผสมผสานกับลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละคน รวมทั้งความสามารถของนักร้องใหม่บางคนที่แต่งเพลงเองและร้องเองได้ด้วย ส่งผลให้เกิดเพลงไทยสากลที่มีแนวทำนองและเนื้อหาที่หลากหลายยิ่งขึ้น แบบอย่างที่สำคัญที่นักร้องประกวดนำเพลงมาขับร้องก็คือเพลงจากภาพยนตร์และละครเวที โดยเฉพาะละครเวที เป็นการชี้ให้เห็นว่าพระเอกและนางเอกของละครเวทีนั้น นอกจากจะมีความสามารถทางด้านการแสดงแล้วยังมีความสามารถทางด้านการร้องเพลงประกอบละครด้วย เช่น แม่เลื่อน อุ่นงุ่น เครือพันธ์ จำรัส วสุคุณซ์ แม่นชลาณุเคราะห์ วาสนา ทองศรี เป็นต้น ฉะนั้นนักร้องรุ่นแรก ๆ ส่วนมากจะมาจากพระเอกหรือนางเอกละคร

2. การร้องเพลงประกอบและสลับฉาก (หน้าม่าน) ละคร ในการแสดงละครเวทีนั้นจะมีช่วงพักการแสดง เพื่อเปลี่ยนฉากใหม่หรือเพื่อให้นักแสดงพักผ่อนชั่วคราว เพื่อไม่ให้คนชมต้องเสียดเวลา รอคอย จึงได้มีการให้ตัวตลกหรือจำวคออกมาเล่นหรือร้องเพลงเพื่อคลายเครียด การแสดงของตัวตลกหรือจำวคสมัยนั้น จะมีการแต่งหน้าแต่งตัวให้สอดคล้องกับเรื่องราวที่จะแสดงหรือไม่ก็ได้ แต่ส่วนมากแล้วจะแต่งตัวแบบแขก หรือไม่ก็แต่งตัวแบบกระดุงกระดิง หรือบางครั้งก็เป็นช่วงการประกวดร้องเพลงไปเลย จุดนี้เองเป็นจุดที่ทำให้มีการร้องเพลงประกอบที่เรียกว่าเพลงสลับฉากละครหรือเพลงหน้าม่าน และคาราเพลงหน้าม่านสมัยนั้นที่มีชื่อเสียงโด่งดังและเป็นที่ยึดโดยทั่วไป ได้แก่ สมยศ ทศนพันธ์ คำรณ สัมปยุตธรรม พยงค์ มุกดาและนคร ดนอมทรัพย์ (กุงกาติน) เป็นอาทิ บางครั้งการสลับฉากก็มีการบรรเลงเป็นวงใหญ่อย่างสมยศ ทศนพันธ์ นาวงศุริยางค์ทหารเรือมาแสดงประจำที่เฉลิมกรุง หรือไม่ก็สับเปลี่ยนกับ พยงค์ มุกดา ที่เฉลิมไทย เพลงสลับฉากละครหรือเพลงหน้าม่าน น่าจะคือรากของเพลงลูกทุ่ง เพราะปรากฏว่า นักร้องเพลงหน้าม่านดังกล่าวนี้ ได้กลายเป็นนักร้องลูกทุ่งคนสำคัญในเวลาต่อมา (การที่ นิรินนาม, 2528)

ในสมัยนั้น ยังไม่มีการแยกประเภทเป็นเพลงลูกกรุงหรือเพลงลูกทุ่ง เพราะถือว่าเป็นเพลงไทยสากลด้วยกัน ดังนั้นถ้าจะพิจารณาถึงกำเนิดของเพลงลูกทุ่งจากบทวิเคราะห์ข้างต้น อาจจะกล่าวได้ว่าเพลงลูกทุ่งมีกำเนิดมานานเท่ากับเพลงไทยสากลและจัดอยู่ในกลุ่มเพลงเดียวกัน สำหรับความคิดเห็นของนักดนตรี นักวิชาการ และผู้สนใจในเพลงลูกทุ่งส่วนมากจะมีแนวความคิดว่า เพลงลูกทุ่งมีวิวัฒนาการมาจากเพลงพื้นบ้านพื้นเมืองและเพลงไทยเดิม โดยใช้ดนตรีสากลบรรเลงประกอบในการร้อง และเพลงลูกทุ่งสามารถปรับปรุงดัดแปลงทำนองเพลงประเภทต่าง ๆ สร้างเป็นเพลงแบบใหม่ออกมาอย่างมากมาย เนื้อหาและทำนองเกี่ยวกับชนบทชีวิตของผู้คน เน้นความสนุกสนาน

ในทัศนะของผู้เขียนมีความเห็นว่า เพลงลูกทุ่งมีรากมาจากเพลงหน้าม่าน ซึ่งก็หมายความว่ามาจากเพลงไทยสากล ทั้งนี้โดยสังเกตเห็นว่า นักร้องลูกทุ่งยุคแรก ๆ นั้น เช่น สมยศ ทัศนพันธ์ พยงค์ มุกดา คำรณ สัมบุญญานนท์ หรือรุ่นหลังอีกนิตหนึ่งคือ สุรพล สมบัติเจริญ หลายคนเคยผ่านการร้องเพลงหน้าม่านมาแล้วทั้งสิ้น และนอกจากนั้นนักร้องหลายคนในช่วงแรก ๆ นี้มีความชื่นชอบเพลงสากลอย่าง สมยศ ทัศนพันธ์ ก็มีลีลาการร้องแบบ Dick Powell พยงค์ มุกดา ก็ชื่นชอบเพลงสากลพอ ๆ กับการร้องลิเกมาก่อน (พยงค์, 2547) ดังนั้นเมื่อสังเกตงานของนักร้องกลุ่มแรก ๆ ของเพลงลูกทุ่งจะพบว่า เป็นผลงานเพลงในลักษณะสากลมากกว่าพื้นบ้านพื้นเมือง โดยเฉพาะการประพันธ์ของ ครูไพบุลย์ บุตรขัน เป็นการสร้างทำนองขึ้นมาใหม่อย่างมากมาย และเพลงที่ขับร้องโดย สมยศ ทัศนพันธ์ วงจันทร์ ไพโรจน์ ถัดมา ศรีวรรณท์ ศรีสำอางค์ ศรีเนตร ทูล ทองใจ นับเป็นพื้น ๆ เพลงจะมีลีลาเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านพื้นเมืองน้อยมาก เพลงพื้นบ้านพื้นเมืองนั้น เริ่มปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนมากขึ้น ก็เมื่อเริ่มสมัยของสุรพล สมบัติเจริญ ในปี พ.ศ. 2496 เพราะเพลงของสุรพลส่วนมากแล้วเป็นเพลงในจังหวะร่าวแต่ก็มีปัญหาอีกว่า เพลงพื้นบ้านพื้นเมืองในความหมายดังกล่าวนี้ คงจะหมายถึงเพลงพื้นบ้านพื้นเมืองของภาคกลางเสียมากกว่า เช่น ลิเก ลำตัด เพลงฉ่อย เพลงพวงมาลัย เป็นต้นแต่เพลงร่าวเป็นการพัฒนามาจากรำโทนของภาคอีสาน แต่ก็ไม่ปรากฏว่าในข้อเขียนต่าง ๆ จะให้ความสำคัญกับเพลงร่าวเลย แต่จะมุ่งเน้นไปยังเพลงพื้นบ้านภาคกลางดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนมีความเชื่อว่าเพลงลูกทุ่งที่สามารถโค้งงอขึ้นมาได้จนเป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศนั้น ก็ด้วยอิทธิพลเพลงร่าวของ สุรพล สมบัติเจริญ มีส่วนอยู่มากทีเดียว

เพลงในลีลาพื้นบ้านพื้นเมืองของเพลงลูกทุ่งนอกจากเพลงร่าวของสุรพลแล้ว เริ่มจะมีมากขึ้นหลังปี พ.ศ. 2500 ส่วนมากก็โดยการแต่งของ ครูไพบุลย์ บุตรขัน เช่น การแห่ลิเก ลำตัด ซึ่งนักร้องเพลงลิลาเหล่านี้ก็มี คำรณ สัมบุญญานนท์ ชัยชนะ บุญยะโชติ แล้วก็มาถึงยุคของ พร ภิรมย์ ชาย เมืองสิงห์ เป็นต้น แต่การมีเพลงทำนองนี้มากขึ้นก็ไม่ได้หมายความว่าเพลงลูกทุ่งจะพัฒนามาจากเพลงพื้นบ้าน เพราะนักร้องเหล่านี้มีความเคยชินกับบทเพลงทำนองนี้มาก่อน อันเป็นลักษณะธรรมชาติของชาวชนบทไทย ในสังคมเกษตรกรรม พร ภิรมย์ เคยเป็นพระเอกลิเกเก่า ชาย เมืองสิงห์ เป็นนักเชิырร่าวเก่าเหมือนกัน ไม่แปลกอะไรเลยที่นักร้องเหล่านี้จะนำเสนอเพลงในลีลาแบบนี้ ทั้งนี้ก็เพราะ เพื่อหาแนวทางของตนเองให้แปลกไปจากคนอื่น (สัมภาษณ์ เพลิน พรหมแดน, 18 พฤศจิกายน 2547) เพื่อให้เป็นการสร้างจุดขายให้กับตัวเอง เพราะสมัยนั้นก็ถือได้ว่านักร้องก็คือ อาชีพใหม่ วงการนักร้องก็คือ วงการธุรกิจ และการที่นักร้องแต่ละคนเสนอสิ่งแปลกใหม่ก็เป็นเรื่องธรรมชาติของการค้า

ในทัศนะของผู้เขียนมีความเห็นว่า กำเนิดเพลงลูกทุ่งเกิดขึ้นในสังคมเมืองหลวง คือกรุงเทพฯ อันเป็นแหล่งรวบรวมนักวิชาการและวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ จากการที่มีผู้คนจากทุกภาคทุกจังหวัดของประเทศรวมถึงชาวต่างชาติที่มาประกอบอาชีพหรือท่องเที่ยวมารวมกันอยู่ในชุมชนเดียวกัน ซึ่งแต่ละกลุ่มก็มีวัฒนธรรมเป็นของตนเองอาจจะคล้ายกันและแตกต่างกัน ศิลปะในสาขาต่าง ๆ แม้กระทั่งเพลงก็ย่อมมีส่วนแตกต่างกันมากหรือน้อยแล้วแต่วิถีชีวิตของกลุ่มคนนั้น ๆ การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมย่อมเกิดขึ้นได้เสมอทั้งวัฒนธรรมทางการขับร้องและดนตรี

ด้วยเหตุผลดังกล่าว เพลงลูกทุ่ง จึงเป็นผลผลิตของการแลกเปลี่ยน และผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมอันหลากหลายเข้าด้วยกัน เกิดเป็นเพลงแนวใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตัวเอง และเป็นที่น่าสนใจของประชาชนโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกิจการวิทยุและโทรทัศน์เริ่มเข้ามามีบทบาทต่อสังคมไทย เพลงลูกทุ่งได้รับการนำเสนอ เพื่อเผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้เพลงลูกทุ่งเป็นที่นิยมและมีบทบาทสำคัญต่อสังคมไทยในฐานะเพลงเพื่อบันเทิงและการแสดง

ในความเป็นจริง เพลงลูกทุ่งมีความแตกต่างกับเพลงพื้นบ้านพื้นเมืองมาก ในแง่ของขอบเขต เพราะเพลงพื้นบ้านพื้นเมืองมีขอบเขตค่อนข้างจำกัดอยู่ในท้องถิ่นของตนเองเท่านั้น เช่น เพลงเรือ เพลงอีแซว เพลงฉ่อย หรือลิเกเป็นของภาคกลาง หรือหมอลำเป็นของภาคอีสาน เป็นต้น ซึ่งสามารถกำหนดหน้าที่และบทบาทได้อย่างชัดเจนว่ารับใช้ท้องถิ่นใดหรือภาคใด ในขณะที่เพลงลูกทุ่งรับใช้คนทั่วทั้งประเทศ และมีลักษณะที่หลากหลาย ยากที่จะกำหนดว่าเป็นเพลงพื้นบ้านพื้นเมืองของภาคใด การผสมผสานวัฒนธรรมทางด้านศิลปะการขับร้องตามภูมิภาคต่าง ๆ ที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่ง นับเป็นลักษณะพิเศษของเพลงลูกทุ่งที่สามารถหยิบฉวยเอามาดัดแปลงเพื่อสร้างความแปลกใหม่ สร้างจุดขายให้แก่ตัวเองเพราะเพลงลูกทุ่งเป็นธุรกิจเพื่อการค้าไม่ใช่เพื่อเทศกาลเหมือนเพลงพื้นบ้านพื้นเมือง นอกจากนั้นแล้วเพลงลูกทุ่งยังหยิบฉวยเอาเพลงประเภทต่าง ๆ รวมทั้งจากต่างประเทศมาดัดแปลงปรับปรุงอีกเป็นอันมาก

แม้ว่าในยุคดังกล่าว จะยังไม่มีการแข่งขันของนักร้อง และนักแต่งเพลงไทยสากลออกเป็นเพลงลูกทุ่งและลูกกรุง แต่เนื่องจากมีนักร้องและนักแต่งเพลงขึ้นเป็นจำนวนมากทำให้เพลงไทยสากลมีลีลาหลากหลายมากยิ่งขึ้น ลีลาเพลงแบบชนบทก็เป็นลีลาเพลงอีกแนวหนึ่งที่เกิดขึ้น มีนักร้องที่มีชื่อเสียงหลายคนร้องเพลงในแนวนี้ เช่น คำรณ สัมบุญญานนท์ ร้องเพลงเกี่ยวกับชีวิตชนบทในแนวนวนิยายของไม้เมืองเดิม เช่น เพลงรอยไถ ลูกข้าวเหนียว ลูกสาวตาสี ชายสามโบสถ์ เป็นต้น นอกจากนั้น คำรณ สัมบุญญานนท์ ยังร้องเพลงเสียดสีการเมืองและสังคมด้วย เพลงที่สำคัญ เช่น มนต์การเมือง ใครค่าน่านฆ่า ตาศรีกำสรวล เป็นต้น สมยศ ทัศนพันธ์ ร้องเพลงที่มีลีลาอ่อนหวานเศร้าซึ่ง ร้องเสียงซัดสะบัดเสียงแบบนักร้องเกี่ยว

กับชนบท เช่น มนต์เมืองเหนือ แก้วลี้มคอน ช่อทิพย์รวงทอง เป็นต้น นอกจากนั้นยังมี นักร้องหญิงที่ร้องเพลงสะท้อนชีวิตและความยากจนที่สำคัญ คือ แสงนภา บุญยราศรี เพลงที่สำคัญ เช่น คนป่าดศาล คนลากรถขยะ เป็นต้น เพลงเหล่านี้ได้รับความนิยมอยู่ในช่วงทศวรรษปี พ.ศ. 2490 (เจนภพ จบกระบวนวรรณ, 2530)

นักแต่งเพลงที่ให้ความสำคัญกับเนื้อหาเกี่ยวกับชนบทและชีวิตผู้คน เช่น เสน่ห์ โกมารชุน เหม เวชกร ชลอ ไครทองสอน นอกจากนั้นยังมีนักร้องที่เป็นทั้งนักแต่งเพลงด้วย คือ พยงค์ มุกดา สมยศ ทศนพันธ์ นคร ถนอมทรัพย์ เป็นต้น คนทั่วไปเรียกผลงานคนกลุ่มนี้ว่า “เพลงตลาดหรือเพลงชีวิต” ความหมายของเพลงตลาดหรือเพลงชีวิตน่าจะหมายถึงเพลงที่มีวัตถุประสงค์ในการบรรยายสภาพชีวิตของผู้คนในแง่มุมต่าง ๆ ที่ยากจนและต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความมีชีวิตรอด ปีที่กำเนิดเชื่อกันว่าเป็นปี พ.ศ. 2481 เพลงแรกของเพลงแนวนี้คือ สาวชาวไร่ แต่งคำร้องและทำนองโดย เหม เวชกร ขับร้องโดย คำรณ สัมบุญญานนท์เป็นเพลงประกอบละครวิทยุ ออกอากาศทางสถานีวิทยุของกรมโฆษณาการเมื่อปี พ.ศ. 2481 “จากหลักฐานที่ค้นคว้ามาแล้ว เพลงนี้มีเค้าที่น่าเชื่อถือว่าเป็นเพลงลูกทุ่งเพลงแรกของเมืองไทย” (คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2532)

ปัญหาการตีความเรื่องกำเนิดเพลงลูกทุ่งยังมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น ในหนังสือ “เรื่องของละครและเพลง” ของ กาญจนาคพันธ์ เขียนไว้ตอนหนึ่งว่า “. . . หลังสงครามโลกครั้งที่สองแล้ว มหรสพต่าง ๆ ก็เริ่มฟื้นตัวขึ้น . . . ในปีสองปีนี้เกิดเพลงแบบใหม่เรียกกันว่า “เพลงลูกทุ่ง” ตั้งเป็นวงดนตรีแบบสากล . . .” (กาญจนาคพันธ์, 2542) ถ้าพิจารณาจากข้อเขียนดังกล่าวเพลงลูกทุ่งควรจะเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2489 - 2490 ซึ่งแตกต่างกันประมาณ 8-9 ปี

สำหรับเพลงต้นเค้าของเพลงลูกทุ่งนั้น พยงค์ มุกดา ให้ความเห็นที่แตกต่างไปโดยเห็นว่า “เรื่องของไม้เมืองเดิมคือเรื่องแผลง่าก็มีเพลงอย่างเรียมเหลือทนแล้วนั้น (ขวัญของเรียม) ความจริงเพลงนี้ต้องถือได้ว่าเป็นแม่บทของเพลงลูกทุ่งก็ว่าได้ เพราะมีลูกเอื้อนลูกขัดและสาระเนื้อหาภายในแบบลูกทุ่งที่เดียว” เพลงนี้พรานบูรพ์แต่งขึ้นในปี พ.ศ. 2482 (พยงค์ มุกดา, 2532)

เพลงตลาดกับเพลงผู้ดี : เพลงลูกทุ่งกับเพลงลูกกรุง

ในระยะแรก ๆ ยังไม่มีการแบ่งประเภทของนักร้องและประเภทของเพลงแต่อย่างใด เพิ่งจะมีการแบ่งในช่วงประมาณ ปี พ.ศ. 2498 โดยนักจัดรายการวิทยุชื่อดังในสมัยนั้น ป. วรานนท์ โดยเรียกนักร้องอย่าง คีรณ สัมบุญญานนท์ สมยศ ทิศนพันธ์ พยงค์ มุกดาว่า “นักร้องตลาด” และเรียกเพลงของนักร้องกลุ่มนี้ว่า “เพลงตลาด” โดยเจตนาที่ไม่ได้ตั้งใจอะไร นักกว้างขวางได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายมาก คือฟังกันได้จะเข้าถึงชาวตลาดชาวบ้านนอก คอกนา ฟังได้ทั้งนั้น ส่วนแนวเพลงของ สุเทพ วงศ์คำแหง ชรินทร์ นันทนาคร สวลี ผกาพันธ์ ป. วรานนท์ เรียกว่า “เพลงผู้ดี” เพลงไทยสากลจึงถูกแยกประเภท ออกเป็น 2 ฝ่ายอย่างชัดเจนนับตั้งแต่นั้นมา และเพลงผู้ดีก็ได้กลายมาเป็นเพลงลูกกรุง และเพลงตลาดก็กลายมาเป็นเพลงลูกทุ่ง ในปี พ.ศ. 2507

มีปัญหาเกิดขึ้นเสมอว่า เพลงแบบไหนคือเพลงลูกกรุงและเพลงแบบไหนเป็นเพลงลูกทุ่งมีหลักเกณฑ์การตัดสินอย่างไร หากเรามองย้อนกลับไปในอดีตความแตกต่างระหว่างสังคมชนบทกับสังคมเมืองยังมีไม่มากนัก วงการเพลงยัง ไม่มีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่างลูกกรุงและลูกทุ่ง และโดยลักษณะสภาพของสังคมไทยเรามีคนอยู่สองระดับ คือชนชั้นเจ้าขุนมูลนายหรือผู้ดีชั้นหนึ่งกับไพร่สามัญชนอีกชั้นหนึ่ง คนทั้งสองชั้นในสังคมไทยแต่ไหนแต่ไรมาก็มีลักษณะแบ่งแยกแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง คนทั้งสองระดับยากจะเข้ากันได้ นอกจากจะต้องอยู่กันในฐานะของผู้ดีและไพร่ ผู้รับใช้และผู้ถูกรับใช้ ผู้สูงศักดิ์และผู้ต่ำต้อยเท่านั้น ในทำนองเดียวกันทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมของคนทั้งสองชั้นนี้ ก็จะแตกต่างกันเช่นเดียวกับบทเพลง เพลงลูกกรุงได้เริ่มเปลี่ยนรูปแบบและแนวเพลงไทยเดิมมาเป็นเพลงไทยสากล ได้รับความนิยมอยู่ในหมูชนชั้นสูงและผู้มีการศึกษาหรือผู้ดีใหม่ของสังคมเมือง ส่วนเพลงลูกทุ่งเริ่มมีการพัฒนาเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่สอง แม้จะมีถิ่นกำเนิดอยู่ในสังคมเมือง แต่มุ่งรับใช้ชาวชนบทเสียส่วนมาก จึงไม่แปลกอะไร ที่เพลงลูกทุ่งจะถูกตั้งข้อสังเกตจากผู้มีอำนาจในการคุมสื่อ เพื่อกระจายเสียงออกไปสู่สาธารณชนในเมืองหลวง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโทรทัศน์ ทั้ง ๆ ที่โทรทัศน์เริ่มมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498 แต่ไม่เคยปรากฏว่าเพลงตลาดหรือเพลงลูกทุ่งจะได้ออกรายการ นอกจากเพลงผู้ดีหรือเพลงลูกกรุงเท่านั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาษาที่ใช้ในเพลงลูกทุ่งไม่ถูกต้องตามหลักภาษาไทยเพลงลูกทุ่งจึงจำเป็นต้องใช้สื่อวิทยุ โดยเฉพาะสถานีวิทยุของทหาร ซึ่งถูกควบคุมโดยนายทุน (ในลักษณะผู้ลงทุนและมีสัมปทานในการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์) และถึงผลประโยชน์ทางการค้าที่รู้ว่าสังคมชนบทอันกว้างใหญ่ของประเทศไทย เปิดกว้างสำหรับเพลงลูกทุ่ง ครั้นระบบสังคมสลับซับซ้อนยิ่งขึ้นตามการแปรสภาพของรูปแบบสังคมนิยม วัฒนธรรมของค่านิยมในการบริโภคระหว่างเมืองกับชนบท เริ่มแตกต่างสูงขึ้น ลักษณะชนชั้นทาง

เศรษฐกิจเริ่มมีช่องว่างปรากฏอย่างรุนแรงวัฒนธรรมเมืองและชนบท จึงแยกห่างออกจากกันอย่างยากที่จะประสานให้เป็นเอกภาพ และด้วย ความแตกต่างทางชนชั้นนี้เอง ลักษณะวัฒนธรรมก็ถูกกำหนดขึ้นอย่างแตกต่างกันมากมายตามมา เพลงลูกกรุงกับเพลงลูกทุ่งก็แยกออกจากกันโดยสิ้นเชิง (ปีทมากรณ์ เชื้อศุทร, 2517)

เป็นที่น่าสังเกตว่า ครูเพลงทั้งหลาย ไม่อยากให้มีการแบ่งประเภทเพลงออกเป็นลูกทุ่งหรือลูกกรุง ไม่ว่าจะเป็ เอื้อ สุนทรสนาน พยงค์ มุกดา ไพบุลย์ บุตรขัน นคร ถนอมทรัพย์ มงคล อมาตยกุล ฯลฯ ต่างก็เป็ นักประพันธ์เพลงที่ยิ่งใหญ่ในวงการเพลงเมืองไทย และแต่งเพลงให้กับนักร้องต่าง ๆ ไม่ว่าจะถูกจัดอยู่ในฝ่ายใด แม้จะมีการแยกกันอย่างชัดเจนในภายหลังก็ตาม

เอื้อ สุนทรสนาน หัวหน้าวงดนตรีสุนทราภรณ์ได้เขียนไว้ในหนังสือของกรมการรักษาดินแดน เนื่องในโอกาสที่กรมการรักษาดินแดน ได้จัดให้มีการประกวดเพลงลูกทุ่งเมื่อปี พ.ศ. 2512 ตอนหนึ่งว่า

“... เมื่อได้ทราบว่าทางกรมการรักษาดินแดนจัดการประกวดเพลงลูกทุ่งขึ้น ผมจึงเต็มใจสนับสนุนเท่าที่จะสามารถทำได้ ผมจำได้ว่าเคยให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเพลงลูกทุ่งไว้ที่สถานีวิทยุ ท.ท.ท. ว่า ไม่เคยถือเขาถือเราหรือแบ่งเป็นเพลงลูกทุ่ง ลูกกรุง เพราะผมเองก็เคยทำเพลงประเภทนี้เหมือนกัน ขึ้นชื่อว่าเพลงเมื่อผู้แต่งสามารถเข้าถึงจิตใจประชาชนได้ในด้านส่งเสริม มิใช่ทำลายแล้วก็นับว่าเป็นสิ่งที่ควรภูมิใจ...” (เอื้อ สุนทรสนาน, 2532)

นอกจากนี้ยังมีครูเพลงคนสำคัญอีกคนหนึ่งที่ตั้ง่อนความรู้สึกที่เพลงไทยสากลถูกแบ่งออกเป็นลูกกรุงลูกทุ่ง คือ ครูมงคล อมาตยกุล อดีตหัวหน้าวงดนตรีจุฬารัตน์ ในหนังสือ “คาราลูกทุ่ง” เมื่อปี พ.ศ. 2510 ตอนหนึ่งว่า

“... ยังเป็นความลับอยู่จนบัดนี้ว่ามีหลักเกณฑ์อะไรที่จัดว่าเพลงนี้เพลงนั้นเป็นเพลงลูกทุ่ง แต่ก็เห็นชัดเจนอยู่แล้วว่า เพลงที่ได้รับการเหยียดหยามจากคนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งว่าเป็นเพลงตลาด ได้กลายภาพมาเป็นเพลงลูกทุ่งอย่างเต็มภาคภูมิแล้ว มีขุนเพลง. . .บางคนได้ให้นิยามว่า เพลงใดก็ตามที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชนบท เพลงนั้นก็เป็ เพลงลูกทุ่ง นักร้องที่ร้องเพลงนั้นก็ได้รับสมญานามว่าเป็นนักร้องลูกทุ่ง โดยปริยาย

แต่ผมจำได้แม่นยำว่า ชรินทร์ นันทนาคร เคยร้องเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชนบท เช่น เพลงแสนแสบ ทำฉลอม ลักชีแม่ปิ้ง ฯลฯ สุเทพ วงศ์กำแหง ก็เคยร้องเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชนบท. . .แต่ทั้ง ชรินทร์และสุเทพก็มีได้ถูกจัดว่าเป็นนักร้องเพลงลูกทุ่ง. . .สุชาติ เทียนทอง ร้องเพลงวันสุดท้าย เล็กजा ฯลฯ พนม นพพร ร้องเพลงอัดอั้นตันใจ สุชีเดิที่รัก ฯลฯ เพลงเหล่านี้มิได้มีเนื้อหาเกี่ยวกับชนบทเลย. . .แต่ทั้ง สุชาติ และ พนมก็ยังคงเป็นนักร้องลูกทุ่งอยู่อย่างเดิมเพราะอะไร? ผู้รู้โปรดอธิบายให้คน โง่ ๆ อย่างผมฟังด้วย. . .”

(มงคล อดาทยกุล, 2510)

จากข้อเขียนของ क्रमงคล อดาทยกุล นี้ให้เห็นว่าการแบ่งแยกเพลงไทยสากลออกเป็นเพลงลูกทุ่งลูกกรุงไม่มีหลักเกณฑ์อะไรที่แน่นอน แต่เป็นเรื่องของชนชั้นในสังคมไทยที่ยังฝังจิตใจอยู่กับระบบศักดินา ไพร่ผู้ดี ชาวกรุงกับชาวบ้านนอก เป็นลักษณะของการดูถูกเหยียดหยามว่าเพลงลูกทุ่งเป็นเพลงของคนชั้นต่ำ เป็นเพลงบ้านนอกไม่มีคุณค่าพอสำหรับชาวเมืองหลวงที่มีความหรูหราและฟุ่มเฟือย เพลงลูกทุ่งจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของความเขย ความไม่ทันสมัยผู้ที่ชื่นชอบเพลงลูกทุ่งยังคงถูกล้อเลียน ดูหมิ่นอยู่เหมือนเดิมแม้ในปัจจุบัน “ สิ่งใดที่เป็นความนิยมขึ้นชอบของคนกลุ่มใหญ่ของประเทศ นั้นหมายถึงความต่ำช้าล่ำหรือ ? ”

(เจนภพ จบกระบวนวรรณ, 2532)

นอกจากนั้นการแบ่งแยกเพลงลูกทุ่งและเพลงลูกกรุง ยังถูกตอกย้ำลงไปอีกครั้งหนึ่งเมื่อมีการประกวดเพลงแผ่นเสียงทองคำพระราชทานครั้งแรก พ.ศ. 2507 โดยการจัดของ ป. วรานนท์ และ โกชัย อภิรามย์ ไม่ปรากฏว่ามีเพลงประเภทลูกทุ่งหรือเพลงตลาดได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการจัดงานแต่อย่างใด มีเพียงเพลงผู้ดีหรือเพลงลูกกรุงเท่านั้น แต่เนื่องจากเพลงลูกทุ่งในขณะนั้นเป็นที่แพร่หลายออกไปอย่างกว้างขวาง และได้รับการยอมรับจากประชาชน โดยเฉพาะชาวต่างจังหวัด จึงเป็นแรงผลักดันสำคัญทำให้คณะกรรมการ จัดงานแผ่นเสียงทองคำพระราชทานครั้งที่ 2 พ.ศ. 2509 ได้บรรจุเพลงลูกทุ่งเข้าไปคัดเลือกเพื่อรับรางวัลด้วย นักร้องลูกทุ่งคนแรกที่ได้รับรางวัลแผ่นเสียงทองคำพระราชทาน คือ สมยศ ทัศนพันธ์ (สัมภาษณ์ พยงค์ มุกดา, 2 ธันวาคม 2547) (แต่ สมยศ ทัศนพันธ์ ไม่เคยยอมรับเลยว่าตัวเองเป็นนักร้องลูกทุ่ง ยอมรับแต่เพียงว่าเป็นนักร้องเท่านั้น) และเพลงที่ได้รับรางวัล คือ เพลงช่อทิพย์รวงทอง จากการประพันธ์ของ क्रमพยงค์ มุกดา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การประกวดเพลงแผ่นเสียงทองคำ ได้มีการจัดต่อมาจนถึงสุดลงในปี พ.ศ. 2525 รวมการจัดทั้งสิ้น 5 ครั้ง (พ.ศ. 2507, 2509, 2514, 2523, และ 2525) มีนักร้องลูกทุ่งที่ได้รับรางวัลที่สำคัญ เช่น สมยศ ทศนพันธ์ ทูล ทองใจ ทินกร ไกรลาศ พร ภิรมย์ ผ่องศรี วรนุช เป็นต้น และอาจจะถือได้ว่า การประกวดแผ่นเพลงแผ่นเสียงทองคำครั้งที่ 2 พ.ศ. 2509 คำว่า “เพลงลูกทุ่ง” ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการ

ผลงานของการจัดประกวดเพลงแผ่นเสียงทองคำดังกล่าว ใช่ว่าจะได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายของวงการเพลงลูกทุ่ง โดยเฉพาะ ครูมงคล อมาตยกุล หัวหน้าวงดนตรีจุฬารัตน์ ไม่ยอมให้ศิษย์จุฬารัตน์ทุกคนส่งเพลงเข้าประกวด ทั้งนี้โดยให้เหตุผลว่า เพลงเป็นศิลปะอยู่ในตัวของมันเอง ผู้ที่จะตัดสินว่าเพลงใดดีหรือไม่คืออยู่ที่ผู้เสพย์หรือผู้ฟังเท่านั้น ไม่ใช่คณะกรรมการ (สัมภาษณ์ ชาย เมืองสิงห์, 12 พฤศจิกายน 2547)

ในแง่ทางธุรกิจแล้ว นักร้องที่ได้รับรางวัลแผ่นเสียงทองคำไม่ปรากฏว่าจะมีผลต่อการขายแผ่นเสียงหรือได้รับการยอมรับจากประชาชนมากขึ้นแต่อย่างใด มีแต่เพียงเกียรติยศสำหรับตัวเองและวงศ์ตระกูลเท่านั้น ทั้งนี้โดยเปรียบเทียบกับนักร้องลูกทุ่งที่ไม่เคยได้รับรางวัลแผ่นเสียงทองคำพระราชทาน แต่มีชื่อเสียงที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวาง เช่น สุรพล สมบัติเจริญ หรือ สายัณห์ สัญญา เป็นต้น การได้รับรางวัลอาจจะมีผลคืออยู่บ้าง ในแง่ของธุรกิจโฆษณาตัวเอง แต่วงการเพลงลูกทุ่งเป็นวงการเพลงของชาวบ้านการที่ร้องเพลงได้ซาบซึ้งกินใจสนุกสนาน อาจจะเป็นที่ถูกรสนิยมของชาวบ้านได้มากกว่า

ที่มาของคำว่า “เพลงลูกทุ่ง”

หลังจากที่รัฐบาลสมัยจอมพลป. พิบูลสงคราม ได้จัดตั้งสถานีโทรทัศน์ในประเทศไทยขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2498 การแพร่ภาพออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 ในนามของบริษัทไทยโทรทัศน์จำกัด ใช้บริเวณวังบางขุนพรหมเป็นสถานที่ทำการ มี จำนง รังสิกุล เป็นหัวหน้าฝ่ายจัดรายการ ในช่วงระยะปี พ.ศ. 2501-2504 นั้น สื่อมวลชนทางด้านวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทย ได้รับการพัฒนาพอสมควรและมีสถานีวิทยุต่าง ๆ กระจายอยู่ทั่วประเทศและเพลงชีวิตหรือเพลงตลาดก็เริ่มเป็นที่นิยมของประชาชนโดยทั่วไป จำนง รังสิกุล นั้นนอกจากจะมีตำแหน่งเป็นหัวหน้าฝ่ายจัดรายการของสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 แล้ว ยังต้องรับผิดชอบสถานีวิทยุ ท.ท.ท. (ไทยโทรทัศน์) ด้วย ก็ได้สังเกตเพลงแนวชีวิตหรือเพลงตลาดอยู่เสมอ แต่เนื่องจาก จำนง รังสิกุล มีความเห็นว่า เพลงประเภทนี้มีคุณสมบัติไม่ตรงกับแนวทางของสถานีจึงไม่อนุญาตให้ทำการเผยแพร่แต่อย่างใด (ประกอบ, 2514) (เพลงที่ได้รับการ

ไทยเดิมและเพลงผู้ดี) ทั้งนี้อาจเนื่องจากการใช้ภาษาและถ้อยคำในเพลงตลาดหรือเพลงชีวิตบางเพลงไม่เหมาะสม เช่น ใช้คำว่า “เอ็ง” หรือคำว่า “ข้า” หรือบางเพลงใช้คำสองแง่สองง่ามซึ่งถือว่าไม่สุภาพ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2505 ได้มีการพิจารณาเพลงแนวชีวิตหรือเพลงตลาดจากสถานีวิทยุกระจ่ายเสียงอื่น ๆ อีกครั้ง และพบว่ามียุทธศาสตร์ที่ส่งกระจายเสียงเพลงเหล่านี้ (โดยเฉพาะสถานีวิทยุของทหาร ซึ่งทำการกระจายเสียงเสนอเพลงแนวชีวิตหรือเพลงตลาดอย่างกว้างขวาง เช่น ยานเกราะ กองพล ป.ต.อ.) จำนวน รังสิกุล จึงเห็นสมควรเริ่มทดลองเผยแพร่ออกอากาศทางโทรทัศน์บ้าง และได้จัดรูปแบบรายการด้วยการเชิญนักร้องอาชีพที่ร้องเพลงแนวชีวิตมาร้องเพลงออกรายการ นักร้องที่มาออกรายการ คือ ทูล ทองใจ และ ผ่องศรี วรนุช “ . . . แต่ปรากฏว่าไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควรในที่สุดก็หยุดแพร่ภาพรายการนั้นไปชั่วคราว” (ประกอบ ไชยพิพัฒน์, 2514)

ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2507 ชูชีพ ชำของยุทธ (ท่วม ทรนง) ซึ่งทำงานในตำแหน่งผู้กำกับเวทีทั่วไปของสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 ได้เสนอแนะต่อ จำนวน รังสิกุล ให้ทดลองทำรายการ เพลงแนวเพลงตลาดหรือเพลงชีวิตอีกครั้ง โดยเชิญนักร้องแนวนี้มาร้องเพลงทางโทรทัศน์และหาวิธีควบคุมรายการ โดยวิธีคัดเลือกทั้งเพลงที่จะเผยแพร่และนักร้องที่ได้รับเชิญในครั้งนั้นได้แก่ พร ภิรมย์ และ ผ่องศรี วรนุช ลักษณะของรายการนั้นให้นักร้องทุกคนแต่งกายแบบชาวบ้านทั่วไปโดยไม่ได้กำหนดให้แต่งกายตามสากลนิยมแต่อย่างใด

อาจินต์ ปัญจพรรค์ ได้เขียนถึงเรื่องนี้ในหนังสือเรื่อง “ยักษ์ปากเหล็ก” ตอนหนึ่งว่า

“คุณจำนวนจัดรายการ 30 นาที จะให้เป็นการแสดงรีวิวของพวกนักร้องลูกทุ่งและให้ พร ภิรมย์ . . . แสดงในโปรแกรมแรกสั่งให้ผมจัดทำ . . . ผมตั้งชื่อรายการว่า เพลินเพลงชนบท รายการคี่นั้นมียุทธศาสตร์แปลก ๆ แสดงได้ราบรื่น ฝ่ายเราผู้จัดถือว่าได้ผล 100 เปอร์เซ็นต์ แต่รุ่งขึ้นผมถูกคุณจำนวนค์เรียกไปเพราะ พร ภิรมย์ โชว์เพลงมันมกคล ซึ่งไม่ใช่เพลงของคณะพร ภิรมย์ และไม่ใช่เพลงชนบทซึ่งคุณจำนวนเตรียมไว้ให้ นฤพนธ์ คุริยพันธ์ ขวัญใจคุณยายในแขนงเพลงไทยเดิมร้องในรายการเพลงไทย. . . ผมน้อยใจจึงขอเลิกไม่จัด เพลินเพลงชนบท อีกต่อไป คุณจำนวนจึงสั่งประกอบ ไชยพิพัฒน์ จัดแทนและสั่งเปลี่ยนชื่อเป็น เพลงลูกทุ่ง. . .” (อาจินต์ ปัญจพรรค์, 2533)

จากงานเขียนของ อาจินต์ ปัญจพวรรค์ ได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างกับข้อเขียนของประกอบ ไชยพิพัฒน์ อยู่บ้าง อย่างไรก็ตามข้อเขียนทั้งหมดสรุปตรงกันคำว่า “เพลงลูกทุ่ง” นั้นเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2507 และผู้ที่ใช้คำนี้เป็นชื่อรายการโทรทัศน์เป็นคนแรกคือ จำนง รังสิกุล

รายการเพลงลูกทุ่งแสดงออกทางโทรทัศน์เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2507 นั้น ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 ได้เชิญวงดนตรีจุฬารัตน์ของ มงคล อมาตยกุล มาออกรายการ และเป็นวงดนตรีอาชีพคณะแรกที่ได้แสดงทางโทรทัศน์ (นคร ถนอมทรัพย์, 2532)

ในช่วงระยะเวลาเดียวกันนั้นมีภาพยนตร์เพลงอเมริกันเรื่องหนึ่ง มาฉายที่โรงภาพยนตร์คิงส์ และมีผู้ให้ชื่อเรื่องเป็นภาษาไทยว่า “เพลงลูกทุ่ง” จากชื่อเรื่องเดิมว่า “Your Cheating Heart” ซึ่งเป็นภาพยนตร์ชีวประวัติของ Hank Williams นักร้องอเมริกัน เมื่อหนังเรื่องนี้ได้รับการตั้งชื่อว่าเป็น “เพลงลูกทุ่ง” ตั้งแต่นั้นมาวงดนตรีไทยเราก็มีเพลงลูกทุ่ง 40 ชีวิต 70 ชีวิต ขึ้นมาบ้าง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่าเพลงลูกทุ่งนั้นสืบสายมาจากเพลงชีวิตหรือเพลงตลาด ซึ่งก็คือเพลงไทยสากล แต่มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับชนบทและชีวิตของผู้คนในแง่มุมต่าง ๆ ของสังคม โดยเฉพาะคนยากจน นักร้องในแนวนี้มีลีลาการร้องที่แตกต่างไปจากเพลงผู้ดี คือ ร้องเสียงดังฟังชัด เล่นลูกคอกแบบชนบท

รากของเพลงลูกทุ่งหรือเพลงชีวิตนั้น น่าจะมาจากเพลงหน้าม่าน (เพลงสลับฉากละคร) เพราะเมื่อพิจารณานักร้องลูกทุ่งในยุคบุกเบิกนั้น ล้วนแต่เคยเป็นนักร้องหน้าม่านมาก่อน เช่น คำรณ สัมบุญณานนท์ เสน่ห์ โกมารชุน สมยศ ทศนพันธ์ พยงค์ มุกดา เป็นต้น ส่วนเพลงผู้ดีหรือเพลงลูกกรุงนั้น น่าจะมาจากเพลงประกอบเรื่อง ซึ่งนักร้องที่สำคัญ เช่น สุพรรณ บวรณพิมพ์ จุรี ไอศิริ เพ็ญศรี พุ่มชูศรี และชาวคณะสุนทราภรณ์ เป็นต้น แต่เมื่อภาพยนตร์เข้ามาได้รับความนิยมแทนที่ละคร นักร้องเหล่านี้เลยออกมาเป็นนักร้องเต็มตัว และเพลงก็ได้แยกตัวออกมาเป็นสิ่งบันเทิงใหม่ในเวลาเดียวกัน

นักแต่งเพลงชาวแนวตลาดหรือชีวิตที่สำคัญในยุคต้น เช่น เสน่ห์ โกมารชุน ชลอ ไตรตรงสอน ไพบูลย์ บุตรขัน พยงค์ มุกดา สุรพล สมบัติเจริญ ป.ชื่นประโยชน์ เป็นต้น และวงดนตรีที่มีชื่อเสียง เช่น วงจุฬารัตน์ของ มงคล อมาตยกุล วงมุกดาพันธ์ของ พยงค์ มุกดา และวงสุรพล สมบัติเจริญ เป็นต้น ซึ่งวงดนตรีเหล่านี้มีนักร้องประจำวงจำนวนมากและหลายคนก็ได้แยกตัวมีวงดนตรีเป็นของตนเองในระยะเวลาต่อมา

ส่วนนักร้องเพลงตลาดหรือเพลงชีวิตก่อนจะมาเป็นเพลงลูกทุ่งในปี พ.ศ. 2507 นั้น ที่มีชื่อเสียง เช่น คำรณ สัมบุณณานนท์ สมยศ ทศนพันธ์ ชาญ เย็นแชน ล้วน ควันธรรม สุรพล สมบัติเจริญ ทูล ทองใจ ปอง ปรีดา ก้าน แก้วสุพรรณ พร ภิรมย์ ชาย เมืองสิงห์ เพลิน พรหมแดน ชัยชนะ บุญนะโชติ ฯลฯ ส่วนนักร้องหญิง เช่น ลัดดา ศรีวรรณท์ ศรีสอางค์ ตรีเนตร วงจันทร์ ไพโรจน์ สมศรี ม่วงศรีเขียว ผ่องศรี วรนุช ศิริจันทร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา ฯลฯ เป็นต้น

คำว่า “ลูกทุ่ง” เป็นคำนิยมนำมาใช้เรียกสิ่งต่าง ๆ การกระทำตลอดจนบุคคลที่มีลักษณะเป็นชนบท ซึ่งแต่เดิมนั้นความหมายของ “ลูกทุ่ง” นั้นน่าจะหมายถึงชีวิตชนบท อากาศที่บริสุทธิ์ธรรมชาติที่สวยงาม ความจริงใจ ความรักของหนุ่มสาวชนบท ชนบประเพณี (ลักษณะ, 2521) และในเนื้อหาของเพลงลูกทุ่งในยุคต้น ๆ นั้นมีเนื้อร้องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้บรรจุอยู่เป็นจำนวนมาก

ในบรรดานักร้องลูกทุ่งในยุคแรกนั้น สุรพล สมบัติเจริญ ได้ชื่อว่าเป็นนักร้องที่ทำให้วงการเพลงลูกทุ่งพุ่งสู่ความนิยมได้อย่างสูงสุดด้วยลีลาและรูปแบบที่เรียกกันว่า “เพลงลูกทุ่ง” (จินตนา, 2533) ลีลาเพลงของสุรพล สมบัติเจริญ นั้นสนุกสนานเป็นจังหวะร้ายเสียงส่วนมาก สุรพลเป็นทั้งนักร้องและนักแต่งเพลง โดยเริ่มร้องเพลงอัดแผ่นเสียงครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2496 ด้วยเพลงน้ำตาลาวเวียง แต่เพลงที่สร้างชื่อเสียงเป็นเพลงแรกให้แก่ สุรพล สมบัติเจริญ คือ เพลงชุกสองกุมาร ซึ่งร้องอัดแผ่นเสียงโดยห้าง ค.เจ็ทชวน (เอกพล, 2532) แผ่นเสียงตรากระต่าย หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เคยเขียนถึงเพลงของสุรพล สมบัติเจริญ ไว้ครั้งหนึ่งว่า “สุรพลเป็นบุคคลที่มองข้อบกพร่องของชีวิตเป็นของขบขัน แล้วแต่งเป็นเพลงร้องให้คนฟังสนุกได้” (เจนภพ, 2530) สุรพล สมบัติเจริญ นอกจากแต่งเพลงร้องเองแล้วยังแต่งเพลงให้กับนักร้องคนอื่น ๆ ด้วยโดยเฉพาะในสังกัดวงดนตรีของสุรพลเอง เช่น ยงยุทธ เชื้อวชาญชัย ก้าน แก้วสุพรรณ เมืองมนต์ สมบัติเจริญ ไพโรจน์ ลูกเพชร ผ่องศรี วรนุช ฯลฯ เป็นต้น ยุครุ่งเรืองที่สุดของสุรพลและเพลงลูกทุ่ง คือช่วงปี พ.ศ. 2504-2511 อันเป็นที่ที่สุรพล สมบัติเจริญ ถูกกลบยบเสียงชีวิตซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดต่อไป

ลักษณะและองค์ประกอบของเพลงลูกทุ่ง

เพลงลูกทุ่งคือเพลงที่สนุกสนาน ฟังง่ายทั้งในท่วงทำนอง เนื้อร้องที่เข้าใจง่ายและสามารถนำมาร้องตามได้ นอกจากนั้นเพลงลูกทุ่งยังพัฒนาเนื้อหาไปตามยุคตามสมัยอยู่เสมอ เพลงลูกทุ่งไม่มีกฎเกณฑ์อะไรตายตัวในการสร้างเพลง จะสังเกตเห็นได้ว่า เพลงลูกทุ่งมีความหลากหลายอยู่ในทุก ๆ เรื่อง ทั้งทำนอง คำร้อง จังหวะ จึงเป็นธรรมดาที่เพลงลูกทุ่งจะเอาทำนองเพลงพื้นบ้านมาใช้บ้าง แต่ก็ไม่ใช่เฉพาะเพลงพื้นบ้านเท่านั้น แต่รวมไปถึงเพลงไทยเดิม เพลงสากล เพลงจีน ญี่ปุ่น เกาหลี ฯลฯ อย่างไรก็ตามการที่คิดว่าเพลงลูกทุ่งพัฒนามาจากพื้นบ้านนั้นอาจจะเป็นการมองเพลงลูกทุ่งในส่วนเดียว แต่เพลงลูกทุ่งนั้นมีเป็นจำนวนมาก นับหมื่น นับแสนเพลง เพียงหยิบยกมาไม่ถึงร้อยเพลงแล้วสรุปว่าพัฒนามาจากเพลงพื้นบ้านนั้น รู้สึกว่าจะไม่ยุติธรรมนัก นอกจากนั้นจะเห็นได้ว่า พัฒนาการของเพลงลูกทุ่งนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481 ที่ถือว่าเป็นปีกำเนิดเพลงลูกทุ่งจนมาถึงหลังปี 2500 จึงจะมีเพลงลูกทุ่งทำนองพื้นบ้านมากขึ้น แต่ก็เห็นได้ว่าเป็นการพัฒนามานานกว่า 20 ปีแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ เพลงลูกทุ่งจะพัฒนามาจากเพลงพื้นบ้านพื้นเมืองได้อย่างไร

ลักษณะของเพลงลูกทุ่งที่สำคัญมีดังนี้ (สุกรี เจริญสุข, 2532)

1. ทำนองและจังหวะ ทำนองและจังหวะของเพลงลูกทุ่ง มีคามหลากหลายมาก เหตุผลก็คือ เพลงลูกทุ่งเกิดจากการผสมผสานทางวัฒนธรรมนั่นเอง อย่างไรก็ตามทำนองของเพลงลูกทุ่งส่วนมากแล้วเป็นทำนองแบบสากล แต่ยังมีทำนองอื่น ๆ ที่เพลงลูกทุ่งหยิบฉวยนำมาใช้บ้าง เช่น ทำนองจากเพลงไทยเดิม จากเพลงพื้นบ้านพื้นเมือง ที่สำคัญคือ ลีเก ลำตัด แห่ หมอลำ เซ็ง มโนราห์ ฯลฯ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีทำนองจากต่างประเทศ เช่น จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ฯลฯ ส่วนจังหวะนั้นมีทั้งจังหวะแบบไทย เช่น รำวง ตะลุง ลำตัด และกลองยาว เป็นต้น แต่่วนมากแล้วมีจังหวะแบบสากล เช่น ช่า ช่า ช่า รุมบ้า บีกิน ฯลฯ

การสร้างทำนองไม่ปรากฏว่ามีหลักเกณฑ์อะไรที่เคร่งครัดนัก หลักสำคัญของการสร้างทำนองเพียงแต่ให้สามารถบรรจุนเนื้อร้องและบันทึกเป็นโน้ตสากลได้ เพราะมีเช่นนั้นแล้วจะไม่สามารถบรรเลงด้วยดนตรีสากลได้

2. คำร้อง ในระยะแรก ๆ คำร้องของเพลงลูกทุ่งมีลักษณะเนื้อหาและภาษาที่ใช้ อาจจะเรียกได้ว่าเป็นบทกวีแห่งชนบท ที่สะท้อนภาพความงามของธรรมชาติ สภาพชีวิตของผู้คนในชนบทที่ยังคงยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีศาสนาพุทธตามสภาพของสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรม ภาษาที่ใช้จึงค่อนข้างสละสลวยแต่ก็ง่ายสำหรับความเข้าใจ ต่อมาเมื่อมีนักแต่งเพลงมากขึ้น ภาษาที่ใช้ก็เริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นภาษาธรรมดาแบบชาวบ้านฟังเข้าใจง่าย ทั้งนี้เพื่อให้

สอดคล้องกับสภาพจริง ๆ ของชาวชนบท เพื่อความสะดวกในการสื่อสาร และสร้างความรู้สึกร่วม
ได้ดี มีการใช้คำคล้องจอง คำสัมผัส แต่ไม่มีข้อกำหนดเป็นฉันทลักษณ์ที่เข้มงวดแต่อย่างใด

ภาษาและถ้อยคำที่ปรากฏอยู่ในเพลงลูกทุ่ง มีแหล่งที่มาอย่างหลากหลายเช่นเดียวกับ
ทำนองเพลง เช่น มีทั้งภาษากลาง ภาษาอีสาน ภาษาเหนือ และภาษาใต้ นอกจากนั้นยังมี
ภาษาต่างประเทศ ซึ่งบางครั้งก็ไม่ใช่ภาษาที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง รูปประโยคของเพลงแต่
ละเพลงที่แต่งขึ้นจะฟังดูง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เรื่องราวในเพลงลูกทุ่งจะประกอบไปด้วย เรื่อง
สัพเพเหระ เช่น ชมธรรมชาติ ความรัก เรื่องของชีวิตคนที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น ตำรวจ ทหาร
แม่ค้า ชาวนา ชาวสวน และอื่น ๆ นอกจากนั้นบางเพลงยังกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของ
สังคมสมัยใหม่ เหตุการณ์จำเพาะ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง ไฟไหม้ เป็นต้น

3. สำเนียงที่ใช้ในการร้องเพลง เพลงลูกทุ่งไม่ได้มีกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดในวิธี
การร้องดังนั้นจึงปรากฏว่ามีนักร้องลูกทุ่งเป็นส่วนมากร้องเพลงเสียงเพี้ยน หรือเสียงแหบ (วัดจาก
ภาษากลางกรุงเทพฯเป็นมาตรฐาน) ซึ่งเชื่อกันว่าอาจจะเกิดมาจากสำเนียงการพูดแบบชนบท แต่มี
ลักษณะร่วมของนักร้องลูกทุ่งที่สำคัญมากอย่างหนึ่ง คือ การร้องเพลงมีลูกคอหรือการระรัวเสียง
ลูกคอของเพลงลูกทุ่งจะมีช่วงคลื่นเสียงที่ถี่กว้าง คลื่นลูกคอแต่ละคลื่นจะห่างกัน ซึ่งเป็น
ลักษณะเด่นเฉพาะตัวของความเป็นลูกทุ่ง

4. เครื่องดนตรี เนื่องจากทำนองของเพลงลูกทุ่งมีความหลากหลายและ
ผสมผสานมาจากหลาย ๆ ถิ่น ดังนั้นในการบรรเลงดนตรีประกอบการร้อง จึงจำเป็นที่จะต้องให้
เครื่องดนตรีให้เหมาะสมกับทำนองและเนื้อร้องด้วย เพลงลูกทุ่งในระยะแรกใช้เครื่องดนตรีไม่
มากนัก และเป็นทำนองในลักษณะช้า ๆ เนิบนาบเสียส่วนมาก เครื่องดนตรีที่สำคัญ เช่น กลอง
ชุด แซกโซโฟน ไวโอลิน เปียโน คองโก (ทอมบ้า) นอกจากนั้นอาจยังมีเครื่องดนตรีไทย เช่น ฉิ่ง
ฉาบ ขลุ่ย แคน เป็นต้น

ต่อมาแนวเพลงได้มีวิวัฒนาการหลากหลายมากยิ่งขึ้น เครื่องดนตรีไฟฟ้าเริ่มเข้ามามี
บทบาท โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ 2510 โดยปรากฏในเพลง “โกนจุกสิงห์โต” ของ เพลิน
พรหมแดน ดังมีเนื้อท่อนหนึ่งว่า

“นกยูงรำแพน อ่างเป่าแคน จิ้งหรีดคืดเบส หมูเป่า คลาริเน็ต
หมาเป่า ทรัมเป็ต หมิตตะโพน แรดเป่า สไลด์ กระด่า ร้องเพลงสากล
ส่วน เต่า เป่าแซกโซโฟน ลิงทโมน คืดกีต้าร์ โซโล...”

นอกจากดนตรีเหล่านี้แล้ว ยังมีเครื่องดนตรีอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งปรากฏอยู่ในเพลงลูกทุ่งเป็นจำนวน
มาก ซึ่งได้แก่หีบเพลงชัก (แอดคอเดียน) จะถือว่าหีบเพลงชักเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของเพลง
ลูกทุ่งก็คงจะไม่ผิด เพราะสัญลักษณ์คนเล่นหีบเพลงชักปรากฏอยู่บนหนังสือกิ่งศตวรรษเพลง
ลูกทุ่งไทยภาคสอง ปี พ.ศ. 2534

เครื่องดนตรีแต่ละชนิดขึ้นอยู่กับการใช้ของแต่ละวง เพราะเหตุผลว่าในการบรรเลงประกอบเพลงลูกทุ่งนั้นเน้นที่คันท่วง เสียงตอหรือบรรเลงประกอบบรรเลงรับกลางเพลงแล้วทำเพลงโดยยึดทำนองเป็นหลัก (สุกรี เจริญสุข, 2532)

5. การเรียบเรียงเสียงประสาน การเรียบเรียงเสียงประสานนับเป็นการปรุงแต่งเสียงดนตรีที่ออกมาให้มีความไพเราะมากยิ่งขึ้น จะสังเกตเห็นได้ว่า การเรียบเรียงเสียงประสานของเพลงลูกทุ่งในสมัยก่อน ยังเป็นแบบเรียบง่าย เนื่องจากศิลปินไม่มีโอกาสศึกษาทางด้านดนตรีมากนัก และผู้เรียบเรียงเสียงดนตรีส่วนมากก็เป็นผู้ประพันธ์นั่นเอง การเรียบเรียงเสียงประสานอาชีพทำนองของเนื้อร้องเป็นหลัก จึงทำให้มีลักษณะคล้าย ๆ เพลงแนวเดี่ยว คือ ไม่มีการเรียบเรียงเสียงประสาน ส่วนในปัจจุบันนั้นมีการเรียบเรียงเสียงประสานได้อย่างกลมกลืนและไพเราะมากขึ้น ออกมามีลักษณะใกล้เคียงกับสากลนิยมและมีมาตรฐานดีขึ้น เพราะมีนักเรียบเรียงเสียงประสานเป็นการเฉพาะที่มีความรู้และความชำนาญทางด้านดนตรีเป็นอย่างดี นักเรียบเรียงเสียงประสานยุคนี้ที่สำคัญ เช่น พระ ตรีบุปผา ชาญชัย บัวบังศรี และक्रमงคล อดิตยกุล เป็นต้น

6. การถ่ายทอดอารมณ์เพลง นับเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่สำคัญของการร้องเพลงทุกประเภท เพลงลูกทุ่งก็เช่นเดียวกัน ครูเพลงที่แต่งเพลงออกมาจะต้องรู้ว่านักร้องคนใดจะสามารถถ่ายทอดความรู้สึกของบทเพลงนั้นได้ดีที่สุด จึงเลือกนักร้องคนนั้นให้ร้อง หรือถ้าสามารถร้องเองได้อย่าง สุรพล สมบัติเจริญ ชาย เมืองสิงห์ ก็ไม่ยากสำหรับการถ่ายทอดอารมณ์เพลงออกมา เพราะรู้ว่าต้องการคืออะไร นักร้องลูกทุ่งแต่ละคนสามารถจะถ่ายทอดอารมณ์เพลงออกมาได้อย่างซาบซึ้ง ก็นใจ ทั้งนี้เพราะเนื้อเพลงส่วนมากเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงนั่นเอง

นักประพันธ์และนักร้องเพลงลูกทุ่ง

นักประพันธ์เพลงถือได้ว่าเป็นหัวใจของนักร้อง ทั้งนี้เพราะนักแต่งเพลงจะเป็นผู้กำหนดเนื้อหาลีลาและรูปแบบของเพลง เพื่อความเหมาะสมกับนักร้องแต่ละคน นักแต่งเพลงพอจะแบ่งได้ 3 ประเภทคือ

1. นักแต่งเนื้อร้อง
2. นักแต่งทำนอง
3. นักเรียบเรียงเสียงประสาน

วงการเพลงลูกทุ่งในสมัยต้นนั้น นักแต่งเพลงส่วนมากจะเล่นดนตรีได้ด้วยจึงรู้จักหวะดนตรี รู้ภาษากวี ฉะนั้นเพลงที่ออกมา จึงสามารถเลือกสรรถ้อยคำให้กลมกลืนกับทำนองได้อย่างสนิท นักแต่งเพลงในยุคนี้ส่วนมากจะแต่งทั้งทำนองและเนื้อร้องไปด้วยกันเลย เช่น ไพบูลย์ บุตรขัน

พยงค์ มุกดา และบางคนก็สามารถแต่งเนื้อร้อง ทำนอง และเรียบเรียงเสียงประสานได้ด้วย เช่น มงคล อมาตยกุล หัวหน้าวงจุฬารัตน์ เป็นต้น ส่วนนักเรียบเรียงเสียงประสานคนอื่น ๆ ที่สำคัญ เช่น พีระ ตรีบุปผา มนตรี แสงเอก สำเนียง ม่วงทอง

เป็นที่น่าสังเกตว่านักร้องและนักแต่งเพลงชื่อดังในสมัยนั้นแต่งเพลงแต่ละเพลงได้ดี ในขณะที่ตัวเองเขียนโน้ตไม่เป็นบุคคลนั้นคือ สุรพล สมบัติเจริญ เอกพล (บุตรชายคนโตของห้าง ต.เง็กชวน) เขียนบันทึกเกี่ยวกับเรื่องนี้ของสุรพลตอนหนึ่งว่า

“ข้าพเจ้าจะขอเล่าถึงวิธีการแต่งเพลงของเขาไว้ให้ทราบในที่นี้ว่า

เนื่องจากว่าเขาเขียนโน้ตเพลงไม่ได้ การคิดแต่งเพลงใช้วิธีร้องเป็นคำ ร้องและทำนองเพลงไปตามที่เขาคิดขึ้นในขณะนั้น เมื่อได้ประโยคคำ ร้องและทำนองแล้วเขาก็จะจดคำร้องนั้นลงบนกระดาษ...” (เอกภพ, 2532)

สำหรับนักร้องบางคนในยุคนั้นที่มีความสามารถในการร้องและแต่งเพลงไปด้วย ที่สำคัญ เช่น พยงค์ มุกดา เบญจมิตร เสน่ห์ โกมารชุน ชลอ ไตรตรงสอน สุรพล สมบัติเจริญ สมยศ ทัศนพันธ์ พร ภิรมย์ ชาย เมืองสิงห์ ปอง ปรีดา เพลิน พรหมแดน เป็นต้น

ถิ่นกำเนิดของนักประพันธ์เพลงลูกทุ่ง

นักแต่งเพลงลูกทุ่งส่วนมากแล้วจะมีถิ่นกำเนิดมาจากชนบท ซึ่งก็เป็นข้อดีอย่างหนึ่ง เพราะสภาพสังคมในชนบทมีศิลปะในการขับร้องและดนตรีที่แตกต่างกัน เมื่อมารวมตัวใน กรุงเทพฯ ก็จะได้รับอิทธิพลจากศิลปะของเมืองเข้าไปด้วย แต่ความคุ้นเคยกับศิลปะและวัฒนธรรมของบ้านเกิดยังคงมีอิทธิพลอยู่ในตัวเอง จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เพลงลูกทุ่งมีความหลากหลายในตัวเอง

นักร้องเช่นเดียวกับนักแต่งเพลงลูกทุ่งพื้นเพเดิมส่วนมากเป็นชาวชนบท จึงทำให้สำเนียงการพูดแตกต่างไปจากสำเนียงกรุงเทพฯ หรือที่เรียกกันว่า “เสียงเหนือ” หรือ “เสียงเพี้ยน” เมื่อมาร้องเพลงลูกทุ่งยังคงติดสำเนียงเดิมอยู่ นอกจากนั้นศิลปะพื้นบ้านที่เคยร้องเล่นและได้ยินอยู่ประจำก็อาจจะมีส่วนทำให้เกิดความเคยชิน แต่การร้องเหนือหรือร้องเพี้ยนก็ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นสัญลักษณ์ของเพลงลูกทุ่งเสียทั้งหมด นักร้องในยุคนี้ที่ร้องได้อย่างมาตรฐานก็มีหลายคน เช่น ทูล ทองใจ สมยศ ทัศนพันธ์ วงจันทร์ ไพโรจน์ ลัดดา ศรีวรรณท์ ชาญ เย็นแหม และปรีชา บุญเกียรติ เป็นต้น ส่วนที่ร้องเสียงเพี้ยนในระยะเริ่มแรกนั้นมี สุรพล สมบัติเจริญ ชาย เมืองสิงห์ คำธม บุนณานนท์ เมืองมนต์ สมบัติเจริญ เป็นต้น

อาชีพเดิมของนักร้องลูกทุ่ง ส่วนมากทำเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนไทยในชนบท เมื่อเข้ามาในเมืองหลวง ก็จะเป็นนักร้องสมัครเล่นหรือทำงานใช้แรงงานรับจ้างมาก่อน เมื่อมีโอกาสก็ขึ้นเวทีประกวดร้องเพลงตามโรงละคร โรงภาพยนตร์ เวทีร้าว หรือตามงานประจำปีของวัดต่าง ๆ เป็นการแนะนำตัวเองสู่สาธารณชน

การจัดประกวดร้องเพลงตามงานวัดต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ถือได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ซึ่งมีจิตใจรักในเสียงเพลงหรือนักร้องสมัครเล่น ได้แสดงความสามารถ หลายคนประสบความสำเร็จจากการประกวดและได้รับการสนับสนุนให้เข้าสู่วงการของนักร้องอาชีพ ได้ร้องเพลงอัดแผ่นเสียงและถ้าได้รับความนิยมจากประชาชนหรือ “ดัง” พอก็มีโอกาสตั้งวงดนตรีของตนเองได้ เช่น สมยศ ทัศนพันธ์ และทูล ทองใจ เป็นต้น

ตารางที่ 1

รายชื่อนักประพันธ์เพลงแบ่งตามถิ่นกำเนิด

ชื่อนักประพันธ์เพลงลูกทุ่ง	ถิ่นกำเนิด	อาชีพเดิม
ไพฑูริย์ บุตรจันทร์	ปทุมธานี	ทำนา
เบญจมินทร์	อุบลราชธานี	ทำนา
พยงค์ มุกดา	ราชบุรี	-
สุรพล สมบัติเจริญ	สุพรรณบุรี	รับราชการ
ปอง ปรีดา	ขอนแก่น	ทำนา
มงคล อมาตยกุล	กรุงเทพฯ	นักดนตรี
พร ภิรมย์	อยุธยา	ลิเก
พีระ ตรีบุปผา	อยุธยา	ค้าขาย
เสน่ห์ โกมารชุน	กรุงเทพฯ	-
เหม เวชกร	กรุงเทพฯ	-
เพ็ญ พรหมแดน	ปราจีนบุรี	ทำนา
ชาย เมืองสิงห์	สิงห์บุรี	ทำนา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2
รายชื่อนักร้องเพลงลูกทุ่งแบ่งตามถิ่นกำเนิด

ชื่อนักร้องเพลงลูกทุ่ง	ถิ่นกำเนิด	อาชีพเดิม
เบญจมินทร์	อุบลราชธานี	ทำนา
สุรพล สมบัติเจริญ	สุพรรณบุรี	รับราชการ
เมืองมนต์ สมบัติเจริญ	สุพรรณบุรี	ทำนา
ก้าน แก้วสุพรรณ	สุพรรณบุรี	ทำนา
สมยศ ทัศนพันธ์	กรุงเทพฯ	รับราชการ
คำรณ สัมบุณณานนท์	กรุงเทพฯ	ศิลปิน
ทูล ทองใจ	สมุทรสาคร	ทำสวน
พร ภิรมย์	อยุธยา	ลิเก
ชาย เมืองสิงห์	สิงห์บุรี	ทำนา
เพ็ญใจ พรหมแดน	ปราจีนบุรี	ทำนา
ชัยชนะ บุญนะ ชาติ	ฉะเชิงเทรา	ทำนา
ผ่องศรี วรนุช	ชัยนาท	ทำไร่

เพลงลูกทุ่งกับความนิยมของคนชนบท

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะและองค์ประกอบต่าง ๆ ของเพลงลูกทุ่งแล้วจะพบว่าเพลงลูกทุ่ง แม้จะเป็นผลิตผลของเมือง แต่มุ่งรับใช้ชนบทเสียส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของเพลงลูกทุ่งคือ นักแต่งเพลงและนักร้องมีถิ่นกำเนิดมาจากชนบทเกือบทั้งสิ้น ดังนั้นเมื่อเพลงลูกทุ่งเกิดจากการผสมผสานทางด้านวัฒนธรรมของเมืองและชนบท บทเพลงที่ถ่ายทอดลงไปจึงเป็นบทเพลงที่เน้นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสภาพชีวิตของตนเอง ช้ำยังคงมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นจากถิ่นกำเนิด แม้ตัวเองจะอยู่และสร้างสรรค์ผลงานเพลงในเมืองก็ตาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เนื้อร้องเป็นส่วนประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ที่จะใช้สื่อความหมายให้ผู้ฟังรับรู้ และเข้าใจแนวเนื้อหาของเพลงแต่ละเพลง ความเรียบง่ายความหลากหลายของเนื้อหาในเพลง ลูกทุ่งภาษาที่ใช้ตรงไปตรงมา ชื่อ ๆ ซึ่งเป็นลักษณะของคนชนบท ทำให้คนชนบทมีความรู้สึกว่า กำลังพูดภาษาเดียวกัน ทำให้เพลงลูกทุ่งได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม เพลงถ้าไม่ได้รับการเผยแพร่ย่อมไม่เป็นที่รู้จักและเป็นที่นิยมของ ประชาชน ดังนั้นความสำคัญส่วนหนึ่งจึงอยู่ที่สื่อในการกระจาย วิทยุนับได้ว่าเป็นสื่อสำคัญยิ่งใน การเผยแพร่เพลงลูกทุ่งนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กำเนิดของสถานีวิทยุในปี พ.ศ. 2492 รัฐบาล มองเห็นความสำคัญของวิทยุ อนุญาตให้หน่วยงานต่าง ๆ จัดตั้งสถานีวิทยุเป็นของตนเองได้ โดยเฉพาะหน่วยงานราชการทหาร ได้จัดตั้งสถานีวิทยุมากมายตามสถานีวิทยุมากมายตาม ต่างจังหวัดเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในปี พ.ศ. 2498 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ เปิดโอกาสให้นายทุนมาเช่าสถานีวิทยุส่งกระจายเสียง รวมทั้งสภาพทาง เศรษฐกิจของประเทศเริ่มดีขึ้นเรื่อย ๆ มีการพัฒนาเทคโนโลยีทางด้านเครื่องรับวิทยุเป็นระบบ โทรานซิสเตอร์ที่มีราคาถูกลง ชาวชนบทสามารถจะหาซื้อได้และรายการตามสถานีวิทยุโดยทั่วไป เป็นรายการเพลงลูกทุ่ง โดยเฉพาะสถานีวิทยุสังกัดทหารซึ่งมีอยู่ทั่วไปกระจายแทบทุกจังหวัดของ ประเทศ ส่งผลให้เพลงลูกทุ่งเป็นที่รู้จักและนิยมชมชอบโดยทั่วไปนับแต่นั้นมา (สัมภาษณ์ คำธณ โปธิ์ประยูร, 4 มกราคม 2548)

กระบวนการผลิตเพลงลูกทุ่ง

แผ่นเสียงในระยะแรก ๆ ที่เข้ามาในประเทศไทยยังมีลักษณะเป็นกระบอกเสียง ซึ่ง เรียกกันว่ากระบอกเสียงเอคิสัน ซึ่งเข้ามาในช่วงปี 2435-2436 แต่ไม่มีหลักฐานปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้ นำเข้ามาคนแรก และแพร่หลายอยู่ในหมู่ชนชั้นสูงที่มีอำนาจทางการเมืองซื้อสูงเท่านั้น ซึ่งในยุค ดังกล่าวนี้ปรากฏว่า ได้มีการบันทึกเสียงกลีเก ล้ำดัด และเพลงไทยเดิมรวมทั้งจิ้งจกแล้ว โดย “หม่อม สัมจิน” ซึ่งเป็นภรรยาของพระยาราชานุประพันธ์ เป็นนักร้องหญิงของไทยคนแรกที่ได้อัด แผ่นเสียงลงบนกระบอกเสียง (พูนพิศ, 2523)

จนกระทั่งตอนปลายสมัยรัชกาลที่ 5 จึงได้เริ่มมีการอัดแผ่นเสียง แต่เป็นแผ่นเสียง หน้าเดียว หมุน 78 รอบต่ออนาที เรียกกันว่า แผ่นครั้ง เพราะทำด้วยเครื่องผสมกับเซลลูลอยด์ บริษัทที่ นำเข้ามาเปิดกิจการในระยะนี้ได้แก่บริษัทโรบินสัน เปียโน (โคลัมเบีย) บริษัทแกรมโมโฟน คอนเสิร์ต เร็คคอร์ด จำกัด จากเยอรมัน เป็นต้น แต่การบันทึกเสียงลงบนแผ่นเสียงในยุคนี้ยังไม่ ได้ใช้ระบบไฟฟ้า ทำให้คุณภาพเสียงที่ออกมาไม่ค่อยดีนัก เสียงดังไม่สม่ำเสมอ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในปี พ.ศ. 2471 ได้เริ่มมีการบันทึกเสียงด้วยเครื่องไฟฟ้า บริษัทที่เข้ามาบันทึกเสียงมีการแข่งขันกันหลายบริษัท ที่สำคัญคือ บริษัทโอเดียน บริษัทพาลอโฟน บริษัทโคลัมเบีย โดยใช้สถานที่ห้างสุชาดิกล และโรงละครหลวงสวนมิสกวัน เป็นห้องบันทึกเสียง หลังจากนั้นกิจการด้านการบันทึกเสียงได้เริ่มเจริญก้าวหน้าตามลำดับ นอกจากจะมีบริษัทต่างประเทศที่เข้ามาดำเนินการแล้ว ได้มีบริษัทของคนไทยเกิดขึ้น 2 บริษัท คือ บริษัทต.เง็กชวาน (2468) และห้างแผ่นเสียงศรีกรุง (2474) (พูนพิศ งามาตยกุล, 2523)

ในช่วงระยะที่ผ่านมานั้น แผ่นเสียงที่ผลิตออกมาเป็นเพลงไทยเดิมแทบทั้งสิ้น จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2476 จึงได้เริ่มอัดแผ่นเสียงเพลงไทยสากลเพลงแรกคือ เพลงกล้วยไม้ ซึ่งเป็นเพลงประกอบละครเวที หลังจากนั้นเป็นต้นมาเพลงไทยสากลก็ได้รับการอัดแผ่นเสียงเพิ่มมากขึ้น และได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นตามลำดับจนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นยุคของแผ่นเสียงโดยแท้ เพราะเพลงได้แยกตัวออกมาเป็นสิ่งบันเทิงสิ่งใหม่อย่างชัดเจน และมีนักร้องนักแต่งเพลงเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุดังกล่าวเป็นผลให้มีผู้ผลิตแผ่นเสียงทั้งเพลงไทยสากลและออกจำหน่ายกันเป็นจำนวนมาก เพราะได้รับการเผยแพร่ออกทางสถานีวิทยุ จึงทำให้เกิดบริษัทแผ่นเสียงตามมาอีกมากมาย เช่น ห้างวิรุณหัตถกิจ ห้างกมลสุโกศล ห้างแผ่นเสียงตรามงกุฎ ห้างแผ่นเสียงเมโทร ห้างแผ่นเสียงมิลินทรา บริษัทลิตูเปอร์แอนด์จ้อห์นสัน ห้างแผ่นเสียงนครไทย เป็นต้น

ต่อมาระบบแผ่นเสียงได้รับการพัฒนาให้ก้าวหน้าตามลำดับ จากแผ่นครั้งซึ่งคุณภาพเสียงไม่ดีนัก มาเป็นแผ่นเสียงที่ทำด้วยพลาสติกหรือไนลอนเป็นแผ่นสองเพลย์ (L.P) คุณภาพดีและคงทน และจากการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีทำให้แผ่นเสียงได้พัฒนามาเป็นแผ่นเสียงระบบสเตอริโอสมบรูณ์แบบ ซึ่งเป็นแบบร่องเสียงพิเศษที่สามารถปล่อยเสียงออกมาได้ 4 ทิศทาง คือ ซ้าย ขวา หน้า และหลัง เหมือนฟังดนตรีจริง ๆ และสด ๆ

อย่างไรก็ตาม แผ่นเสียงในช่วงระยะแรก ๆ ยังแพร่หลายอยู่ในวงจำกัด เนื่องจากตัวแผ่นเสียงและเครื่องเล่นแผ่นเสียงยังคงมีราคาแพง เพราะฉะนั้นเพลงในยุคแรกจึงเป็นสิ่งบันเทิงราคาแพงตามไปด้วย แต่เนื่องจากว่าเพลงสามารถแพร่กระจายออกไปทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ได้ทำให้ประชาชนทั่วไป แม้จะไม่มีเครื่องรับวิทยุและโทรทัศน์ก็สามารถรับฟังผ่านสื่อต่าง ๆ เหล่านี้ได้ เช่น จากเสียงตามสาย เครื่องไฟในงานพิธีต่าง ๆ วิทยุโทรทัศน์จากเพื่อนบ้าน เป็นต้น จึงทำให้เพลงถูกหุงแพร่หลายกระจายออกไปอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ

ระบบแผ่นเสียงเป็นแบบแผนการผลิตและบันทึกเสียงเพลงในสมัยนั้น ซึ่งต้องผ่านกระบวนการการผลิตหลายขั้นตอน ขั้นตอนแรกที่สำคัญคือต้องมีนายทุนแผ่นเสียง ซึ่งนายทุนในยุคนี้พอจะแบ่งออกได้ 2 กลุ่มคือ

1. นายทุนที่เป็นเจ้าของบริษัทแผ่นเสียง ถือได้ว่าเป็นนายทุนกลุ่มที่ใหญ่ที่สุด และมีอิทธิพลมากที่สุด เพราะพร้อมทั้งเงินทุนและเครื่องมือเครื่องใช้ใน การบันทึกเสียง นักร้องในระยะแรก ๆ จำเป็นที่จะต้องฝากฝังตัวเองกับนายทุนเหล่านี้ เพื่อขอโอกาสในการอัดแผ่นเสียงซึ่งจะต้องพิสูจน์ความสามารถในการร้องให้เป็นที่พอใจของนายทุนเสียก่อน หรืออีกแนวทางหนึ่ง นักร้องได้รับการสนับสนุนจากหัวหน้าวงดนตรีที่ตัวเองสังกัด และเป็นที่ยอมรับจากนายทุนจึงทำให้มีโอกาสในการอัดแผ่นเสียง โดยนายทุนเป็นผู้ลงทุนให้ นายทุนแผ่นเสียงที่สำคัญในยุคนี้ เช่น ห้างกมลสุโกศล ห้างแผ่นเสียงคาร์เธย์ ห้าง ต.เง็กชวน ห้างนครไทย เป็นต้น

2. นายทุนอิสระ นายทุนกลุ่มนี้ไม่มีบริษัทแผ่นเสียงเป็นของตัวเอง ส่วนมากแล้วจะเป็นนักแต่งเพลง หรือนักร้องที่มีชื่อเสียงทำแผ่นเสียงออกจำหน่ายเอง เช่น สุรพล สมบัติเจริญ ใช้ตราคนเจดีย์ มีเพลงที่ได้รับความนิยม เช่น “หนาวจะตายอยู่แล้ว” ที่สุรพลร้องเอง “เพลงเห็นใจพี่แล้ว” ที่สุรพลแต่ให้ผ่องศรี วรนุช ขับร้อง นอกจากนั้นยังมีเพลง “สัจจะชานา” “รักพี่จงหนีพ่อ” แต่งให้ยังบุษย์ เขียวชาลุชัย ขับร้อง เพลง “น้ำตาลกันแก้ว” “รอยไถแปร” แต่งให้ก้าน แก้วสุพรรณ ขับร้อง (ก.แก้วประเสริฐ, 2513) นอกจากนั้นยังมีแผ่นเสียงของ ชาย เมืองสิงห์ (ตราลิงแก้ว) เป็นต้น (สัมภาษณ์ ชาย เมืองสิงห์, 12 พฤศจิกายน 2547) ส่วนนักแต่งเพลงที่ทำแผ่นเสียง เช่น ครูมงคล อมาตยกุล หัวหน้าวงดนตรีจุฬารัตน์ ซึ่งทำให้นักร้องในสังกัดวงดนตรีจุฬารัตน์ที่สำคัญ เช่น ทูล ทองใจ พร ภิรมย์ ชาย เมืองสิงห์ วงจันทร์ ไพโรจน์ ผ่องศรี วรนุช พนม นพพร สังข์ทอง ศรีใส ฯลฯ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมี ครูพยงค์ มุกดา ครูไพฑูรย์ บุตรขัน ครูเบญจมินทร์ เป็นต้น

นายทุนกลุ่มนี้นอกจากจะทำแผ่นเสียงออกจำหน่ายแล้ว ยังขายเพลงให้กับบริษัทแผ่นเสียงด้วย อัตราการซื้อขายก็ไม่แน่นอน อยู่ในระหว่าง 100-1,000 บาท แล้วแต่ชื่อเสียง (สัมภาษณ์ ชาย เมืองสิงห์, 12 พฤศจิกายน 2547) การขายเป็นการขายขาดลิขสิทธิ์เพลงจะตกอยู่กับบริษัทแผ่นเสียงไม่ว่าจะอัดซ้ำอีกกี่ครั้งก็ตาม ผู้ขายไม่มีสิทธิ์ได้รับผลประโยชน์อีก นอกจากค่าเพลงซึ่งตกลงกันในตอนแรกเท่านั้น

นอกจากนั้น ในการทำแผ่นเสียงเพื่อออกมาจำหน่ายนั้น นายทุนกลุ่มนี้ยังคงต้องพึ่งพานายทุนเจ้าของบริษัทแผ่นเสียงอยู่ดี เพราะจะต้องนำเอาแผ่นเสียงที่บันทึกเรียบร้อยแล้วฝากขายที่บริษัทเหล่านั้น เพราะผู้ซื้อสามารถหาซื้อได้ง่ายและสะดวกกว่า ซึ่งการฝากขายก็จำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ ซึ่งแล้วแต่จะตกลงกัน ซึ่งทำให้บริษัทแผ่นเสียงกลายเป็นผู้แทนจำหน่ายไปซะให้เห็นการผลิตเพลงกลุ่มนายทุนบริษัทแผ่นเสียงมีอำนาจควบคุม และมีบทบาทสำคัญในวงการธุรกิจแผ่นเสียง นายทุนอิสระมีอำนาจต่อรองเพียงการได้ลิขสิทธิ์เพลงเท่านั้น

สำหรับรายได้ของนักร้องในการร้องเพลงอัดแผ่นเสียงนั้น ไม่แน่นอน อยู่ระหว่าง 80-120 บาท นอกจากนี้จะมีชื่อเสียงมากจริง ๆ จึงจะได้มากกว่านี้ แต่อย่างสูงจะตกอยู่ในราว 300-1,000 บาท หรืออาจจะไม่ได้เลย ถ้าหากเป็นคนรู้จักหรือเคารพนับถือกัน (สัมภาษณ์ ผ่องศรี วรนุช, 24 พฤศจิกายน 2547) อย่างไรก็ตามค่าร้องเพลงอัดแผ่นเสียง อาจจะไม่ใช่ว่าสิ่งสำคัญสำหรับนักร้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักร้องใหม่ ๆ แต่การได้อัดแผ่นเสียงถือได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากกว่า เพราะเป็นใบเบิกทางที่สำคัญที่สุดให้อาชีพนักร้อง ซึ่งจะได้เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป เป็นการวัดคุณภาพของตัวเองว่าสามารถจะเดินบนเส้นทางสายนี้ได้หรือไม่ ประชาชนจะเป็นผู้ตัดสิน ถ้ามีแผ่นเสียงขายได้ตั้งวงดนตรีแล้วได้รับการต้อนรับจากประชาชนก็ถือว่าประสบความสำเร็จ เพราะนักร้องลูกทุ่งอยู่ได้ด้วยแรงศรัทธาจากประชาชนเท่านั้นเอง (สัมภาษณ์ ชาย เมืองสิงห์, 12 พฤศจิกายน 2547)

ส่วนเงินลงทุนในการอัดแผ่นเสียงแต่ละครั้งนั้นประมาณ 3,000 บาท โดยมีค่าใช้จ่ายที่สำคัญคือ ค่านักดนตรีประมาณขึ้นละ 30 บาทต่อวัน นอกจากนั้นเป็นค่าห้องอัดเสียงและในการอัดเสียงแต่ละครั้งจะต้องจ้างห้องอัดเสียง พิมพ์แผ่นเสียง ซึ่งอย่างน้อยจะต้องตั้ง 200 แผ่น ขึ้นไปในราคาแผ่นละ 7 บาท เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะนำออกจำหน่ายในราคาประมาณ 17-20 บาท (สัมภาษณ์ เพลิน พรหมแดน, 12 พฤศจิกายน 2547)

สรุป ค่าใช้จ่ายการทำแผ่นอัดเสียง (โดยประมาณ)

ค่าห้องอัดเสียง	1,700 บาท
ค่าพิมพ์แผ่นเสียง (200 แผ่นแรก x 7)	1,400 บาท
ค่านักดนตรี (เฉลี่ย 5 ขึ้นต่อเพลง ขึ้นละ 30 บาท 2 เพลง) 60 x 5	300 บาท
ค่าเรียบเรียงเสียงประสาน	300 บาท
อื่น ๆ	<u>200 บาท</u>
รวม	<u>3,000 บาท</u>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เส้นทางการเป็นนักร้องลูกทุ่ง

เมื่อนายทุนจะทำแผ่นเสียง จำเป็นที่จะต้องมึนักร้องและนักแต่งเพลงอยู่พร้อมแล้ว ในระยะนั้นนักแต่งเพลงหาได้ไม่ยากนัก (นักแต่งเพลงส่วนหนึ่งเป็นนายทุนทำแผ่นเสียงอยู่แล้ว) มีนักแต่งเพลงที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของนายทุนทำแผ่นเสียงอยู่หลายคน เช่น ไพญูลย์ บุตรขัน พยงค์ มุกดา เบลญจินทร์ ป.จันทน์ประโยชน์ เป็นต้น

สำหรับนักร้องนั้น กว่าจะได้ร้องเพลงอัดแผ่นเสียงต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ มากมาย เริ่มจากการเป็นนักร้องสมัครเล่น ที่มีใจรักในการร้องเพลง เวทีของพวกเขาก่อนจะได้เป็นนักร้องอาชีพได้แก่ เวทีประกวดร้องเพลงตามงานวัด ในต่างจังหวัด และเวทีร่ำวงตามงานประจำปีของวัดต่าง ๆ นักร้องลูกทุ่งสมัครเล่นจะใช้เวทีประกวดร้องเพลงเป็นที่แนะนำตัวเองต่อสาธารณชน และมีเวทีร่ำวงเป็นที่ฝึกฝนร้องเพลง โดยเริ่มจากการร้องเพลงตามสมัยนิยม (สัมภาษณ์ กังวาลไพโรธเพชร, 27 พฤศจิกายน 2547)

นอกจากเวทีประกวดตามงานวัดและเวทีร่ำวงแล้ว นักร้องลูกทุ่งสมัครเล่นยังมีเวทีที่สำคัญอีกเวทีหนึ่ง คือ เวทีประกวดร้องเพลงที่จัดโดยนักจัดรายการวิทยุ หรือวงดนตรีลูกทุ่งประกาศรับสมัครนักร้องใหม่ เวทีเหล่านี้จะอยู่ตามสถานีวิทยุทั่วไปที่สำคัญ เช่น สถานีวิทยุยานเกราะ สถานีวิทยุกองพลป.ต.อ. สถานีวิทยุป.ช.ส. 7 เป็นต้น การส่งเสริมให้มีการประกวดร้องเพลงเป็นการเปิดโอกาสให้นักร้องสมัครเล่นเหล่านั้นได้มีโอกาสแสดงความสามารถ นักร้องที่ประสบความสำเร็จจากการประกวดร้องเพลงหลายคน ได้รับการสนับสนุนจากนักดนตรีนักร้องเก่าหรือนักแต่งเพลงที่มีบทบาทอยู่ในวงการเพลง และดนตรีมาก่อน ให้เข้าเป็นนักร้องประจำคณะวงดนตรีอาชีพ สำหรับนักร้องที่มาร่วมชีวิตในวงดนตรีระยะแรก ๆ มักจะเริ่มจากงานรับใช้ต่าง ๆ ไปก่อน เช่น แบกกลอง เก็บตัว ชื่อของ ฯลฯ แล้วเรียนรู้เทคนิคการร้องเพลงไปด้วย การกินอยู่ก็อยู่ในความรับผิดชอบของหัวหน้าวง ไม่มีเงินเดือนประจำ มีแต่เบี้ยเลี้ยงมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับอาวุโสและรายได้ของวงดนตรี (สัมภาษณ์ ชาย เมืองสิงห์, 12 พฤศจิกายน 2547) เมื่อมีประสบการณ์และมีความสามารถจนเป็นที่พอใจของหัวหน้าวงแล้ว ก็จะได้รับ การสนับสนุน โดยการแต่งเพลงให้ร้องอัดแผ่นเสียง นักร้องเพลงลูกทุ่งที่มีชื่อเสียงในยุคนั้น เช่น ชาญ เย็นแข สมยศ ทศนพันธ์ สุรพล สมบัติเจริญ ทูล ทองใจ ก้าน แก้วสุพรรณ ชาย เมืองสิงห์ เพลิน พรหมแดน ผ่องศรี วรนุช ฯลฯ ทุกคนเคยผ่านการประกวดร้องเพลงตามงานวัดมาแล้วทั้งสิ้น (สัมภาษณ์ ผ่องศรี วรนุช, 24 พฤศจิกายน 2547)

กระบวนการร้องเพลงอัดแผ่นเสียง

การจะทำแผ่นเสียงออกมาสักชุดหนึ่งนั้นต้องผ่านกระบวนการต่าง ๆ มากมาย ประการแรก คือ หาเพลงจากนักแต่งเพลง (ยกเว้นในกรณีที่แต่งเองร้องเอง) เมื่อได้เพลงแล้วจึงหานักร้อง (ขั้นตอนนี้อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ โดยหานักร้องก่อนนักแต่งเพลงก็ได้) โดยให้นักร้องไปหานักแต่งเพลง เพื่อขอทราบเนื้อเพลงและทำนองเพลง ที่เรียกกันว่า “การต่อเพลง” สมัยก่อนไม่มีเทปคาสเซต ดังนั้นนักแต่งเพลงจะเป็นผู้ร้องเพลงนั้น ๆ ให้ฟังก่อน โดยชี้แนะว่าต้องการจะเน้นอารมณ์เพลงตรงไหน อย่างไร ส่วนการร้องเอื้อนหรือลูกคอแล้วแต่ความถนัดของนักร้อง เมื่อนักร้องต่อเพลงเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะมีนัดวันอัดแผ่นเสียง โดยนักร้องและนักดนตรีต้องไปพร้อมกัน ในยุคนั้นการอัดเสียงในห้องบันทึกเสียง เสียงร้องกับเสียงดนตรีต้องอัดพร้อมกัน การผิดพลาดแม้จะจุดใดจุดหนึ่งก็ตามจะต้องเริ่มต้นใหม่ทั้งหมด (สัมภาษณ์ เพลิน พรหมแดน, 18 ธันวาคม 2547) ดังนั้นการบันทึกเสียงจึงต้องใช้ความอดทนเป็นอย่างมาก และทุกฝ่ายต้องตั้งใจอย่างเต็มที่ เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สื่อเผยแพร่เพลงลูกทุ่ง

ในอดีตการเผยแพร่ผลงานของศิลปินนั้นทำอยู่ในวงจำกัด โดยมีลักษณะของการขับร้องและบรรเลงสดตามโรงละคร โรงภาพยนตร์ หรือตามงานต่าง ๆ ด้วยเหตุที่จำนวนผู้ฟังยังน้อยอยู่ การฟังเพลงตามสถานที่ดังกล่าวจึงยังสามารถทำได้ ทั้งนี้เหตุผลหนึ่งก็คือ วิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีของสิ่งประดิษฐ์ยังไม่ก้าวหน้า ดังนั้นการขับร้องและบรรเลงดนตรีสดจึงเป็นสิ่งสะดวกและเหมาะสม ถึงแม้ว่าจะมีการผลิตแผ่นเสียงออกมาแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากราคาเครื่องเล่นแผ่นเสียง แผ่นเสียงเองยังคงมีราคาแพงและคุณภาพยังไม่ดี ดังนั้นจึงทำให้ไม่ค่อยมีผู้นิยมเล่นแผ่นเสียงมากนัก แต่แผ่นเสียงก็ไปแพร่กระจายอยู่ตามสถานีวิทยุต่าง ๆ ที่เพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา รวมถึงเครื่องรับวิทยุที่ได้มีการพัฒนาให้มีขนาดเล็กและราคาถูกลง วิทยุจึงกลายเป็นสื่อเผยแพร่เพลงลูกทุ่งที่สำคัญที่สุด

วิทยุกระจายเสียงกับเพลงลูกทุ่ง

วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนที่เข้าถึงประชาชนได้มากที่สุดถ้าเปรียบเทียบกับสื่อมวลชนประเภทอื่น ๆ วิทยุกระจายเสียงสามารถแพร่กระจายข่าวสารไปสู่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับ ได้อย่างรวดเร็วทุกหนทุกแห่งที่มีคลื่นเสียงสามารถส่งสัญญาณได้ถึง วิทยุกระจายเสียงไม่เป็นอุปสรรคสำหรับผู้ด้อยการศึกษาที่อ่านและเขียนหนังสือไม่ได้ ในปัจจุบันราคาเครื่องรับวิทยุไม่สูงนัก อยู่ในระดับที่คนทั่ว ๆ ไปมีกำลังเงินพอที่จะหาซื้อไว้ในครอบครองได้ ดังปรากฏข้อเท็จจริงว่า อัตราเฉลี่ยของจำนวนเครื่องรับวิทยุทั่วประเทศไทยประมาณครัวเรือนละ 1-2 เครื่อง วิทยุกระจายเสียงจึงมีบทบาทเสมือนเป็นทั้งครูผู้ให้ความรู้ ความเข้าใจ และเป็นทั้งเพื่อนผู้ให้ข้อคิดเห็นหรือแก้เหงา (วิวัฒนาการสื่อมวลชนไทย, 2546)

กิจการวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทย (ผู้ให้กำเนิดกิจการสถานีวิทยุกระจายเสียงของประเทศไทยคือ พลเอกพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากร กรมพระกำแพงเพชร อัครโยธิน) ถือกำเนิดขึ้นมาเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2473 สถานีวิทยุแห่งแรกคือสถานีวิทยุกรุงเทพฯ วิทยุ ต่อมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กิจการวิทยุกระจายเสียงทั่วโลกได้เจริญรุดหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง ประเทศไทยเรานั้นตัวเรื่องกิจการวิทยุกระจายเสียงอย่างมากมาย เช่นเดียวกัน และมีวิวัฒนาการเรื่อยมาตามลำดับ

ในระยะแรกกิจการวิทยุกระจายเสียงไทยจำกัดอยู่เพียง 2 หน่วยงาน คือ กรมไปรษณีย์โทรเลข และกรมประชาสัมพันธ์ จนกระทั่งปี 2492 เป็นต้นมาได้มีการยกเลิกการจดทะเบียนวิทยุในปีนี้ และอนุญาตให้หน่วยงานราชการอื่น ๆ ตั้งสถานีวิทยุได้ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมากิจการวิทยุกระจายเสียงได้รับความนิยมนอย่างรวดเร็ว หน่วยงานราชการต่าง ๆ โดยเฉพาะหน่วยราชการทหารได้จัดตั้งสถานีวิทยุในเขตกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดเพิ่มขึ้นอีกหลายสถานี ทั้งนี้ รายได้ของสถานีวิทยุเหล่านั้นมาจากการโฆษณาสินค้าและขายเวลาค่าดำเนินการ จึงทำให้สถานีวิทยุต่าง ๆ ยืนอยู่บนขาตัวเองได้อย่างสะดวกสบาย เพราะกิจการธุรกิจด้านโฆษณาได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว (สถานีวิทยุกระจายเสียง(ทหาร)บนธุรกิจแห่งผลประโยชน์, 2522) รายการของสถานีวิทยุส่วนมากจะเป็นรายการบันเทิง โดยเฉพาะรายการของสถานีวิทยุทหารเมื่อก่อนขอจัดตั้งจะอ้างความมั่นคงก็ตาม แต่ปรากฏว่าสถานีวิทยุทหารส่วนมากดำเนินการก่อตั้ง โดยมีนายทุนเจ้าเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งให้ทั้งหมด ตั้งแต่ค่าเครื่องส่ง ค่าก่อสร้างสถานี ซึ่งต้องใช้งบประมาณสถานีหนึ่งประมาณ 8-9 ล้านบาท นายทุนพวกนี้จะทำสัญญาเช่าเป็นระยะเวลา 10 ปี 15 ปี บ้าง แล้วก็นำรายการไปขายให้ห้างร้านเพื่อโฆษณาสินค้า นอกจากนี้ยังขายเวลาให้นักจัดรายการด้วย บริษัทนายทุนผูกขาดเหล่านี้ ได้แก่ ห้างอมราเซ็นเตอร์ ซึ่งขายแผ่นเสียงอยู่ประจำศูนย์กิจกรรมวิทยุทหารสื่อสาร (กวด) วิทยุเซ็นเตอร์คุมสถานีวิทยุ ป.ว.ถ. ทั่วประเทศ เป็นต้น (นิจ สุภสาร, 2532)

รายการบันทึกที่ขึ้นหน้าขึ้นตา และจัดง่ายที่สุดคือ รายการเพลงลูกทุ่ง ซึ่งในแต่ละวัน แต่ละสถานีมีรายการเพลงลูกทุ่ง 10 กว่าชั่วโมงขึ้นไป

จากการขยายตัวของสถานีวิทยุอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ปริมาณเครื่องรับวิทยุเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย โดยได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีของเครื่องรับวิทยุ จากระบบหลอดมาเป็นระบบทรานซิสเตอร์ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นอกจากนั้นความนิยมในเครื่องรับวิทยุได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 11,007 เครื่องในปี พ.ศ. 2474 เป็น 50,000 เครื่องในปี 2485 (กรมประชาสัมพันธ์, 2532) ส่งผลให้เพลงลูกทุ่งขยายตัวตามไปด้วย

สถานีวิทยุที่เป็นศูนย์รวมของนักร้องลูกทุ่งในสมัยนั้น (เนื่องจากชื่อเวลาจัดรายการ) ที่สำคัญ เช่น สถานีวิทยุยานเกราะ สถานีวิทยุกองพล ป.ต.อ. สถานีวิทยุกรมการรักษาดินแดน สถานีวิทยุมิสกวัน 620 สถานีวิทยุ ป.ช.ส. 7 (ใต้สะพานพุทธ) ซึ่งเป็นเวทีแสดงสดด้วย ฯลฯ นอกจากนั้นตามสถานีวิทยุเหล่านี้จะมี “บุคเกอร์” (Booker) ของวงดนตรีแต่ละวงรอเจ้าภาพอยู่ (บุคเกอร์ คือ ผู้รับงานและจัดคิวงาน) แต่เนื่องจากสถานที่ของสถานีวิทยุคับแคบและเป็นสถานที่ราชการ ไม่สะดวกต่อการติดต่อธุรกิจการแสดงวงดนตรีลูกทุ่ง บรรดางานดนตรีลูกทุ่งจึงย้ายสถานที่สำหรับติดต่อไปอยู่ที่ซอยบุปผาสวรรค์ (ถนนจรัญสนิทวงศ์ กรุงเทพมหานคร) การที่วงดนตรีลูกทุ่งหลายวงไปรวมตัวกันอยู่ในซอยเดียวกัน จึงเกิดปัญหาในการแย่ง “เจ้าภาพ” (ผู้มาติดต่อวงดนตรีไปแสดง) กันขึ้น ทำให้ระบบติดต่อผ่านนายหน้าเพื่อคลี่คลายปัญหาบางส่วน นายหน้าคนแรกคือ ยุทธนา พรอนันต์ (สัมภาษณ์ เสกสรร แก้วสามสี, 14 ธันวาคม 2547) แต่ภายหลังถูกยิงเสียชีวิต ต่อมาก็มี พิณ ศรีวิชัย เป็นต้น แต่ความขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์ด้านการแย่งกันรับงานแย่งกันเสนองานให้เจ้าภาพเลือกการกระทบกระทั่งเกิดขึ้นเป็นประจำ “และมักจบลงด้วยลูกตะกั่วเสมอ” (นิจ ศุภสาคร, 2532)

การส่งเสริมการจัดจำหน่าย

ภายหลังที่แผ่นเสียงถูกผลิตออกมา และแพร่กระจายออกไปตามสื่อต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว เพื่อให้ถึงกลุ่มเป้าหมายที่ทางบริษัทหรือนายทุนทำแผ่นเสียงได้คาดการณ์ไว้ จึงจำเป็นต้องมีการส่งเสริมการจัดจำหน่ายเพื่อให้ยอดขายสูงขึ้น อย่างไรก็ตามในช่วงระยะดังกล่าวการส่งเสริมการจัดจำหน่ายยังไม่เห็นชัดเจนและเป็นระบบ เนื่องจากการแข่งขันยังไม่สูงมากนักการส่งเสริมการจัดจำหน่ายที่สำคัญ คือการจัดรายการเพลงลูกทุ่งตามสถานีวิทยุต่าง ๆ ในยุคนั้นจะซื้อแผ่นเสียงเองแต่ก็เริ่มมีแผ่นแจกบ้างสำหรับนักจัดรายการที่สนิทสนมกับนายทุนทำแผ่นเสียง แต่ถือว่า “ให้” โดยเสนาหาเสียมากกว่า และการจัดรายการนั้นจำเป็นต้องมีนักจัดรายการวิทยุหรือที่เรียกกันว่า “โฆษก” เป็นผู้ดำเนินรายการ นักจัดรายการวิทยุที่นั้นพอจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารลิขสิทธิ์ของกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. จัดเอง
2. รับจ้างจัด

1. จัดเอง หมายถึง นักจัดรายการที่ลงทุนซื้อเวลาเอง แล้วหาผู้สนับสนุนรายการทีหลัง ถ้าหาผู้อุปถัมภ์ได้มาก ก็จะทำให้ตัวเองพอมีกำไร หลังจากหักค่าเวลาของสถานีแล้ว นักจัดรายการเพลงกลุ่มนี้จะมีพวกมีอุดมคติ จัดรายการเพลงที่ตัวเองเห็นว่าดี ไม่ค่อยสนใจแผ่นแจกมากนัก แผ่นเสียงจะซื้อเอาเป็นส่วนมาก อย่างไรก็ตามก็มีการซื้อแผ่นเสียงของนักจัดรายการวิทยุสมัยนี้สามารถที่จะเบิกเงินจากทางสถานีวิทยุได้ แผ่นเสียงก็จะตกเป็นสมบัติของสถานีไป (สัมภาษณ์เจนภพ จบกระบวนวรรณ, 7 ธันวาคม 2547)

2. รับจ้างจัด หมายถึงกลุ่มที่จัดรายการวิทยุสังกัดบริษัท ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ บริษัทเป็นคนออกให้และได้เงินค่าจ้างสำหรับจัดรายการด้วย นักจัดรายการพวกนี้ ส่วนมากแล้ว จะประกาศโฆษณาให้กับบริษัทของตนมากกว่าจะสนใจการเปิดเพลง นอกจากนั้นนักจัดรายการกลุ่มนี้ยังรับจ้างจากวงดนตรีลูกทุ่ง กลุ่มนี้ค่อนข้างมากที่เดี๋ยวมและมีเวลาของสถานีวิทยุในมือมาก กลุ่มนี้นอกจากเปิดเพลงเฉพาะวงที่จ้างแล้ว ก็แจ้งข่าวสารการแสดงต่าง ๆ ของวงนั้น ๆ ไปในตัวบางครั้งเป็นคนรับงานเสียเลยก็มี เช่น จำรัส วิชาตะวัต

นักจัดรายการวิทยุทั้งสองประเภทดังกล่าว คือตัวจักรกลสำคัญที่จะผลักดันให้นักร้องมีชื่อเสียงโด่งดังหรือดับได้ ทั้งนี้เพราะนักจัดรายการ บางคนมีชื่อเสียงและเป็นที่ชื่นชอบของผู้ฟังเป็นจำนวนมาก ย่อมจะมีอิทธิพลต่อนักร้องได้ โดยการไม่เปิดเพลง หรือกล่าวโจมตีทางสถานีวิทยุแต่อย่างไรก็ตามปรากฏว่า นักร้องลูกทุ่งสมัยนั้น (ปี พ.ศ. 2507-2511) เลือกที่จะจัดรายการวิทยุเองนัยว่าเพื่อหาทางใกล้ชิดประชาชน เป็นกันเองกับประชาชนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้และก็รับงานเองด้วย เช่น สุรพล สมบัติเจริญ เพลิน พรหมแดน ฯลฯ เพราะเมื่อก่อนคนไม่นิยมหาวงดนตรีมากนัก ทั้งนี้ด้วยลักษณะของความเป็นหนึ่งอยู่ในหัวใจของชาวบ้าน และสถานที่ที่คนจะมาหาพบตัวนักร้องที่เขาชื่นชอบนั้นก็ไม่ต้องไปไกล เพียงแต่มาที่ สถานีวิทยุก็จะสามารถได้พบ และติดต่อกันไปแสดงได้โดยสะดวก

สำหรับรูปแบบการจัดรายการเพลงลูกทุ่งตามสถานีวิทยุ นั้น ส่วนมากจะเป็นรายการเพลง 30 นาที ทั้งนี้เป็นข้อจำกัดที่สำคัญอย่างหนึ่งของ นักจัดรายการอิสระ เกี่ยวกับการหาผู้สนับสนุนรายการมาจ่ายค่าเช่าเวลาในอัตรา 30 นาที ประมาณ 4,000 บาท ต่อเดือน ซึ่งถือว่าเป็นอัตราที่สูงมากทีเดียวสำหรับยุคนั้น สำหรับผู้สนับสนุนรายการเพลงลูกทุ่ง ส่วนมากแล้วจะเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคและยารักษาโรคต่าง ๆ เช่น ผงซักฟอก ยาสีฟัน นมข้นหวาน ยาบำรุงสำหรับสตรี เครื่องสำอางค์ สบู่ เป็นต้น บริษัทที่สำคัญที่สนับสนุนรายการเพลงลูกทุ่ง เช่น บริษัทอารยโอสถรามือ บริษัทสหพัฒนพิบูลย์จำกัด บริษัทคอลเกตปาล์ม โอลีฟจำกัด บริษัทแสงสว่างตรา

คังลาวจำกัด บริษัทโอเอสเอสจำกัด ฯลฯ (สัมภาษณ์ คัมภีร์ โพธิ์ประยูร (มิ่ง มงคล), 4 มกราคม 2548) ซึ่งสินค้าของบริษัทต่าง ๆ เหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และมีราคาค่อนข้างต่ำ เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจของชาวชนบทไทย

การจัดรายการของนักจัดรายการนั้น ส่วนมากจะแบ่งเวลาออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงโฆษณา ช่วงเปิดเพลง และช่วงตอบจดหมายแฟนเพลง ช่วงเปิดเพลงส่วนมากจะเปิดได้ไม่เกิน 6 เพลง คิดเป็นเวลา 18 นาที ที่เหลือเป็นการตอบจดหมาย กับ โฆษณาสลับรายการ แต่ไม่ยึดถืออย่างเคร่งครัดนัก ที่สำคัญที่สุดคือ ต้องโฆษณาให้ครบตามที่ได้ตกลงกันไว้กับผู้สนับสนุนรายการ

การส่งเสริมการจัดจำหน่าย นอกจากจะผ่านทางนักจัดรายการวิทยุเพื่อเป็นที่รู้จักของประชาชนโดยทั่วไปแล้ว ยังมีเทคนิคการส่งเสริม ให้นักร้องใหม่ ๆ ได้มีโอกาสดังเร็วขึ้น อย่างเช่นในกรณีของ ชาย เมืองสิงห์ มีการสร้างข่าวว่าขัดแย้งกับ พร ภิรมย์ นักร้องรุ่นพี่ในวงจุฬารัตน์ ด้วยกัน จนเป็นผลให้ พร ภิรมย์ ต้องลาออกจากวงจุฬารัตน์ และมีการแต่งเพลงโต้ตอบกัน (ด่ากัน) ไปมา เช่น เพลงมอดกัดไม้ ครุมนกลแต่งให้ ชาย เมืองสิงห์ ร้องด่า พร ภิรมย์ และ พร ภิรมย์ แต่งเพลงดาวหาง ได้ตอบมา “. . . ซึ่งปรากฏว่าแผ่นเสียงขายดี ชื่อเสียงของ ชาย เมืองสิงห์ เริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้น. . . ที่จริงแล้วกับ พร ภิรมย์ รักใคร่กันดีแต่เป็นแผนของครุมนกล ให้แผ่นเสียงขายได้. . .” (สัมภาษณ์ ชาย เมืองสิงห์, 12 พฤศจิกายน 2547)

ระบบธุรกิจของเพลงลูกทุ่งปี พ.ศ. 2507-2511

เมื่อการศึกษาถึงกระบวนการต่างๆ ของเพลงลูกทุ่งจนนำมาสู่ระบบธุรกิจแล้ว พอดีจะแบ่งธุรกิจของเพลงลูกทุ่งได้ 2 ประเภท คือ

1. ธุรกิจแผ่นเสียง เป็นธุรกิจแรกที่สำคัญของวงการเพลง เพราะเป็นธุรกิจขั้นต้นของการผลิตเพลง ธุรกิจแผ่นเสียงในยุคนี้ เป็นธุรกิจที่มีแบบแผนการลงทุนที่ชัดเจน เพราะมีการจำหน่ายสูงพอสมควร ถ้ารวมยอดจำหน่ายแผ่นเสียงทุกประเภทในตลาดเพลงในยุคนั้นเชื่อว่า มีเงินหมุนเวียนไม่ต่ำกว่า 10 ล้านบาทต่อปี (สัมภาษณ์ เพลิน พรหมแดน, 18 ธันวาคม 2547)

นอกจากนั้น ธุรกิจแผ่นเสียงมีลักษณะระบบอุปถัมภ์เข้ามาเกี่ยวพันกระบวนการผลิตในเชิงธุรกิจด้วย กล่าวคือนักร้องเพลงลูกทุ่งเมื่อมีความสามารถพอจะร้องเพลงอัดแผ่นเสียงได้ ในระยะแรก ๆ ส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนจากหัวหน้าวงดนตรีที่ตัวเองสังกัดเป็นผู้ลงทุนส่งเสริมให้มีการบันทึกแผ่นเสียง หรือฝากฝังให้นายทุนบริษัททำแผ่นเสียงเป็นผู้ลงทุนให้ โดยนักร้องจะได้แต่ค่าร้องเท่านั้น (หรืออาจจะไม่ได้เลยก็ได้) แต่นักร้องจะถือว่าการที่ตนเองได้รับการสนับสนุนให้ร้องเพลงอัดแผ่นเสียงนั้นเป็นบุญคุณที่ยิ่งใหญ่แล้ว (สัมภาษณ์ ผ่องศรี วรนุช, 24 พฤศจิกายน 2547.) สำหรับรายได้หรือส่วนแบ่งจากการขายแผ่นเสียงไม่ใช่เป็นเรื่องสำคัญ

เพราะฉะนั้นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์มากที่สุดในกรณีแผ่นเสียงขายได้ คือ นายทุนทำแผ่นเสียงนั่นเอง แต่ผลพลอยได้ที่สำคัญที่ตกมาสู่นักร้องก็คือ การมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป และหันมาประกอบธุรกิจของตนเอง นั่นคือตั้งวงดนตรีลูกทุ่ง

2. ธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่ง นับเป็นธุรกิจที่มีความสำคัญมากที่สุดของนักร้องลูกทุ่ง เพราะเป็นแหล่งรายได้หลักของนักร้อง เนื่องจากว่านักร้องลูกทุ่งเมื่อยังอยู่กับคณะดนตรีนั้น รายได้ค่อนข้างต่ำและไม่แน่นอน และผูกติดกับระบบอาวุโส ใครเข้ามาก่อนก็จะได้ค่าตัวมากกว่า ซึ่งค่าตัวหรือเบี้ยเลี้ยงนักร้องลูกทุ่งในระยะเริ่มแรก 10 บาท ก็ยังมี สูงสุดประมาณ 300 บาท แล้วแต่รายได้ของวง (สัมภาษณ์ ชาย เมืองสิงห์, 12 พฤศจิกายน 2547) ด้วยเหตุนี้เมื่อตัวเองมีชื่อเสียงจึงต้องการตั้งวงดนตรีเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพสำหรับตัวเอง และเป็นหลักประกันของครอบครัวต่อไปในอนาคตหลังจากที่เลิกร้องเพลงแล้วการตั้งวงดนตรีสำหรับนักร้องลูกทุ่งก็ไม่ใช่เรื่องง่าย เจ้าของวงจะต้องมีความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะเงินทุนและชื่อเสียง โดยเฉพาะชื่อเสียง เป็นปัจจัยสำคัญในการตั้งวงดนตรีทีเดียว เพราะถ้าไม่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของประชาชนโดยทั่วไปแล้ว การตั้งวงดนตรีก็ไม่มีทางจะประสบผลสำเร็จ เพราะวงดนตรีลูกทุ่งอยู่ได้ด้วยการทำงานไปทำการแสดงตามงานต่าง ๆ เช่น งานวัด งานประจำปี เป็นการเสนอตัวให้ประชาชนเลือก ถ้าประชาชนไม่เลือกก็ไม่สามารถดำเนินธุรกิจนี้ต่อไปได้

สำหรับงบประมาณในการตั้งวงดนตรีนั้นไม่แน่นอน เป็นไปในลักษณะช่วยเหลือกัน ใครมีอะไรก็นำมารวมกัน เช่น นักดนตรีใครมีเครื่องดนตรีอะไรก็นำติดตัวมาด้วย นักร้องก็อาจจะมาโดยศรัทธาหัวหน้าวงหรือเปิดรับสมัครใหม่ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากวงดนตรีลูกทุ่งเป็นวงดนตรีขนาดใหญ่ มีสมาชิกอย่างต่ำ 15 คนขึ้นไป แต่โดยเฉลี่ยแล้วประมาณ 40 คน ถึงกว่า 100 คน (สัมภาษณ์ เพลิน พรหมแดน, 18 ธันวาคม 2547) จึงจำเป็นต้องมีงบประมาณในการใช้จ่ายสำหรับการลงทุนประมาณ 30,000 บาท (สัมภาษณ์ เพลิน พรหมแดน, 18 ธันวาคม 2547) ซึ่งพอจะแบ่งรายจ่ายคร่าว ๆ ได้ดังนี้

1. ซื้อเครื่องดนตรี (หรือเช่า) เช่น กลอง เบส ออร์แกน ฯลฯ	7,000 บาท
2. เครื่องแต่งตัวของคณะแสดงและเวที	10,000 บาท
3. ค่าพาหนะ	3,000 บาท
4. เงินสำรองจ่ายของคณะขณะยังรับงานไม่ได้ หรือรับได้ไม่พอจ่าย และอื่นๆ	<u>10,000</u> บาท
รวม	<u>30,000</u> บาท

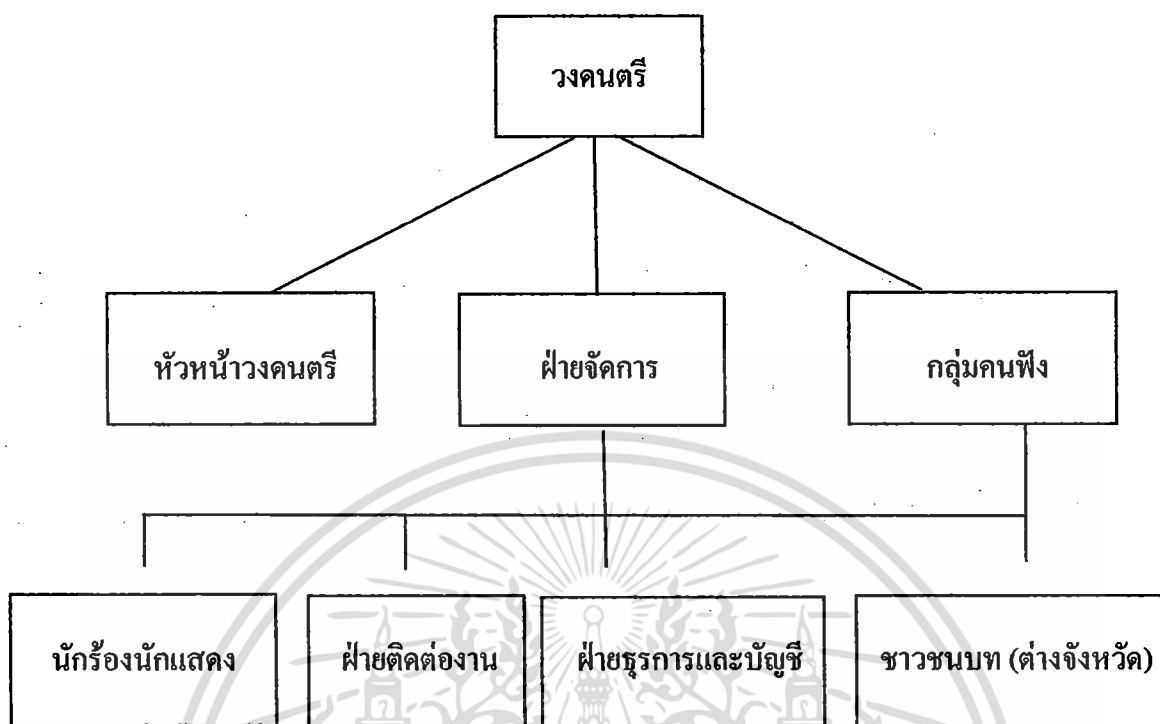
สำหรับวงดนตรีที่ไม่ค่อยมีเงินลงทุนมากนัก ส่วนมากจะใช้วิธีการเช่าเครื่องดนตรี จากวงดุริยางค์ของกองทัพต่าง ๆ ในอัตราวันละ 30 บาทต่อชิ้น (สัมภาษณ์ ผ่องศรี วรนุช, 24 พฤศจิกายน 2547) ส่วนค่าพาหนะหรือค่ารถสำหรับนำคณะไปแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ นั้น ก็ ใช้วิธีการเช่าเช่นเดียวกัน ซึ่งค่าเช่ารถจะตกประมาณวันละ 500-700 บาท สำหรับเงินลงทุนนั้นอาจจะ เป็นเงินของหัวหน้าวงเอง หรืออาจจะได้มาจากการกู้ยืมจากบุคคลอื่น แต่ไม่ปรากฏว่าได้ยืมเงิน ผ่านธนาคาร ค่าใช้จ่ายที่สำคัญที่สุดคือ ค่ากินอยู่และค่าเครื่องแต่งตัวคณะ วงดนตรีลูกทุ่งเป็นธุรกิจ ในระบบครอบครัวทุกคนจะช่วยเหลือกันเป็นความผูกพันและสัมพันธ์กันในลักษณะครูกับศิษย์ พี่กับน้องเพราะอยู่เป็นครอบครัวเดียวกัน โดยมีหัวหน้าวงเป็นเสมือนพ่อบ้านคอยดูแลทุกข์สุขอยู่ ตลอดเวลารวมทั้งบริหารงานในวงดนตรีไปด้วย และต้องรับผิดชอบทุกอย่าง

วงดนตรีที่สำคัญในระยะแรก ๆ ตัวอย่างเช่น วงดนตรีเสน่ห์ศิลป์ และบางกอก ซ่าซ่าซ่า “. . . ซึ่งเป็นที่รวมของนักร้องดังแห่งยุค เช่น นคร คำรณ สมยศ พยงค์. . .” (สัมภาษณ์ พยงค์ มุกดา, 2 ธันวาคม 2547) ซึ่งต่อมาทั้ง สมยศ ทัศนพันธ์ และ พยงค์ มุกดา ได้มาอยู่วงดุริยางค์ กองทัพเรือ นอกจากนั้นยังมีวงจุฬารัตน์ของ มงคล อมาตยกุล และในยุคทศวรรษ 2500 วงดนตรีที่ สำคัญ เช่น สุรพล สมบัติเจริญ รวมดาวกระจาย (ของสำเนียง ม่วงทอง) ก.แก้วประเสริฐ (กิ่งแก้ว ศรีประเสริฐ) ชาย เมืองสิงห์ ไวพจน์ เพชรสุพรรณ เพลิน พรหมแดน เป็นต้น

ลักษณะและองค์ประกอบบางประการของวงดนตรีลูกทุ่ง

ลักษณะของวงดนตรีลูกทุ่ง เป็นวงดนตรีที่ประกอบไปด้วยคนจำนวนมาก ที่ใช้เครื่อง ดนตรีสากลประเภทเครื่องเป่า (Jazz Band) เป็นหลัก โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญของวงดนตรีดังนี้

1. หัวหน้าวงดนตรี
2. นักร้องประจำวงดนตรี
3. นักแสดงประจำวงดนตรี
4. ฝ่ายรับผิดชอบงาน
5. ฝ่ายธุรการทั่วไป
6. กลุ่มคนฟัง

1. หัวหน้าวงดนตรี หัวหน้าวงดนตรีลูกทุ่งในสมัยนั้นเป็นผู้มีอำนาจ และรับผิดชอบสูงสุดในวงดนตรี เป็นผู้บริหารวงดนตรีในทุก ๆ ส่วน ตั้งแต่รูปแบบการแสดงบนเวที ชีวิตความเป็นอยู่ของลูกวง อย่างไรก็ตามหลักการบริหารของวงดนตรีในสมัยนี้ยึดถือระบบครอบครัว ครูกับศิษย์ ซึ่งต่างฝ่ายต่างให้เกียรติซึ่งกันและกัน หัวหน้าวงดนตรีเป็นที่พึ่งและหลักชัยของทุกคนในวง นอกจากนั้นหัวหน้าวงยังเป็นสัญลักษณ์ที่ใช้จ่ายในธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่ง เช่น พวงค์ มุกดา มงคล อมาตยกุล สุรพล สมบัติเจริญ สมยศ ทิศนพันธ์ เป็นต้น

2. นักร้องประจำวง เมื่อสามารถตั้งวงได้แล้ว จำเป็นที่จะต้องมีนักร้องในสังกัดในวง อาจจะจ้างนักร้องที่พอมือชื่อเสียงอยู่บ้างแล้ว หรือรับสมัครใหม่ก็ได้ นักร้องในวงดนตรีลูกทุ่งสมัยก่อน ไม่ใช่มีหน้าที่ร้องเพลงเพียงอย่างเดียวเท่านั้น นักร้องชายจะต้องช่วยกันยกแบกขนเครื่องดนตรีและอุปกรณ์ต่าง ๆ หรือเก็บตัว ขายตัว เมื่อออกไปแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ นอกจากนั้นเวลาแสดงก็ต้องช่วยเล่นเครื่องดนตรี ประเภทเครื่องเคาะจังหวะ เช่น ลูกแซ็ก หรือเต็นประกอบร่วมกับนักร้องหญิง อย่างวงดนตรีของ สุรพล สมบัติเจริญ มีนักร้องที่มีชื่อเสียงหลายคนอยู่รวมกันในคณะ เช่น ก้าน แก้วสุพรรณ ไพวัลย์ ลูกเพชร ยงยุทธ เขียวชาญชัย กังวานไพร ลูกเพชร ละอองดาว สกาวเดือน หรือนักร้องรับเชิญอย่าง ผ่องศรี วรนุช เป็นต้น วงจุฬารัตน์ของครูมงคล อมาตยกุล ก็เป็นที่รวมนักร้องดังแห่งยุคสมัยนั้นทีเดียวที่สำคัญ เช่น ทูล ทองใจ พรภิรมย์ ชาย เมืองสิงห์ พนม นพพร สังข์ทอง สีใส โหมยิต นพคุณ วงจันทร์ ไพโรจน์

วงของ ครูพยนต์ มุกดา มีนักร้องที่สำคัญ เช่น ชินกร ไกรลาส และ ศรีสาอางค์ ตรีเนตร วงดนตรีเหล่านี้เปรียบเสมือนมหาวิทยาลัยของวงการนักร้องลูกทุ่งที่เดียว เพราะนักร้องจำนวนมากที่เอ่ยนามมานั้น ล้วนแต่ประสบความสำเร็จในชีวิตนักร้องทั้งสิ้น

3. นักแสดงประจำวงดนตรี นักแสดงประจำวงดนตรีลูกทุ่งในยุคนั้น พอจะแบ่งออกได้ดังนี้

3.1 นักดนตรีนอกจากนักร้องแล้วนักดนตรีก็ถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของวงดนตรี เพราะเสียงดนตรีจะช่วยส่งเสริมให้เพลงที่นักร้องร้องนั้นมีความไพเราะและซาบซึ้งตรึงใจต่อผู้ฟังมากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากนักดนตรีเพลงลูกทุ่งไม่ค่อยได้แสดงออกอย่างอื่น เช่น เดิน นอกจากบรรเลงอย่างเดียว ทำให้ไม่ค่อยมีผู้สนใจนักดนตรีมากนัก

3.1.1 นักแสดงประกอบเพลง ในสมัยนั้นยังไม่มีทางเครื่อง แต่มีนักแสดงประกอบเพลง ซึ่งเรียกกันว่า “ละครเพลง” หรือ “รีวิวประกอบเพลง” (ซึ่งจะได้อธิบายโดยละเอียดต่อไป) ส่วนมากจะเป็นผู้หญิง (หรืออาจจะเป็นนักร้องหญิงในวงด้วยก็ได้) ออกมาแสดงประกอบเพลงที่หัวหน้าวงร้อง ซึ่งมีลักษณะเป็นละครสั้น ๆ (ใช้คนแสดง 3-5 คน) มีเนื้อหาเกี่ยวกับเนื้อเพลงนั้น ๆ นอกจากนั้นนักแสดงเหล่านี้ยังออกมาเดินประกอบจังหวะเพลงอื่น ๆ ของนักร้องคนอื่น ๆ ด้วย เพียงแต่ไม่เป็นกิจจะลักษณะเหมือนทางเครื่องในปัจจุบันเท่านั้น นอกจากนั้นเครื่องแต่งกายก็ยังคงเป็นชุดเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

3.1.2 โฆษกและควาตลก ในการแสดงบนเวที จำเป็นที่ต้องมีผู้ดำเนินรายการ เพื่อให้การแสดงเป็นไปอย่างราบรื่น ไม่ติดขัด ผู้ดำเนินรายการบนเวทีของวงดนตรีลูกทุ่งเรียกกันว่า “โฆษก” ซึ่งมีคุณลักษณะโดดเด่นทางน้ำเสียง พุดจาไพเราะมีจังหวะจะโคนที่น่าฟัง ซึ่งโฆษกหลายคนต่อมาก็ได้เป็นนักจัดรายการวิทยุ เช่น วิโรจน์ ลูกเพชรจากวงดนตรีของ ทูล ทองใจ เป็นต้น วงดนตรีลูกทุ่งเกือบทุกวงจะต้องมีโฆษกเป็นผู้ดำเนินรายการ ยกเว้นวงดนตรีของ สรวง สันติ ซึ่งรับเป็นโฆษกเองตลอดการแสดง ซึ่งก็แล้วแต่ความเหมาะสมของแต่ละวง

ในแวดวงศิลปินเพลงลูกทุ่ง นอกจากหัวหน้าคณะ หรือนักร้องนำ นักร้องประกอบ นักดนตรี นักแสดงประกอบเพลง โฆษกแล้ว ยังมีบุคลากรที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งที่วงดนตรีลูกทุ่งทุกวงจะขาดเสียไม่ได้ นั่นก็คือ ควาตลก หน้าที่สำคัญที่สุดของควาตลก คือ สร้างอารมณ์ขันให้กับผู้ชม เป็นการเปลี่ยนบรรยากาศบนเวทีแห่งเสียงเพลง ให้มีเสน่ห์ขึ้นมาอีกแบบหนึ่ง ในช่วงระหว่างให้นักร้อง และนักดนตรีได้พักผ่อน เนื่องจากการแสดงของวงดนตรีลูกทุ่งในแต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 3-4 ชั่วโมง ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

4. ฝ่ายรับผิดชอบงาน (Booker) หน้าที่ของฝ่ายนี้แม้จะไม่มีผลงานออกไปแสดงบนเวทีก็จริง แต่ขั้นตอนแรกของการติดต่อเพื่อนำวงดนตรีลูกทุ่งออกไปแสดงจำเป็นต้องผ่านฝ่ายรับผิดชอบงาน เพื่อกำหนดข้อตกลงเงื่อนไขต่าง ๆ ตลอดจนทำสัญญากับเจ้าภาพ นอกจากนั้นในช่วงหมดงาน ฝ่ายรับผิดชอบงาน ก็จะทำหน้าที่ไปติดต่อโรงภาพยนตร์ต่าง ๆ ทั่วประเทศเพื่อเปิดทำการแสดงในช่วงการเดินสายอีกด้วย ฝ่ายรับผิดชอบงานในระยะแรก ๆ จะเป็นตัวหัวหน้าวงหรือนักจัดรายการวิทยุของวง

5. ฝ่ายธุรการและบัญชี หน้าที่ของฝ่ายนี้ที่สำคัญ ได้แก่ ฝ่ายยานพาหนะ ซึ่งได้แก่ คนขับรถบรรทุกนักร้อง นักดนตรี และชาวคณะทั้งหมด เป็นผู้ที่รอบรู้และเชี่ยวชาญ ในการขับรถ และชำนาญเส้นทางที่จะไปแสดง นอกจากนั้นยังประกอบด้วยคนที่รับผิดชอบ ด้านอาหาร ด้านการจัดเวที ช่างไฟฟ้า ช่างเสียง เป็นต้น ส่วนฝ่ายบัญชียุคนั้นหัวหน้าวงจะเป็นผู้รับผิดชอบ

6. กลุ่มคนฟัง กลุ่มนี้นับเป็นกลุ่มที่สำคัญยิ่งของวงดนตรีลูกทุ่ง ที่จะต้องทำทุกอย่าง เพื่อให้คนกลุ่มนี้สนใจ และซื้อตั๋วเข้ามาชม กลุ่มผู้ฟังดนตรีลูกทุ่งส่วนมากแล้วเป็นชาวชนบทในทุกสาขาอาชีพ รับฟังเพลงลูกทุ่งจากวิทยุทรานซิสเตอร์ และชมซาบบทเพลงเหล่านี้อย่างฝังจิตฝังใจ และชื่นชมนักร้องที่ตัวเองชอบตามไปด้วย นอกจากนั้นราคาเข้าชมวงดนตรีลูกทุ่งนั้นก็ไม่แพงนักอยู่ในระดับราคาตั้งแต่ 3-20 บาท (สัมภาษณ์ ชาย เมืองสิงห์, 12 พฤศจิกายน 2547) นับเป็นสิ่งบันเทิงที่ชาวชนบทไทยโดยรวมแล้วแม้จะฐานะยากจน ก็ยังพอมีโอกาสซื้อหาได้ สำหรับระดับราคานั้นก็ขึ้นอยู่กับภูมิภาคเป็นสำคัญ เพราะแต่ละภูมิภาคผู้คนมีรายได้และรสนิยมในการฟังเพลงแตกต่างกัน ราคา 3-5 บาท อาจจะเป็นการเดินสายไปแสดงตามภาคเหนือและภาคอีสาน ส่วนภาคกลางประมาณ 10-15 บาท สำหรับภาคใต้นั้นนักร้องลูกทุ่งส่วนมาก (นักร้องดังกล่าว เช่น ผ่องศรี วรนุช ชาย เมืองสิงห์ เพลิน พรหมแดน เป็นต้น) จะกล่าวกันเป็นเสียงเดียวกันว่า ถ้าเก็บราคาค่าผ่านลูกคนจะไม่ค่อยสนใจดู เพราะถือว่าผลงานวงไม่ดี เพราะฉะนั้นภาคใต้เป็นภาคที่วงดนตรีลูกทุ่งเก็บค่าผ่านประตูแพงที่สุด เมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ ประมาณ 15 บาท

การแสดงของวงดนตรีลูกทุ่ง(การเดินสาย)

เมื่อตั้งวงดนตรีเรียบร้อยแล้ว หัวหน้าวงจำเป็นที่จะต้องประชาสัมพันธ์ให้แฟนเพลงของตัวเองให้ทราบ โดยผ่านนักจัดรายการวิทยุ ว่าพร้อมที่จะนำชาวคณะออกไปเผยแพร่ผลงานทางหน้าเวทีให้กับแฟนเพลงทั้งหลายได้ชมกัน เมื่อได้รับการติดต่อก็จะออกเดินทางไปแสดง การเดินทางออกไปแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญที่สุดของธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่ง งานแสดงของวงดนตรีลูกทุ่งอาจแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการศึกษานี้เท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. งานหา
2. งานเลี้ยง
3. งานกุศล

1. งานหา คือ งานที่เจ้าภาพว่าจ้างไปแสดง เช่น งานประจำปีของจังหวัดต่าง ๆ งานเข้าพรรษา งานลอยกระทง รวมถึงงานประจำปีของวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ งานสวนสนุก เป็นต้น งานประจำปีของวัดต่าง ๆ ถือว่าเป็นลูกค้าประจำ ถ้าวางดนตรีไหนไปเล่นวัดไหนแล้วเป็นที่ชื่นชอบของคนดูแล้ว ส่วนมากจะขอทำสัญญาว่าจ้างให้เล่นต่อไปในปีหน้าเลย อย่างเช่นวงดนตรีของสุรพล สมบัติเจริญ ซึ่งเคยไปเล่นที่วัดข้างใต้จังหวัดนครปฐมถึง 8 ปี ติดต่อกัน (ดูรายละเอียด, ในหนังสือพิมพ์ เดลินิวส์ (29 สิงหาคม 2511): 16) (ระหว่างพ.ศ. 2504-2511) ก่อนจะเสียชีวิตลง

2. งานเลี้ยง ฤดูฝนถือได้ว่า เป็นฤดูที่เป็นปัญหาและอุปสรรคสำหรับวงดนตรีลูกทุ่ง เพราะงานหาไม่ค่อยจะมี เนื่องจากงานประจำปีและงานวัดต่าง ๆ จะเริ่มจัดในช่วงฤดูหนาวเป็นต้นไปจนถึงฤดูร้อน (เดือนพฤศจิกายน-พฤษภาคม) วงดนตรีลูกทุ่งวางผังจริง ๆ เท่านั้น จึงจะมีงานหาตลอดปี แต่ก็มีน้อยมาก ดังนั้นเพื่อความอยู่รอดของชาวคณะหลายสิบชีวิต วงดนตรีลูกทุ่งจึงต้องเล่นงานเลี้ยง งานเลี้ยง คืองานที่วงดนตรีลูกทุ่งออกไปติดต่อหาเจ้าภาพเองส่วนมากคือตามโรงภาพยนตร์ต่าง ๆ ซึ่งเรียกกันว่า การเดินสาย

การเดินสายแสดงทั่วประเทศของวงดนตรีลูกทุ่งไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นใหม่ แต่มีมานานแล้วโดยดำเนินรอยตามจากการเดินสายของคณะละครเร่สมัยก่อน ทว่ามีการพัฒนามากขึ้นกว่าเดิม เรียกกันว่า “เปิดวิก” (มีลักษณะเป็นพื้นที่โล่งแล้วเอาสังกะสีหรือผ้ากั้น มีประตูสำหรับเปิดให้เข้าไปข้างใน ซึ่งมีเวทีสำหรับการแสดงดนตรี) ธรรมเนียมในการเดินสายต้องดูสภาพเศรษฐกิจและสังคมของภูมิภาคนั้น ๆ ประกอบด้วย นอกจากนั้นจะต้องอาศัยช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่น จะเดินสายได้ต้องหลีกเลี่ยงช่วงเดือนสิงหาคม ซึ่งเป็นเดือนที่ฝนตกชุก ผู้คนกริดยางไม่ได้สภาพเศรษฐกิจไม่ดี เป็นต้น และที่สำคัญต้องสำรวจคู่สร้ทจากแฟนเพลงด้วย เช่น ดาว บ้านดอน หรือศักดิ์สยาม เพชรชมพู กลุ่มนี้น่าจะต้องยึดภาคอีสานเป็นหลัก เพราะเป็นนักร้องอีสานและร้องเพลงหมอลำเสียมากจะทำให้เดินสายไปสายใดก็อาจจะไม่ประสบความสำเร็จก็ได้

เริ่มต้นจะต้องมีคณะสำรวจชุดหนึ่งเรียกว่า “บุกเกอร์” เดินทางไปตามภาคต่าง ๆ เพื่อจะทาบตามโรงหนังประจำอำเภอ-จังหวัด เพื่อขอเปิดทำการแสดงสองรอบบ่าย-ค่ำ ก็สามารถตกลงค่าเช่าโรงหนังได้ ซึ่งอัตราเช่าโรงหนังนี้ไม่แน่นอนอยู่ที่วงดนตรีด้วย ถ้าวางดนตรีดังมาก ๆ ค่าเช่าก็จะแพงขึ้น ถ้าวางดนตรีไม่ดังนักก็จะถูกลงแต่โดยเฉลี่ยแล้วประมาณ 6,000-8,000 บาท (สัมภาษณ์ เพลิน พรหมแดน, 18 ธันวาคม 2547) ถ้าสามารถตกลงราคาค่าเช่าโรงหนังเป็นที่เรียบร้อยแล้วบุกเกอร์ก็จะกำหนดวันแสดงทันที เพื่อให้เจ้าของโรงหนังโฆษณาประชาสัมพันธ์

ตั้งแต่เนิ่น ๆ การโฆษณา นั้นทำได้หลายรูปแบบ เช่น แผ่นใบปลิวติดตามสถานที่ต่าง ๆ ทั่วไป และรถโฆษณานั้นทำได้หลายรูปแบบ การดึงดูดความสนใจจากแฟนเพลงในวันแสดงจริงก่อนถึงวันแสดงในช่วงบ่ายและค่ำนิยมเช่าเวลาจากสถานีวิทยุท้องถิ่นประมาณ 30 นาที เพื่อให้วงดนตรีแสดงสดและถ่ายทอดไปสู่ผู้ฟัง ซึ่งค่าใช้จ่ายในส่วนนี้เจ้าของโรงหนังจะเป็นผู้จ่าย การเดินสายแต่ละครั้งใช้เวลานับเดือน เพราะจะแสดงจนครบไปเป็นภาค ๆ ของประเทศเลยทีเดียว

3. งานกุศล คือ งานที่วงดนตรีลูกทุ่งยกวงไปช่วยงาน อาจจะเป็นงานของคนที่เราพนับถือของหัวหน้าวง หรือเป็นงานของหน่วยราชการต่าง ๆ ที่ร้องขอมา เป็นต้น ซึ่งงานกุศลนี้ส่วนมากไม่ค่อยได้เงินหรือได้น้อยกว่าปกติเป็นเรื่องของน้ำใจมากกว่า

การเดินสายนั้นเป็นการเดินทางวันต่อวันร้อนเร็วไปเรื่อย ๆ อาศัยหลับนอนบนรถหรือตามโรงแรมทั่ว ๆ ไป การเดินทางไปแสดงของวงดนตรีลูกทุ่งส่วนมากใช้รถบัสเล็ก-ใหญ่แล้วแต่ลักษณะของวงต้องผจญกับอุปสรรคนานานับประการ เช่น การไม่ยอมจ่ายค่าบัตรผ่านประตู การคมนาคมที่ไม่สะดวก โจรผู้ร้ายคักปล้นหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติ ฝนตก น้ำท่วม ไม่สามารถเปิดการแสดงได้ รวมถึงหัวหน้าวงจะทำอะไร ให้ลูกวงมีความสมัครสมานสามัคคีกันจะทำอย่างไรเดินสายแล้วมีแฟนเพลงให้กำลังใจอย่างคับคั่ง และเรียกร้องให้กลับมาอีก ฯลฯ นอกจากนั้นยังเสี่ยงถึงเรื่องรายได้ที่ไม่แน่นอน เสี่ยงต่ออุบัติเหตุ เป็นต้น

ภาคที่เดินสายมีรายได้ดีที่สุด คือ ภาคใต้ คนภาคนี้ชอบฟังเพลงลูกทุ่ง แล้วเงินฝืดที่สุดเห็นจะเป็นภาคอีสาน ยิ่งปีไหนแล้งมากแทบไม่ต้องเดินสายเลย (เกษม, 2525) “การเดินสายแต่ละครั้งมีเงินเหลือเป็นหลักพันก็ถือว่าประสบความสำเร็จแล้ว” (สัมภาษณ์ ผ่องศรี วรนุช, 24 พฤศจิกายน 2547)

การแสดงบนเวทีของวงดนตรีลูกทุ่ง

เมื่ วงดนตรีลูกทุ่งได้รับการติดต่อจากเจ้าภาพ หรือออกเดินสายเองก็ตาม จะต้องมีการเตรียมพร้อมในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบการแสดงบนเวทีว่าจะประกอบไปด้วยอะไรบ้าง ซึ่งเป็นความรับผิดชอบของหัวหน้าวงดนตรีที่จะต้องวางแผนงานทั้งหมด และมีการฝึกฝนกันอย่างเอาใจจริงเอาใจ ตั้งแต่การซ้อมร้องเพลงกับดนตรี การปล่อยตัวนักร้องใครก่อนใคร หลังตามลำดับความสำคัญ โดยมากนักร้องใหม่จะร้องก่อน โดยสลับกับนักร้องที่มีชื่อเสียงบ้าง เป็นการแนะนำและฝากเนื้อฝากตัวกับแฟนเพลง นอกจากนั้นจะต้องซ้อมละครเพลง หรือวิธีวประกอบเพลงในเพลงที่สำคัญ ๆ โดยเฉพาะเพลงของหัวหน้าวง การแสดงของควาตลก ฟลอร์โชว์ เป็นต้น ซึ่งต้องผ่านการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะการแสดงบนเวทีเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่ง เพราะหมายถึงรายได้ผลกำไรหรือขาดทุน

องค์ประกอบที่สำคัญบางประการของการแสดงบนเวทีของวงดนตรีลูกทุ่ง

1. เวทีการแสดง
2. รีวิวประกอบเพลงและละครย่อย
3. การแสดงตลก
4. ฟลอร์โชว์

1. เวทีการแสดง เนื่องจากวงดนตรีลูกทุ่งเป็นวงดนตรีขนาดใหญ่จึงต้องใช้เนื้อที่บนเวทีมากพอสมควร ลักษณะของเวทีดนตรีลูกทุ่ง (ในกรณีเล่นกลางแจ้งไม่ใช่โรงภาพยนตร์) เป็นเวทีทำด้วยไม้กระดานปูบนถังน้ำมันเปล่าขนาด 200 ลิตร เวทีสูงจากพื้นประมาณ 2-2.5 เมตร ทั้งนี้เพื่อความสะดวกของแฟนเพลงในการมอบพวงมาลัย ให้กับนักร้องหรือนักแสดงตามที่ตนเองชื่นชอบ และได้สัมผัสอย่างใกล้ชิด ขอบเวทีด้านหน้าติดหลอดไฟหลากสีเพื่อช่วยให้ดูเด่น มีไมโครโฟนตั้งอยู่ข้างหน้ากลางเวที ถัดไปจะเป็นที่ว่างประมาณ 3-10 เมตร เพื่อให้นักแสดงหรือนักแสดงได้ออกมาแสดง แล้วก็ถึงแถวของนักดนตรี โดยมีกลองชุดอยู่ตรงกลางขนาบข้างด้วยเครื่องเป่าทั้งหลาย เช่น แซกโซโฟน ทรัมเป็ต ทรอมโบน เป็นต้น ส่วนขอบเวทีด้านข้างส่วนมากจะเป็นคนตรีไทย เช่น ฉิ่ง ฉาบ ระนาด แล้วแต่วงดนตรี หลังของนักดนตรีคือผ้าม่านขนาดใหญ่ปิดกั้นไว้ และมีที่ของดนตรีปิดอยู่ ส่วนหลังเวทีนั้นเป็นที่แต่งตัวและเตรียมของนักร้องนักแสดง ซึ่งไม่ได้มีการปิดกั้นอย่างมิดชิดนัก จึงปรากฏผู้คนส่วนหนึ่งชอบอยู่หลังเวทีนี้ว่าชอบดูนักแสดง นักร้องสาวแต่งตัวซึ่งถือว่าเป็นเรื่องปกติ ซึ่งนอกจากหลังเวทีแล้วยังมีผู้คนกลุ่มหนึ่งมุดไปอยู่ใต้เวที ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติของวงดนตรีลูกทุ่ง ส่วนมากมักจะเป็นเด็กหนุ่ม ๆ ส่วนผู้ใหญ่ก็มีบ้างอาจจะมองดูไม่ถึงงานนักในสายตาของบุคคลทั่วไปที่มีต่อกลุ่มบุคคลดังกล่าว

2. รีวิวประกอบเพลงและละครเพลง การแสดงของวงดนตรีลูกทุ่งจะเริ่มขึ้นประมาณ 20.00 น. เป็นต้นไป ทั้งนี้เพราะต้องรอแฟนเพลงซึ่งส่วนมากเป็นชาวเกษตรกรชาวไร่ ชาวนา ให้เสร็จภารกิจประจำวัน และรับประทานอาหารเย็นเรียบร้อยเสียก่อน (สัมภาษณ์ เพลิน พรหมแดน, 18 ธันวาคม 2547) บนเวทีการแสดง เมื่อเริ่มการแสดงจะเป็นการปล่อยนักร้องหมู่ออกมาร้องเพลงมาร์ชประจำวง แล้วก็เริ่มปล่อยนักร้องติดต่อกันไป (ก.แก้วประเสริฐ, 2513) และเนื่องจากในสมัยนั้นวงดนตรีลูกทุ่งยังไม่มีทางเครื่องเหมือนปัจจุบัน แต่จะมีนักแสดงประกอบเพลง คือ รีวิวและละครเพลง (ซึ่งต่อมาวิวัฒนาการมาเป็นทางเครื่อง)

รีวิวประกอบเพลง คือ การแสดงในรูปแบบจินตลีลาต่าง ๆ ประกอบเพลง ซึ่งมีทั้งแบบไทยประยุกต์ เช่น ถ้าเพลงเป็นทำนองในทางภาคเหนือ ก็มักจะมีฟ้อนเก็บเป็นรีวิวประกอบหรือเพลงเป็นทำนองในทางภาคอีสานจะมีเซิ้ง รำวงสาละวัน เป็นต้น ส่วนแบบสากลประยุกต์นั้น

ทำนองเพลงเป็นเพลงสากลทั่วไป แต่อาจจะดัดแปลงทำทางเป็นเดินถอยหน้าถอยหลังยกขาเปิดขาอ่อน เปิดอะไรต่อมิอะไรบ้าง (สัมภาษณ์ ผ่องศรี วรนุช , 24 พฤศจิกายน 2547) ซึ่งวิธีวิพากษ์ประกอบเพลงนี้ ใช้ประกอบการร้องเพลงของนักร้อง โดยทั่วไป

ละครเพลง (ละครย่อย) ละครเพลงคือละครย่อยที่ใช้เค้าโครงเนื้อหาของเพลงมาทำเป็นบทละครพูด มีการสมมุติตัวแสดงขึ้นมา เมื่อละครเพลงจบลงคนตรีก็จะขึ้นเพลงที่ใช้เป็นบทละครนั้นทันที ช่วงเวลานั้นไม่ว่าคนตรีขณะเล็กขณะน้อย เป็นต้องมีละครอย่างน้อยที่สุด 1 เรื่องเสมอ ถ้าจะสร้างความประทับใจให้กับแฟนเพลงจริง ๆ หัวหน้าวงดนตรีจะต้องแสดงด้วย สุรพลสมบัติเจริญ เคยลงมือแสดงละครเพลงถึงขนาดแฟน ๆ รุนคุณย่าคุณยายคุณสาว ๆ ทั้งหลายร้องให้สงสารกันขึ้นมาโป่งมาแล้ว (นิจ, 2542)

ต่อมาละครเพลงเริ่มเงียบหายไป เนื่องจากว่าต้องใช้เวลาในการฝึกซ้อมนานพอสมควร และต้องมีการท่องเที่ยวด้วย หัวหน้าวงดนตรีไม่ค่อยมีเวลาพอจึงทำให้เงียบหายไปโดยปริยาย ส่วนวิธีวิพากษ์ประกอบเพลงนั้นคงมีอยู่และได้มีการพัฒนามาเรื่อย ๆ จนกลายเป็นการแสดงของทางเครื่องในปัจจุบัน

3. การแสดงตลก ในการแสดงบนเวทีทุกครั้งของวงดนตรีลูกทุ่ง ตลกเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าบุคคลอื่น ๆ ในวง และเป็นบุคคลที่วงดนตรีลูกทุ่งทุกวงจะขาดเสียไม่ได้ การแสดงตลกส่วนมากจะออกมาค้นรายการ เพื่อให้นักร้องนักดนตรีได้หยุดพัก ซึ่งอาจจะเป็นช่วงก่อนหัวหน้าวงออกมา หรือในช่วงที่หัวหน้าวงออกมา ก็อาจจะมีการเล่นตลกประกอบด้วยก็ได้ ดังที่กล่าวว่าตลกมีหน้าที่ที่สำคัญ คือการสร้างอารมณ์ขันให้กับประชาชนคนดู เพราะการแสดงดนตรีของวงดนตรีลูกทุ่งใช้เวลา 3-4 ชั่วโมง ถ้ามีแต่นักร้องออกมาร้องเพลงอย่างเดียวจะทำให้คนดูเบื่อได้ง่าย ตลกจึงมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นอารมณ์ของคนดูให้กลับมาคึกคักและมีชีวิตชีวาอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะได้พบกับนักร้องหัวหน้าวง ตลกจึงเป็นแรงดึงดูดแฟนเพลงที่สำคัญอย่างหนึ่งของวงการดนตรีลูกทุ่ง ในวงดนตรีลูกทุ่งส่วนมากแล้วจะประกอบไปด้วยดาวตลก ทั้งตลกสังขารและตลกมุข ซึ่งแต่ละคนจะมีบุคลิกภาพพิเศษ ซึ่งสามารถเรียกเสียงหัวเราะจากคนดูได้ตลอดเวลา นับเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศเวทีการแสดงของวงดนตรีลูกทุ่งให้ชวนติดตามยิ่งขึ้น

4. ฟลอร์โชว์ การแสดงสลับรายการที่เป็นที่ถูกใจของแฟนเพลงลูกทุ่ง (โดยเฉพาะผู้ชาย) อีกรายการหนึ่ง คือ การแสดงฟลอร์โชว์ ซึ่งบางครั้งก็หมิ่นเหม่ต่อศีลธรรม เนื่องจากวงดนตรีลูกทุ่งหากินกับงานวัด หากินกับพระสงฆ์ วงดนตรีลูกทุ่งในสมัยแรก ๆ นั้น แม้จะมีฟลอร์โชว์กันเกือบทุกวง แต่ถ้าเป็นการแสดงในงานวัดแล้วจะไม่นิยมนำฟลอร์โชว์ไปแสดง (ก.แก้วประเสริฐ, 2513) ด้วยเนื่องจากเหตุผลดังกล่าวแล้ว ฟลอร์โชว์ หรือ “จ๊าบ๊ะ” เป็นการแสดงระบำเปลื้องผ้าประกอบดนตรี โคนจะออกมาแสดงสลับรายการ ในขณะที่สังเกตว่าแฟนเพลงเริ่มจะเบื่อหรือวง

นอนการแสดงฟลอโซว์ใช้นักแสดงเป็นผู้หญิงคนเดียวออกมาบนเวทีในชุดธรรมดา แต่จะมีเสื้อคลุมตัวใหญ่คลุมกายอยู่ เมื่อดนตรีเริ่มบรรเลงก็ออกลีลาท่าทางไปเรื่อย ๆ ตามจังหวะลีลาของดนตรีทั้งลีลาเร้าร้อน และนุ่มนวล ในขณะที่เดียวกันนักแสดงก็เริ่มปลดเสื้อผ้าออกจากร่างกายทีละชั้น โดยใช้เสื้อคลุมตัวใหญ่ปิดบังร่างกายอยู่เช่นเดิม จนกระทั่งเพลงจบลง นักแสดงจะหันหน้าเข้าหาผู้ชมแล้วเปิดผ้าคลุมกายออก แล้วปีคคลุมร่างกายอย่างรวดเร็วอย่างมีลีลา เพียงแค่นี้ก็สามารถเรียกเสียงฮือฮาจากแฟนเพลงได้รอบทิศ แต่มีข้อน่าสังเกตว่า การเปลือยจะเป็นแค่การเปลือยออกเท่านั้น (สัมภาษณ์ ผ่องศรี วรนุช, 24 พฤศจิกายน 2547)

นอกจากการแสดงดังกล่าวแล้ว บางวงอาจจะมีกายกรรม มายากล ฯลฯ ซึ่งแล้วแต่ความคิดสร้างสรรค์และเงินทุนของวงดนตรีนั้น ๆ แต่ทั้งนี้เป้าหมายคือการสร้างความพึงพอใจสูงสุดให้กับแฟนเพลง ซึ่งจะส่งผลสะท้อนต่ออนาคตของวงดนตรีด้วย เมื่อการแสดงดนตรีจบลง ซึ่งประมาณ 24.00 น. นักร้องและนักดนตรีก็จะช่วยกันเก็บอุปกรณ์ต่าง ๆ ขึ้นรถและรับค่าตัวกันหลังเวที ซึ่งราคาค่าตัวของนักร้องนักแสดงตั้งแต่ 30-200-300 บาท แล้วแต่ความมีชื่อเสียง นักดนตรีประมาณ 120 บาท ขึ้นไปต่อวัน รวมค่าใช้จ่ายต่อวันประมาณ 3,000-4,000 บาท (แล้วแต่ขนาดของวง) (สัมภาษณ์ ผ่องศรี วรนุช, 24 พฤศจิกายน 2547) ในขณะที่วงดนตรีจะรับเงินค่าแสดงจากเจ้าภาพประมาณ 4,500-6,500 บาท (สัมภาษณ์ ชาย เมืองสิงห์, 12 พฤศจิกายน 2547) หรือวงดั่ง ๆ อย่าง สุรพล สมบัติเจริญรับงานอย่างต่ำ 6,500-8,500 บาทต่อวัน (ก.แก้วประเสริฐ, 2513) จะมีกำไรต่อเที่ยวประมาณ 1,000-2,000 บาท แต่ก็ไม่แน่นอนนัก

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่า เพลงไทยสากลในประเทศไทยได้มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา และได้พัฒนาอย่างเป็นรูปแบบที่ชัดเจนมากขึ้น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จนนำไปสู่การเกิดเพลงไทยสากลอย่างแท้จริง หลังปี พ.ศ. 2476 หลังจากนั้นมา เพลงไทยสากลเริ่มได้รับความนิยมมากขึ้นตามลำดับ โดยมีสื่อกระจายที่สำคัญคือ วิทยุกระจายเสียง จากการได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อย ๆ นี้เอง เป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้เพลงไทยสากลได้รับความสนใจจากนักแต่งเพลง และนักร้องมากขึ้น ส่งผลให้เพลงไทยสากลมีทำนองและเนื้อหาที่หลากหลายจนได้มีการแบ่งแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ เพลงชีวิตหรือเพลงตลาด ซึ่งเป็นเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชนบทและชีวิตของผู้คนกับเพลงผู้ดีซึ่งเป็นเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักเป็นส่วนใหญ่ ในปี 2498 ต่อมาเพลงตลาดหรือเพลงชีวิตได้พัฒนาการมาเป็นเพลงลูกทุ่ง ในปี 2507 และเพลงผู้ดีก็กลายเป็นเพลงลูกกรุง

เพลงลูกทุ่ง เป็นเพลงที่มีลีลาสาระหลากหลายในทุก ๆ ด้าน และมุ่งรับใช้ประชาชนชาวชนบทเป็นส่วนใหญ่ ได้รับความนิยมในเพลงลูกทุ่งของประชาชนก่อให้เกิดระบบธุรกิจตามมานั้นคือ ธุรกิจแผ่นเสียงและธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่ง ซึ่งธุรกิจทั้งสองดังกล่าวนี้เป็นหลักสำคัญในวงการ

เพลงลูกทุ่ง ลักษณะของธุรกิจทั้งสองในยุคนั้นยังไม่สลับซับซ้อนมากนัก เพราะการแข่งขันในเชิงธุรกิจยังไม่สูง เป็นธุรกิจในระบบครอบครัว เพียงแต่ธุรกิจแผ่นเสียงเป็นธุรกิจที่ต้องใช้การลงทุนสูงและต้องใช้เครื่องมือที่มีเทคโนโลยีสูงพอสมควร จึงทำให้ธุรกิจแผ่นเสียงมีการบริหารและการจัดการที่เป็นระบบมากกว่า

สำหรับธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่งนั้น แสดงให้เห็นถึงการเป็นธุรกิจแบบครอบครัวที่ชัดเจน สัมพันธภาพในวงดนตรีเป็นลักษณะพ้องกับลูก ครูกับศิษย์ โดยหัวหน้าวงดนตรีเป็นผู้รับผิดชอบในทุก ๆ เรื่อง ธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่งเป็นธุรกิจที่สำคัญที่สุดของนักร้องเพลงลูกทุ่ง เพราะเป็นแหล่งรายได้สำหรับเลี้ยงตนเองและครอบครัว วงดนตรีลูกทุ่งเป็นวงดนตรีขนาดใหญ่ ประกอบไปด้วยนักร้อง นักแสดง นักดนตรี โฆษก ดาวตลก ฯลฯ มากมาย ตั้งแต่ 20 คน ไปจนถึงกว่าร้อยคน ซึ่งแล้วแต่ทุนของวงดนตรีนั้น ๆ เพราะฉะนั้นการตั้งวงดนตรีจึงต้องมีเงินทุนสำรองพอที่จะเลี้ยงดูลูกวงได้ ในขณะที่ยังไม่มีการแสดงเข้ามา การแสดงของวงดนตรีลูกทุ่งนั้นต้องเดินทางไปแสดงตามต่างจังหวัดเป็นสำคัญ เพราะเพลงลูกทุ่งเป็นเพลงของชาวชนบทโดยส่วนใหญ่ ซึ่งเรียกกันว่า การเดินสาย เวทีการแสดงของวงดนตรีลูกทุ่งคือ งานวัด งานประจำปี และตามโรงภาพยนตร์ต่าง ๆ การออกไปเดินทางการแสดงในบางครั้งต้องไปกินนานถึง 2-3 เดือน ประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะปัญหาเรื่องรายได้บางครั้งไม่พอกับค่าใช้จ่าย แต่ทุกคนในวงก็ยังคงทนต่อสู้กันต่อไป แม้ว่ารายได้หรือส่วนแบ่งที่ได้รับจะน้อยลงหรือบางครั้งไม่ได้เลยก็มี

ธุรกิจเพลงลูกทุ่ง เป็นธุรกิจที่ประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก เช่น นักร้อง นักแต่งเพลง นายทุนทำแผ่นเสียง นักจัดรายการวิทยุ โฆษก ดาวตลก นักแสดงประกอบเพลง แผ่นเพลงทั่ว ๆ ไป แม่ยก ฯลฯ นอกจากนั้นธุรกิจเพลงลูกทุ่งยังส่งผลเกี่ยวพันกับธุรกิจอื่น ๆ อีกเช่น บริษัทผลิตภัณฑท์เกี่ยวกับสาธารณูปโภค เช่น ยาสีฟัน ผงซักฟอก เครื่องสำอางค์ ยารักษาโรค บริษัทแผ่นเสียง วงการนักร้อง วงการนักแต่งเพลง วงการภาพยนตร์ วงการอัดแผ่นเสียง วงการดนตรี วงการละครวิทยุ วงการโฆษณา อุตสาหกรรมวิทยุและถ่านไฟฉาย วงการค้าแผ่นเสียง วงการพิมพ์ หนังสือเพลง วงการค้ากระดาษพิมพ์ วงการพิมพ์ ฯลฯ วงการต่าง ๆ ที่กล่าวถึงนี้มีทั้งวงการที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเพลงลูกทุ่งโดยตรง เช่น วงการนักร้อง นักแต่งเพลง วงการอัดแผ่นเสียง ฯลฯ หรือวงการที่เกี่ยวข้องโดยอ้อม เช่น วงการค้าประเภทต่าง ๆ วงการโฆษณา วงการพิมพ์ วงการละครวิทยุ เป็นต้น ซึ่งวงการเหล่านี้มีส่วนสนับสนุนให้วงการเพลงลูกทุ่งเป็นที่รู้จักออกไปอย่างกว้างขวาง แต่ถึงอย่างไรก็ตามการสนับสนุนจากวงการต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น ไม่อาจจะสำคัญเท่ากับกาสนับสนุนจากประชาชนหรือแฟนเพลง ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในธุรกิจประเภทนี้

ในยุคสมัยนั้นมิวคนตรีที่มีชื่อเสียงอยู่หลายวง เช่น วงดนตรีสมยศ ทัศนพันธ์ พงศ์มุกดา ก.แก้วประเสริฐ รวมดาวกระจาย (ของสำเนียงม่วงทอง) วงจุฬารัตน์ (ของक्रमงคล อนาคตกุล) ฯลฯ แต่วงดนตรีและนักร้องที่มีชื่อเสียงในยุคนั้นได้แก่ สุรพล สมบัติเจริญ นักร้องจากต่างจังหวัดสุพรรณบุรี ผู้ซึ่งทำให้แฟนเพลงทั่วประเทศได้รู้จักคำว่า “เพลงลูกทุ่ง” สุรพล สมบัติเจริญ เป็น “ลูกทุ่ง” ฝั่งใจเขาร้อยเปอร์เซ็นต์ ฉะนั้นเขาจึงผลิตงานลูกทุ่งออกมาประทับใจแฟนเพลงลูกทุ่งด้วยกัน (วิจิตร, 2513)

วงดนตรีของ สุรพล สมบัติเจริญ ไปเปิดวิกที่ใดแม้รูปแบบวิกจะเป็นคอกวัว คอกควายหรือศาลาวัด แต่ทุกวิกสัปดาห์เหล่านี้จะแออัดไปด้วยลูกเล็กเด็กน้อย บางกลุ่มต้องแก้ผ้าขำมน้ำมาบางกลุ่มลุยโคลน บางกลุ่มพายเรือ บางกลุ่มเช่ารถกันมาเป็นคณะ (วิจิตร, 2513) เขาทั้งหลายเหล่านั้นมาเพื่อเห็นหน้า มาฟังเพลง และมาดูการแสดงบนเวทีของ สุรพล สมบัติเจริญ เพราะสุรพลเป็นทุกอย่างที่แฟนเพลงต้องการดู เป็นเจ้าของเพลงดัง ๆ มากมาย เป็นโฆษก เป็นดาวตลกเป็นผู้แสดงละครเพลง ทุกคนชอบอิมเป็นกันเองของ . . .สุรพล ทุกคนชอบคำพูดเว้ากันชื่อ ๆ ทุกคนชอบเสียงหัวเราะกว้างขวางแบบ . . .ลูกทุ่ง ทุกคนชอบทำนองร้องเนื้อร้องภาษาไทยง่าย ๆ . . . (วิจิตร, 2513) นั่นคือเสน่ห์ของสุรพล สมบัติเจริญ และเพลงลูกทุ่งซึ่งยากนักที่จะหาเพลงอื่นใดเสมอเหมือนในสังคมไทย

วันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2511 วงดนตรีลูกทุ่งคณะสุรพล สมบัติเจริญ ได้รับการว่าจ้างจาก ร.ต.ท. ชั้น จันทร์หอม ผ.บ.หมวดประจำ สภ.อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม ให้ไปแสดงที่วิกแสงจันทร์ ซึ่งเป็นวิกชั่วคราวปลูกสร้างอยู่ริมถนนมาลัยแมน ตรงข้ามกับวัดหนองปลาไหลต.หนองปลาไหล จ.นครปฐม การแสดงในครั้งนี้เริ่มขึ้นเมื่อเวลา 20.30 น. ของคืนวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2511 เงินรายได้จากบัตรค่าผ่านประตูสุรพลกับร.ต.ท.ชั้น ตกลงกันว่าแบ่งกันคนละครึ่ง (วิจิตร, 2513) ปรากฏว่ามีแฟนเพลงเข้าชมดนตรีในครั้งนั้นอย่างแน่นขนัดก่อนเวลา 01 นาฬิกาของวันใหม่เล็กน้อย สุรพล สมบัติเจริญ ได้ร้องเพลง 16 เพลงแห่งความหลังเป็นเพลงสุดท้าย การแสดงยุติลงเมื่อเวลาประมาณ 01.00 น.

จากนั้น สุรพล สมบัติเจริญ ก็ออกจากเวทีดนตรีมุ่งหน้าไปที่รถเบนซ์ส่วนตัวที่จอดอยู่ในย่านนั้น โดยมีลูกน้องประจำวงดนตรี 2 คนอยู่ใกล้ ๆ รถ คือ ทองใบ รุ่งเรือง กับปาน หนูทอง และแฟนเพลงอีกจำนวนหนึ่งซึ่งเดินทักทายไปมาไม่ขาดสาย ซึ่งเป็นเรื่องปกติวิสัยของคนดัง เช่น สุรพล สมบัติเจริญ ขณะที่สุรพล สมบัติเจริญ กำลังไขกุญแจรถอยู่นั้น ก็ได้มีชายลึกลับคนหนึ่งบุกเข้ามาประชิดตัว แล้วชักปืนพกขนาด 11 มม. หรือยู.เอส.อาร์มี 11 มม. ออกมากระบอกปืนใส่สุรพล สมบัติเจริญ 4 นัดซ้อน ๆ ยังผลให้สุรพล สมบัติเจริญ ล้มคว่ำลงขาดใจตายคาที่เป็นการสิ้นสุดชีวิต เป็นการสิ้นสุดอาชีพนักร้องและสิ้นสุดทุก ๆ อย่าง ของราชาเพลงลูกทุ่งคนเดียวของประเทศไทย สุรพล สมบัติเจริญ

บทที่ 3

เพลงลูกทุ่งกับระบบธุรกิจ พ.ศ. 2511-2520

การเสียชีวิตของสุรพล สมบัติเจริญกับการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจเพลงลูกทุ่ง

การเสียชีวิตของ สุรพล สมบัติเจริญ ส่งผลให้วงการเพลงลูกทุ่งได้รับความสนใจจากประชาชนเพิ่มมากขึ้น โดยจะเห็นได้จากสื่อสารมวลชนทั้งวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ให้ความสนใจต่อข่าวการเสียชีวิตในครั้งนั้นเป็นอย่างมาก นอกจากนั้น การเสียชีวิตของสุรพล สมบัติเจริญ ยังส่งผลให้วงการเพลงลูกทุ่งคึกคักและมีความเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านซึ่งจะกล่าวได้ในรายละเอียดต่อไป

สุรพล สมบัติเจริญ เกิดเมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2473 ที่ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี และเข้ามาเรียนต่อที่โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย แต่ไม่จบ จึงไปเป็นครูสอนนักเรียนที่โรงเรียนจีนแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี แต่ก็อยู่ได้สักระยะหนึ่งก็ออกมาสมัครเข้าเป็นนักเรียนช่างทหารเรือ แต่เนื่องจาก สุรพล สมบัติเจริญ ได้กระทำความผิดทางวินัยอย่างร้ายแรง ถูกพิจารณาลงโทษส่งเข้าคุกคัดค้านกันในคุกทหารเรือ และให้ออกจากนักเรียนช่างมาเป็นพลทหารเรือหมวดปืนเล็ก เมื่อพ้นโทษแล้วจึงลาออก และไปสมัครสอบลูกจ้างรายวันของกรมช่างโยธาทหารอากาศ ต่อมาได้รับการบรรจุเป็นช่างอากาศตรีสังกัดช่างโยธาทหารอากาศ แต่เนื่องจาก สุรพล สมบัติเจริญ เป็นคนที่รักการร้องเพลงอย่างเป็นชีวิตจิตใจจึงขอย้ายไปสังกัดวงดนตรีคูริยางค์กองทัพอากาศในตำแหน่งเสมียนจ่ายเงินเดือน

สุรพล สมบัติเจริญ ได้เข้าสู่วงการเพลงครั้งแรกที่จังหวัดนครสวรรค์ (ประมาณปี พ.ศ. 2494) โดยการชักนำของ จักรีส วิชาตะวัต โฆษกเสียงเสนห์แห่งสถานีวิทยุยานเกราะและเจ้าของวงดนตรี “ชุมนุมศิลปิน” ต่อมาสุรพลได้ไปประจำอยู่กับวง “แมมโบร็อค” (จักรีส, 2513) (ของเจือ รังแรงจิต) เรื่อยมาจนกระทั่งตั้งวงดนตรีเป็นของตนเอง สุรพล สมบัติเจริญอัดแผ่นเสียงครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2496 โดยห้าง ต.เง็กชวน เพลงแรกในชีวิตการอัดแผ่นเสียงของสุรพล คือน้ำตาลาวเวียง แต่เพลงที่สร้างชื่อเป็นเพลงแรก คือ ชุขกสองกุมาร (สัมภาษณ์ กังวาล ไพโร ลูกเพชร, 27 พฤศจิกายน 2547)

สุรพล สมบัติเจริญ นอกจากจะเป็นนักร้องแล้วยังเป็นนักแต่งเพลงอีกด้วย แต่งเอง และร้องเองเป็นส่วนมาก นอกจากนั้นยังแต่งเพลงให้กับนักร้องคนอื่น ๆ อีกมากมาย โดยเฉพาะ นักร้องในสังกัดวงดนตรีของสุรพลเอง เช่น ไพรวลัย ลูกเพชร เมืองมนต์ สมบัติเจริญ ยงยุทธ เชี่ยวชาญชัย ละอองดาว สกาวเดือน โสทรบุญ ก้าน แก้วสุพรรณ กังวาลไพร ลูกเพชร ฯลฯ และ นักร้องหญิงที่โด่งดังจากฝีมือการประพันธ์เพลงของ สุรพล สมบัติเจริญ คือ ผ่องศรี วรนุช จาก เพลงไม้ล้ม ค่วนพิสวาท (ปี พ.ศ. 2504) เป็นต้น นอกจากนั้น สุรพล สมบัติเจริญ ยังเคยแต่งเพลงให้ นักร้องแนวผู้ดี คือ สุเทพ วงศ์คำแหง ขับร้องในเพลงทรูรัก ซึ่งก็ได้สร้างชื่อเสียงให้ สุเทพ วงศ์ คำแหง พอสมควร

สุรพล สมบัติเจริญ นอกจากจะมีวงดนตรีเป็นของตัวเอง ยังทำธุรกิจแผ่นเสียงเอง อีกด้วย โดยใช้ตราคอนเจดีย์เป็นเครื่องหมายการค้า (สุรพลเป็นคนจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมีอนุสรณ์ คอนเจดีย์เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัด อาจจะเป็นเหตุผลหนึ่งซึ่งจะทำให้ตราคอนเจดีย์เป็นเครื่องหมายการค้าแผ่นเสียง) นอกจากทำให้ตัวเองก็ยังทำแผ่นเสียงให้กับนักร้องต่าง ๆ ในสังกัดวงดนตรี ตัวเองดังกล่าวแล้ว เพลงที่ได้รับความนิยมของแผ่นเสียงตราคอนเจดีย์โดยฝีมือการประพันธ์ของ สุรพล สมบัติเจริญ เช่น รักพื้งหนีพ่อ (ยงยุทธ เชี่ยวชาญชัย ขับร้อง) น้ำตาลก้นแก้ว และรอยไถ แปร (ก้าน แก้วสุพรรณขับร้อง) สวยจริง ๆ (สุรพล ร้องเอง) เป็นต้น (ประมาณ พ.ศ. 2504) นอกจากนั้น สุรพล สมบัติเจริญ ยังมีกิจการรูปหอมอีกด้วย (กิจการรูปหอมเป็นกิจกรรมเสริมของ ครอบครัวโดยมอบหมายให้ ศรีนวล สมบัติเจริญ ภรรยาเป็นผู้ดูแล โดยอาจจะได้รับอิทธิพลจาก สมยศ ทัศนพันธ์ นักร้องรุ่นพี่ซึ่งมีกิจการอย่างเดียวกันนี้อยู่ก่อนและมีบ้านอยู่ชอยเดียวกัน) โดยใช้ เครื่องหมายการค้าว่ารูปหอมสมบัติเจริญ

ปฏิกิริยาของแฟนเพลงต่อการจากไปของราชาเพลงลูกทุ่งสุรพล สมบัติเจริญ

“...ภายหลังจากเสียชีวิตแล้วศพของ สุรพล สมบัติเจริญ ได้นำมาตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพฯ ท่ามกลางฝูงชนและแฟนเพลงของสุรพลอย่างเนืองแน่น รวมทั้งนักร้องเพลงลูกทุ่งแทบทุกคณะ นักแต่งเพลง บุคคลต่างๆ ในวงการเพลงลูกทุ่งและผู้สนใจทั่วไป...” (ดูรายละเอียดใน, หนังสือพิมพ์เคลนิวัศ, ฉบับวันที่ 19 สิงหาคม 2511)

ข่าวการเสียชีวิตของราชาเพลงลูกทุ่งผู้ยิ่งใหญ่ สุรพล สมบัติเจริญ แพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว ทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ นับเป็นปากการณณ์ใหม่ของประเทศไทยที่คนธรรมดาสามัญเสียชีวิตแต่ได้รับความสนใจจากประชาชนอย่างมากมาย ทั้งนี้เนื่องจากความเป็นคารานักร้องของสุรพล ที่ครองใจประชาชนอย่างเหนียวแน่น และเป็นสิ่งชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของเพลงลูกทุ่งว่ายิ่งใหญ่มาเพียงใดในสมัยนั้น

ข่าวการเสียชีวิตของ สุรพล สมบัติเจริญ พาดหัวข่าวหนังสือพิมพ์เกือบทุกฉบับนานนับเดือน เช่น หนังสือพิมพ์พิมพ์ไทย ฉบับวันศุกร์ที่ 18 ตุลาคม 2511 พาดหัวข่าวว่า “จับคนฆ่าสุรพลไม่ผิดตัว” นอกจากนั้นการเสียชีวิตของ สุรพล สมบัติเจริญ ทำให้แฟนเพลงสาวถึงกับกินยาตายตาม สุรพล ไปด้วย ดังพาดหัวข่าวของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 29 สิงหาคม 2511 ว่า “สาวรุ่นฆ่าตัวตาย ต่อหน้าเพลง 16 ปีแห่งความหลัง” สาวรุ่นคนนี้ชื่อ จำเรียง อยู่ที่ตำบลคลองจินดา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ก่อนฆ่าตัวตายได้เขียนจดหมายถึง สุรพล สมบัติเจริญ ดังนี้

“เรียนคุณพ่อสุรพลที่รัก

หนูขอสมัครเป็นลูกของคุณพ่อ...หวังว่าคุณพ่อคงไม่รังเกียจ

เพราะหนูมีความรักในตัวคุณพ่อ...รักเพลงที่คุณพ่อแต่งและ

ร้องทุกเพลง...” (ดูรายละเอียดใน, หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ, ฉบับวันที่ 29 สิงหาคม

2511)

จดหมายที่เขียนถึงสุรพลฉบับนี้จบลงอย่างห้วน ๆ แสดงถึงผู้ตายเขียนค้างไว้ เพราะฤทธิ์ยากำริบขึ้นเสียก่อน จากคำสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ความว่า ก่อนเกิดเหตุผู้เป็นพ่อเห็นว่าลูกสาวของตนไม่ยอมทำงานแต่อย่างใดนั่งฟังเพลงวิทยุเปิดเพลง “สุรพล” ฟังตลอดเวลาจึงเกิดโมโหเลยพูดประชดว่าให้ จำเรียง ตายตาม สุรพล ไปเสียให้พ้นทุกข์พ้นร้อน ปรากฏว่าจำเรียงกินยาพิษตายตาม สุรพล ไปจริง ๆ ยังความเศร้าสลดใจให้แก่พ่อแม่เป็นอย่างยิ่ง ดังกล่าว นี้คืออิทธิพลของเพลงลูกทุ่งโดยแท้

“ . . .บุคคลไม่ว่าจะอยู่ในวงการใด หากเข้าถึงประชาชนมีชีวิตเต็มไปด้วยคุณงามความดี สามารถสร้างความประทับใจให้กับประชาชน เราให้สมญานามบุคคลนั้นว่า เขาเป็นสมบัติของประชาชน” (ก.แก้วประเสริฐ, 2513) ในวงการธุรกิจบันเทิงของประเทศไทย ถ้าจะถือว่า สุรพล สมบัติเจริญ เป็นบุคคลธรรมดาคนแรกที่ได้รับสมญานามนี้ก็ไม่น่าจะผิดนัก คังนั้นข่าวการถูกสังหารจนเสียชีวิตอย่างกะทันหันของเขา จึงสร้างความอาลัยอาวรณ์ให้แก่แฟนเพลงของเขาโดยทั่วกัน นักจัดรายการเพลงทางสถานีวิทยุทั่วประเทศ เปิดเพลงของเขาไว้เพื่ออาลัย วันนั้นทั้งวันเราจะได้ยินแต่ 16 ปีแห่งความหลัง นักจัดรายการวิทยุได้ยอมพากันเสียดสละเงินค่าเช่าสถานีหมดไปวันหนึ่ง ๆ จนกระทั่งทำให้คนตรีคนละใหม่ ๆ และนักร้องใหม่ ๆ หมดโอกาสเชียร์ตนเอง เพราะต้องเปิดเพลง สุรพล เป็นทำนองคล้อยตามกันไปอีกด้วย (ก.แก้วประเสริฐ, 2513) นอกจากนั้นหนังสือพิมพ์รายวันยังขายดีเป็นเทน้ำเทท่านานนับเดือน (วัดจากหนังสือฉบับต่าง ๆ แม้เวลาล่วงเลยมานานก็ยังพาดหัวข่าวการเสียชีวิตของสุรพลอยู่) ทุกคนต่างสนใจติดตามอ่านข่าวฆาตกรรมสุรพลทุกวัน ชายหญิงชนบทต่างจังหวัดที่ไม่เคยซื้อหนังสือพิมพ์ต่างก็พากันซื้อหนังสือพิมพ์ทุกวัน การตั้งศพสวดในการเสียชีวิตของเขาใช้เวลาหนึ่งเดือนเต็ม ๆ ทั้งนี้โดยมีหัวหน้าวงดนตรีผลัดเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพแต่ละคืนและมีผู้คนทั่วประเทศให้แก่เขา มีแฟนเพลงบางกลุ่มบางคณะได้ร่วมกันทำเหรียญและธนบัตรขวัญถุงเพื่อแจกจ่ายเป็นอนุสรณ์สำหรับเพลง “16 ปีแห่งความหลัง” ซึ่งเป็นเพลงอัดแผ่นเสียงเพลงสุดท้ายของเขา ทำให้แผ่นเสียงขายดีเป็นนับเดือน เรื่องราวของชีวิต สุรพล สมบัติเจริญ ยังได้ถูกสร้างเป็นภาพยนตร์ชื่อเรื่องว่า “16 ปีแห่งความหลัง” นำแสดง โดย มิตร ชัยบัญชา และเพชร เขาวยราษฎร์ คาราคู่ขวัญในสมัยนั้น (พ.ศ. 2512) นอกจากนั้นวงดนตรีของสุรพล สมบัติเจริญ ไปแสดงที่ไหนคนจะแน่น บางทีก็ต้องแสดงสองรอบทุกคนมาด้วยความอาลัยสุรพล แม้เขาจะไม่ได้มากับคณะ คนก็มาเพื่อเห็นคณะของเขาแทนตัวเขา (วิจิตร, 2513) นี่คือศรัทธาอันแท้จริงของประชาชนที่มอบให้กับ สุรพล สมบัติเจริญ

ภายหลังการเสียชีวิตของ สุรพล สมบัติเจริญ ราชาเพลงลูกทุ่ง ซึ่งยังไม่ทราบถึงการเสียชีวิตอย่างแน่ชัดว่าเป็นเพราะอะไร สาเหตุหนึ่งที่ตำรวจยกมากล่าวอ้างเสมอของบุคคลซึ่งอยู่ในวงการบันเทิง คือ ปัญหาชู้สาว ซึ่งสุรพลเองก็ปรากฏว่ามีแฟนเพลงสาว ๆ ที่หลงเสน่ห์มนต์เพลงลูกทุ่งของราชาเพลงลูกทุ่ง จนถึงขนาดหอบผ้าหอบผ่อนหนีออกจากบ้านติดมากับรถพวงนักร้องบ้างนักดนตรีบ้าง โดยที่ตัวสุรพลเองก็ไม่ทราบเรื่อง อยากรู้ก็ตามละอองดาว สกาวเดือน ในฐานะที่เป็นบุตรบุญธรรมอยู่กับสุรพลกว่า 8 ปีแล้ว ได้เปิดเผยว่า “สุรพล ถึงผู้หญิงจะหอบผ้าตามมาถึงบ้าน สุรพลก็ไม่เคยยุ่งเกี่ยวหรือทำอะไรให้แฟนสาว ๆ เหล่านี้ต้องเสียด้วยเรื่องชู้สาว เลขักรายเดียว” (ดูรายละเอียดใน, หนังสือพิมพ์เดลินิวส์, ฉบับวันที่ 26 สิงหาคม 2511)

นอกจากสาเหตุเรื่องชู้สาวแล้ว สาเหตุเรื่องการขัดแย้งของธุรกิจ ก็เป็นสาเหตุที่น่าสนใจอย่างยิ่ง สุรพล สมบัติเจริญ ไม่ได้เป็นแค่ นักร้อง นักแต่งเพลงลูกทุ่ง แต่สุรพลเป็นคารานักร้อง (Star Vocal) เป็นขวัญใจของประชาชนทั้งเสียงร้องและการแสดงบนเวที ด้วยเหตุนี้ทั้งแผ่นเสียงและงานแสดงของวงดนตรีสุรพล จึงประสบความสำเร็จตลอดมา ความเป็นคารานักร้องของสุรพลสามารถที่จะบดบังนักร้องลูกทุ่งคนอื่น ๆ ให้ขึ้นมาทาบรัศมีของสุรพลได้ยาก ดังนั้นการเกิดใหม่ของนักร้องใหม่ในวงการเพลงลูกทุ่งสมัยนั้นจึงทำได้ไม่ถนัดนัก และแทบจะไม่มีนักร้องใหม่เกิดขึ้นเลย ที่มีอยู่และมีชื่อเสียงอยู่นั้น ส่วนมากแล้วเป็นนักร้องมาก่อนปี พ.ศ. 2507 ทั้งสิ้น

ข้อนำสังเกตอีกข้อหนึ่ง คือ วงการธุรกิจแผ่นเสียงนักร้องคนใดดังมากเท่าไร เป็นที่ต้องการของบริษัทแผ่นเสียงมากขึ้นเท่านั้น เพราะจะเป็นผู้สร้างรายได้ของบริษัทที่จะสามารถสร้างผลกำไรให้กับตัวเองอย่างมหาศาล ในขณะที่ตอบแทนให้กับนักร้องเพียงน้อยนิด สำหรับสุรพล เองปรากฏว่า มีการโยกย้ายตัวเองจากบริษัทแผ่นเสียงหลายบริษัทด้วยกัน เช่น จากบริษัท ด.เง็กชวน มาเป็นบริษัทคาเซย์ เป็นต้นรวมทั้งทำแผ่นเสียงเองด้วย

จากข้อสังเกตทางธุรกิจสองข้อดังกล่าว แม้จะไม่อาจยืนยันได้ว่าเป็นประเด็นสังหารสุรพล สมบัติเจริญ แต่ประเด็นการขัดแย้งในธุรกิจเพลงลูกทุ่งได้เกิดมาแล้วหลายครั้ง โดยก่อนหน้านี้ในปี พ.ศ. 2500-2503 เป็นช่วงการโค้งงอสุดขีดของทูล ทองใจ เสียงเพลงของเขาเป็นที่ซาบซึ้งใจของคนทั่วไปไม่ว่าคนกรุงหรือคนชนบท แผ่นเสียงขายดีมาก จึงทำให้เกิดการขัดผลประโยชน์เกิดขึ้นระหว่างนักทำแผ่นเสียงของบริษัทต่าง ๆ บริษัทที่ไม่สามารถดึงตัว ทูล ทองใจ มาทำประโยชน์ได้ก็เริ่มรังเกียจ และขยายวงกว้างไปถึงสถานีวิทยุต่าง ๆ มีการปิดประตูนักร้องเพลงตลาด... และดูถูกว่านักร้องเพลงตลาดต่ำช้า (มงคล, 2510) วงการเพลงลูกทุ่งในยุคนี้ แม้จะยังไม่มีระบบธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมากเหมือนปัจจุบัน แต่เป็นการชี้ให้เห็นว่าการเติบโตและพัฒนาการของวงการเพลงลูกทุ่งกำลังจะหนีไม่พ้นไปจากระบบธุรกิจเพราะผลประโยชน์อันมหาศาล

การเปลี่ยนแปลงทางกระบวนการผลิตของเพลงลูกทุ่งภายหลังการเสียชีวิตของสุรพล สมบัติเจริญ

ภายหลังการเสียชีวิตของราชาเพลงลูกทุ่ง สุรพล สมบัติเจริญ การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในวงการเพลงลูกทุ่งเกิดขึ้นกับกระบวนการผลิต ความสำเร็จของ สุรพล ถือได้ว่าเป็นความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ทั้งด้านชื่อเสียง ฐานะ การเสียชีวิตของเขาส่งผลให้หลายฝ่าย เช่น นายทุน นักแต่งเพลงและนักร้องลูกทุ่งคนอื่น ๆ เห็นลู่ทางในเส้นทางสายดนตรีลูกทุ่งมากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อย่างเช่น

- นักร้องและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง
- การเปลี่ยนแปลงเนื้อร้องและทำนอง
- การเปลี่ยนแปลงทางด้านดนตรี

นักร้องและแนวโน้มด้านการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงมากที่สุด และเห็นได้ชัดเจนอันดับแรก ในวงการเพลงลูกทุ่ง ภายหลังการเสียชีวิตของ สุรพล สมบัติเจริญ คือ การเกิดนักร้องใหม่เป็นจำนวนมาก ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ในช่วงสมัยที่ สุรพล สมบัติเจริญ ยังมีชีวิตอยู่นั้น การเกิดใหม่ของนักร้องลูกทุ่งเป็นเรื่องยาก เนื่องจากความมีชื่อเสียงที่โด่งดังของสุรพล แต่เมื่อเขาเสียชีวิตลงเปรียบเสมือนทำนองบั้งนักร้อง และนักแต่งเพลงหน้าใหม่ มีโอกาสเสนอผลงานของตัวเองให้ประชาชนเลือกได้มากขึ้น

รูปแบบการสรรหานักร้องเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากช่วงแรก (2507-2511) เช่น การเลียนแบบเสียงร้องของ สุรพล สมบัติเจริญ ทั้งศิษย์ของเขาเอง และนักร้องคนอื่น ๆ เช่น พร ไพรัชเมษฐ์ บรรจบ เจริญพร คำ แคนสุพรรณ กังวาลไพโร ลูกเพชร ฯลฯ ตลอดจนมีการตั้งวงดนตรีใหม่ ๆ เช่น วงดนตรีศิษย์สุรพลของ กังวาลไพโร ลูกเพชร วงดนตรีศรีนวล สมบัติเจริญ (ภรรยาของสุรพล) ฯลฯ และนักร้องใหม่ที่สำคัญในช่วงนี้ได้แก่ ชาตรี ศรีชล ระพิน ภูไท ศรีศิริ ศรีประจวบ รุ่งเพชร แหลมสิงห์ เพชร โพธาราม ยุพิน แพรทอง นุปผา สายชล จีรพันธ์ วีรพงษ์ สุชาติ เทียนทอง พนม นพพร สรวง สันติ ลพ นูริรัตน์ ภูมิต ภูสว่าง คุณิต คุริยศักดิ์ โรม ศรีธรรมราช รุ่งตะวัน ขวัญกระบี่ สาลิกา กิ่งทอง คาว บ้านคอน ศักดิ์สยาม เพชรชมพู บานเย็น รากแก่น เสกศักดิ์ ภูกันทอง ขวัญชัย เพชรร้อยเอ็ด สายัณห์ ตัญญา น้ำอ้อย พรวิเชียร ยอดรัก สลักใจ ฯลฯ

เมื่อมีนักร้องเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากในวงการเพลงลูกทุ่ง จึงมีการแข่งขันอย่างกว้างขวาง นักแต่งเพลงพยายามสร้างเอกลักษณ์ประจำตัวให้กับนักร้องแต่ละคนเพื่อสร้างจุดขาย นักแต่งเพลงในยุคนี้จะมีลักษณะเป็น “หุ้นส่วน” ที่แทบจะผูกขาดกับนักร้อง (ลักขณา, 2521) กล่าวคือจะแต่งเพลงให้กับนักร้องเป็นราย ๆ ไป หรือแต่งเป็นชุด ๆ หรือจะแต่งให้เป็นส่วนใหญ่ เช่น ไพบุลย์ บุตรจัน กับรุ่งเพชร แหลมสิงห์ ฉลอง ภูสว่าง กับระพีณ ภูไท ชลธิ์ ธารทอง กับ สายัณห์ สัญญา โผผิน พรสุพรรณ กับสรเพชร ศรีสุพรรณ เป็นต้น นักแต่งเพลงที่สำคัญในยุคนี้คือ ฉลอง ภูสว่าง กานท์ การุณวงศ์ สุรินทร์ ภาคศิริ ชาตรี ศรีชล สดใส ร่มโพธิ์ทอง ชลธิ์ ธารทอง ธงชัย เล็กกำพล ฯลฯ นอกจากนี้ นักแต่งเพลงรุ่นก่อนหน้าก็ยังคงแต่งเพลงได้รับความนิยมอย่างเช่นเดิม เช่น ไพบุลย์ บุตรจัน พยงค์ มุกดา ประดิษฐ์ อุดตะมั่ง จิว พิจิตร ฉลอง ภูสว่าง เป็นต้น

นอกจากนี้ สาเหตุนำมาซึ่งการร้องของนักร้องลูกทุ่งในยุคนี้ เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่ออกเสียงตรงตามวรรณยุกต์ของภาษามาตรฐาน เป็นออกเสียงเพี้ยนไปจากเสียงวรรณยุกต์ของภาษามาตรฐาน สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากเป็นสาเหตุที่ติดตัวมากับนักร้อง เนื่องจากส่วนใหญ่ของนักร้องลูกทุ่งเป็นคนมาจากท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ หรือไม่มีเจตนาเพี้ยนเสียง เพื่อจะให้ดูแปลกและเด่น เป็นการสร้างจุดสนใจสร้างจุดขายให้กับตัวเองในช่วงระยะนั้นก็มีการแข่งขันสูง การเพี้ยนเสียงนี้มีการปรากฏในนักร้องลูกทุ่งแทบทุกคน โดยเฉพาะตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา (จินตนา, 2533) เช่น ชาย เมืองสิงห์ รุ่งเพชร แหลมสิงห์ ศรีคีรี ศรีประจวบ จีระพันธ์ วีระพงษ์ สรเพชร ศรีสุพรรณ สดใส ร่มโพธิ์ทอง สายัณห์ สัญญา เป็นต้น แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าการเพี้ยนเสียงนี้จะมีแต่นักร้องชายเสียส่วนมาก ส่วนนักร้องหญิงก็พอจะมีบ้าง เช่น นุสบา ปุณศรี เพลงแรกๆ ที่ได้รับความนิยมจากการร้องเพี้ยนเสียงน่าจะเป็นเพลงฝนตกเดือนหก ซึ่งประพันธ์โดยครูไพบุลย์ บุตรจัน ขับร้องโดย รุ่งเพชร แหลมสิงห์

นอกจากลีลาการร้องแบบเพี้ยนเสียงแล้ว ในยุคนี้เกิดการร้องเพลงแบบใหม่ คือ การร้องเพลงแบบผสมบทพูด นักร้องเพลงแนวนี้ที่สำคัญคือ เพลิน พรหมแดน ซึ่งเนื้อหาของเพลงเหล่านี้มีลักษณะเด่น คือ นำเอาเหตุการณ์ทางการเมืองหรือเหตุการณ์ประจำวันในชีวิตจริงมาล้อเลียนสร้างความขบขันเสียดสีให้กับผู้ฟัง และในขณะเดียวกัน ก็แฝงแง่คิดหรือการวิพากษ์วิจารณ์ไว้อย่างคมคาย การนำเอาบทพูดมาแทรกไว้ในเพลงมีประโยชน์ทำให้สามารถสื่อรายละเอียดเนื้อหาความคิด และสร้างอารมณ์ขันได้มากขึ้น นักแสดงเพลงแนวนี้ได้แก่ สงเคราะห์ สมัตถภาพงษ์ อัมพร โจทย์จันทร์ นิยม มารยาท จิว พิจิตร เป็นต้น เพลงที่สำคัญ เช่น ข้าวสาคู ๆ โคนจุก-สิงห์โต พรรคกระสอบหาเสียง คีตกฤทธิ์คิดลึก ฯลฯ

สรุปพอจะแบ่งนักร้องในยุคนี้ออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. เลียนแบบ เช่น กังวาลไพร ลูกเพชร พร ไพรัชสิทธิ์ บรรจบ เจริญพร คำแดน สุพรรณ ฯลฯ

2. นักประพันธ์เป็นส่วนร่วมกับนักร้อง เช่น ครู ไพฑูรย์ กับ รุ่งเพชร แหลมสิงห์ ฉลอง ภู่ว่าง กับ ระพี นุไท ชลธิ์ ธารทอง กับ สายัณห์ สัญญา โผศิน พรสุพรรณ กับ ศรีเพชร ศรีสุพรรณ เป็นต้น

2.1 นักร้องพื้นเสียง ซึ่งกลุ่มนี้ต่อมาได้รับความนิยมอย่างสูง เช่น ชาย เมืองสิงห์ ศรีคีรี ศรีประจวบ ระพี นุไท รุ่งเพชร แหลมสิงห์ สายัณห์ สัญญา ฯลฯ

การเปลี่ยนแปลงของเนื้อร้องและทำนอง

ทศวรรษ 2510 นับเป็นทศวรรษที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดทศวรรษหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติไทย โดยเฉพาะทางด้านการเมืองซึ่งได้เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 นอกจากนั้นในแวดวงดนตรีเองก็เกิดเพลงแนวใหม่ที่เรียกกันว่า “เพลงเพื่อชีวิต” ซึ่งนำโดยวงดนตรีคาราวาน ดันกล้า กรรมชน ฯลฯ เนื้อหาของเพลงเพื่อชีวิต กบ่าวถึงความทุกข์ยากของชาวชนบท การเอาใจเอาเปรียบของนายทุนต่อลูกจ้าง กรรมกร ฯลฯ เพลงลูกทุ่งซึ่งมีความไวต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ รอบตัวอยู่แล้วจึงปรากฏว่า เนื้อหาของเพลง ลูกทุ่งภายหลัง 14 ตุลาคม 2516 ได้สอดแทรกเนื้อหาเพลงเพื่อชีวิตในอุดมการณ์ของ สังคมนิยมไว้เป็นจำนวนมาก มีการใช้ศัพท์เฉพาะ เช่น “ศึกดินนา” “ชนชั้น” หรือ “นายทุน” เป็นต้น เช่น เพลงคำด้อยเพียงดิน ซึ่งมีเนื้อท่อนหนึ่งว่า “เลิกแบ่งชั้นกันเถิดหนา ลืมศึกดินนาเถิดน้อง พี่” นอกจากนั้นบางเพลงยังนำทำนองของเพลงเพื่อชีวิตมาเปลี่ยนเนื้อใหม่อีกด้วย เช่น เพลงเรากน จน ของสกล ไร่ ร่ม โปธิ์ทอง ซึ่งนำทำนองมาจาก เพลงคนกับควาย ของคาราวาน เป็นต้น สำหรับ ทำนองเพลงลูกทุ่งในสมัยนี้นั้นเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้าง โดยการนำทำนองเพลงสากล ที่กำลังได้รับความนิยมในขณะนั้นมาใส่เนื้อไทย เช่น ผลงานเพลงของสุชาติ เทียนทอง และ จีระพันธ์ วีระพงษ์ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางด้านดนตรี

การเข้ามาตั้งฐานทัพของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย ในสมัยสงครามเวียดนาม ในปี พ.ศ. 2512 มีส่วนสำคัญที่ทำให้อิทธิพลของดนตรีตะวันตกเข้ามามีบทบาทในวงดนตรีสากลของ ประเทศไทยมากขึ้น มีนักดนตรีไทยจำนวนหนึ่ง ไปเล่นดนตรีตามค่ายทหารของอเมริกันในประเทศไทย ลักษณะการเล่นเป็นเพลงสากลโดย “แกะจากแผ่น” ซึ่งดนตรีส่วนใหญ่เป็น ประเภทเครื่องสาย (String) (แกะเพลงเป็นศัพท์ของนักดนตรีหมายถึงการฟังเพลงจากแผ่นเสียง หรือเทปโดยการถอดเนื้อเพลงและโน้ตหรือคอร์ดดนตรีต่าง ๆ ออกมา) เช่น กีตาร์ และคีย์บอร์ด

เอกสารนี้เป็นเอกสารทูลงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อผู้ดูแลเห็นว่าไม่เหมาะสมกับการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เป็นหลัก ได้รับความนิยมนามากจนกระทั่งสมาคมดนตรีแห่งประเทศไทยได้จัดให้มีการแข่งขันประกวดวงดนตรีแบบ “สตริงคอมโบ” (สตริงคอมโบ คือวงดนตรีที่ประกอบไปด้วยเครื่องเป่าและเครื่องสาย เช่น แซกโซโฟน ทรัมเปต คลาริเน็ต ทรอมโบน กีตาร์ไฟฟ้า ออร์แกน เป็นต้น) ขึ้น โดยมีข้อกำหนดให้เล่นเพลงสากล 1 เพลง เพลงไทยสากล 1 เพลง และเพลงพระราชนิพนธ์ 1 เพลง ปรากฏว่าวงดนตรีจอยท์รีแอคชัน (Joint Reaction) ได้ชนะเลิศติดต่อกัน 3 ปีซ้อน ซึ่งต่อมาวงจอยท์รีแอคชัน ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นวงคิอิมพอสซิเบิล ซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกในวงคือ เศรษฐา ศิระฉายา วินัย พันธุรักษ์ อนุสรณ์ พัฒนกุล สิทธิพร อมรพันธ์ และพิชัย ทองเนียม “เป็นวงดนตรีประเภทสตริงคอมโบของไทยวงแรกที่สามารถสร้างความรู้สึกเป็นสากล และเป็นวงแรกอีกเช่นกันที่ช่วยบุกเบิกให้วัยรุ่นหันมาฟังเพลงไทยแนวใหม่” (ดนตรีตะวันตก, 2528) นอกจากนี้วงดนตรีประเภทสตริงคอมโบยังได้รับความสนใจจากผู้สร้างภาพยนตร์ไทยหลายราย เช่น เป๊ยก โปสเตอร์ นักประพันธ์เพลงหลายคนเริ่มหันมาให้ความสนใจกับวงดนตรีแนวนี้และแต่งเพลงให้ เช่น โลกมาชา ของไพฑูย์ บุตรจันทร์ เป็นไปได้ ไหนว่าจะจำ ของพยงค์ มุกดา แต่งให้คิอิมพอสซิเบิล เป็นต้น นอกจากนี้ในภาพยนตร์เรื่อง “โหน” (พ.ศ.2514) ของ เป๊ยก โปสเตอร์ วงดนตรีคิอิมพอสซิเบิลได้ร้องเพลงประกอบภาพยนตร์ร่วมกับนักร้องลูกทุ่งด้วย นับจากนั้นมาวงดนตรีสตริงคอมโบก็เป็นที่แพร่หลายในวงการเพลงไทย ทำให้วงการเพลงไทยเริ่มคึกคักมากขึ้น และเริ่มมีการแข่งขันสูงขึ้นตามไปด้วย

การเติบโตของวงดนตรีแบบสตริงคอมโบ ส่งผลไปถึงการเปลี่ยนแปลงของวงดนตรีลูกทุ่งด้วย วงดนตรีลูกทุ่งนั้นโดยปกติ เป็นวงที่ประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีประเภทเป่าอยู่แล้ว เมื่อได้รับอิทธิพลจากแนวดนตรีตะวันตกที่ใช้เครื่องสายเป็นหลัก ก็สามารถนำมาผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืน และเป็นการสร้างความแปลกใหม่ให้กับแฟนเพลงลูกทุ่งด้วย นักร้องในยุคนี้ที่ใช้ดนตรีเครื่องสายไฟฟ้า (เช่น กีตาร์ ออร์แกน) ในการร้องเพลงอัดแผ่นเสียงที่สำคัญ เช่น ศรีศิริ ศรีประจวบ (เพลงฝนตกฟ้าร้อง) หนุ่ม เมืองไพร (เพลงรักที่เท่าไร) จีระพันธ์ วีระพงษ์ (เพลงคุณนายใจบุญ) สายัณห์ สัญญา (เพลงขาดเธอพี่ระทม) เป็นต้น นักร้องเพลงลูกทุ่งที่ใช้วงดนตรีแบบสตริงคอมโบที่สำคัญที่สุดคือ สรวง สันติ ซึ่งในการแสดงแต่ละครั้งนั้นจะเป็นการแสดงดนตรีแบบสากลผสมกับเพลงลูกทุ่ง บางครั้ง สรวง สันติ ถึงกับจุดไฟเผากลองหรือทูปกีตาร์ทิ้ง (สัมภาษณ์ ชายเมืองสิงห์, 12 พฤศจิกายน 2547) ก็ยังมี จนมีผู้ตั้งสมญานามว่า “ลูกทุ่งอันเดอร์กราว” และผู้ที่รับไม่ได้ในลีลาที่ตั้งสมญาให้ใหม่ว่า “นักร้องประสาทดก” (นิจ, 2542) จริง ๆ แล้วลีลา หรือรูปแบบการแสดงของ สรวง สันติ นั้นอาจจะถือได้ว่าเป็นการปฏิวัติรูปแบบการแสดงบนเวทีของวงดนตรีลูกทุ่งเลยทีเดียว เพราะเป็นการแสดงดนตรีลูกทุ่งแบบดนตรีตะวันตกโดยใช้กีตาร์เป็นหลักและลักษณะแต่งตัวก็เปลี่ยนแปลงไปเป็น ชุดขาวอวยบ้าง ชุดปักคิ่นบ้าง ซึ่งไม่มีนักร้องลูกทุ่งคนใดในสมัยนั้นปฏิบัติกัน นอกจากนี้เพลงลูกทุ่งลีลาของ สรวง สันติ นั้นมีกลิ่นอายของ

ดนตรีแนวฮาร์ดร็อก (hard rock) อยู่มาอย่าง เช่น เพลงนำมันขาดแคลน และผู้ยิ่งใหญ่ เป็นต้น ซึ่งไม่เป็นที่น่าสงสัยเลยว่า สรวง สันติ ได้รับความอิทธิพลของดนตรีตะวันตกแบบฮาร์ดร็อก เพราะในยุคนั้นเป็นยุคของดนตรีร็อกได้รับความนิยมในต่างประเทศหลักจากนั้น โดยเฉพาะในช่วงปลายทศวรรษ 2510 ปรากฏว่าวงดนตรีลูกทุ่งได้บรรจุนักร้องประเภทเครื่องสายไฟฟ้าเข้าไปในวงดนตรีทุกวงตราบนิจถึงทุกวันนี้

ระบบธุรกิจเพลงลูกทุ่ง พ.ศ. 2511-2520

ในช่วงนี้ธุรกิจเพลงลูกทุ่งยังคงมีลักษณะเช่นเดียวกันกับช่วงปี พ.ศ. 2507-2511 แต่มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ โคนพิจารณาจากธุรกิจในการดนตรีกล่าวคือ

1. ธุรกิจแผ่นเสียง ดังที่กล่าวมาแล้วว่า การเสียชีวิตของสุรพล สมบัติเจริญ ทำให้เกิดนักร้องลูกทุ่งใหม่ ๆ อย่างมากมาย และส่งผลให้เพลงลูกทุ่งพุ่งสู่ความนิยมของประชาชนโดยทั่วไปอย่างกว้างขวาง นอกจากนั้นธุรกิจแผ่นเสียงก็ขยายตัวตามไปด้วย นักลงทุนทำแผ่นเสียงหน้าใหม่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะนักแต่งเพลงและนักร้องนอกจากจะมีวงดนตรีเองแล้วยังผลิตแผ่นเสียงจำหน่ายเองด้วย เช่น ราเชนทร์ เรืองเนตร ก้อง กางคำแหง ฉลอง ภูสว่าง ฯลฯ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม นายทุนบริษัทแผ่นเสียงเดิมคงมีความสำคัญอยู่ และมีแนวโน้มจะเพิ่มความสำคัญมากขึ้น เพราะนักร้องและนักแต่งเพลงมีมากขึ้นนั่นเอง สำหรับผลประโยชน์ของนักร้องที่จะได้รับจากนายทุนทำแผ่นเสียงนั้น เพิ่มขึ้นบ้างประมาณเพลงละ 300 บาท แต่เมื่อเปรียบเทียบกับยอดจำหน่ายที่สูงขึ้นก็ถือว่ายังมีน้อยนัก ส่วนนักแต่งเพลงนั้นผลงานเพลงทั้งหลายเมื่อขายให้กับนายทุนทำแผ่นเสียงแล้วก็ถือว่าเป็นการขายขาด ส่งผลกระทบกระเทือนต่อนักแต่งเพลงเป็นอย่างมาก แต่สร้างความร่ำรวยให้กับบริษัทแผ่นเสียงไปอย่างมหาศาลห้างแผ่นเสียงที่สำคัญ คือ ห้างแผ่นลาเรย์ ซึ่งปรากฏว่าเป็นบริษัทแผ่นเสียงที่มีนักร้องลูกทุ่งชื่อดังสังกัดอยู่เป็นจำนวนมาก

นอกจากนั้นในยุคนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ การซื้อตัวนักร้องมาเข้าสังกัดบริษัทแผ่นเสียง มีการทำแผ่นเสียงชนิดผูกขาดใครไม่รู้จักหรือไม่มีนายทุนหมดโอกาสอัดแผ่นไปเลย ระบบจ้างเปิดเพื่อส่งให้ดังหรือจ้างปิดเพื่อกดให้ดับเริ่มมีขึ้นทั้งนี้โดยได้รับความร่วมมือจากนักจัดรายการวิทยุทั้งหลายเป็นอย่างดี (นิจ สุกสาคร, 2532)

การส่งเสริมการจัดหน้า

สื่อสำคัญในการเผยแพร่ผลงานเพลงลูกทุ่งในช่วงนี้ นอกจากวิทยุแล้วยังมีสื่อใหม่ ๆ เกิดขึ้น เช่น ภาพยนตร์เพลงซึ่งมีความแตกต่างจากเพลงประกอบภาพยนตร์ในยุคทศวรรษ 2470 เพราะนอกจากจะมีเพลงลูกทุ่งประกอบในภาพยนตร์แล้วยังมีนักร้องลูกทุ่งบางคนร่วมแสดงด้วย และบางคนได้พัฒนาตัวเองจนกลายเป็นผู้สร้างผู้กำกับและผู้แสดงภาพยนตร์ไปเลยก็มี เช่น ศรีไพร ใจพระ บุญผา สายชล สังข์ทอง สีใส และพนม นพพร เป็นต้น

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการเสียชีวิตของ สุรพล สมบัติเจริญ ได้รับความสนใจจากประชาชนไทยทุกระดับทุกชั้นอย่างกว้างขวางและเป็นเวลานาน รวมทั้งผู้สร้างภาพยนตร์ไทยด้วย ทั้งนี้อาจจะเป็นด้วยเหตุผล เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ สุรพล สมบัติเจริญ หรือเพื่อผลประโยชน์ของตนเองด้วย เล็งเห็นว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนั้น ใครก็ตามถ้าจะทำอะไรเกี่ยวกับสุรพลแน่นอนว่าไม่มีทางขาดทุน เพราะอิทธิพลของสุรพลนั้นส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของประชาชนได้อย่างมากมายอยู่แล้ว

บริษัทแรกที่แสดงเจตนาที่จะสร้างภาพยนตร์เกี่ยวกับชีวประวัติของ สุรพล สมบัติเจริญคือ ละโว้ภาพยนตร์ ของพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอนุสรณ์มงคลการกับ หม่อมอุบล ยุคล (ดูรายละเอียดใน หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ, ฉบับวันที่ 29 สิงหาคม 2511) แต่ต่อมาปรากฏว่าบริษัท กุหลาบทิพย์ ของนายเล็ก กุหลาบทิพย์ ราชานั่งเร่ผู้ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของสุรพล สมบัติเจริญ ได้ตัดสินใจสร้างประวัติชีวิตของ สุรพล สมบัติเจริญ เป็นภาพยนตร์ขนาด 16 มม. ซึ่งได้ถ่ายทำไว้ตั้งแต่ศพของสุรพลถูกส่งไปเก็บไว้ในโรงพยาบาลจังหวัดนครปฐม ตลอดถึงมีการเคลื่อนย้ายศพเข้ากรุงเทพฯ และเอามาตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัดปากน้ำภาษีเจริญอันเป็นฉากสุดท้ายในภาพยนตร์ ภาพยนตร์เรื่องนี้มีชื่อว่า “16 ปีแห่งความหลัง” นำแสดงโดย มิตร-เพชรรา สองคาราคู่ขวัญของภาพยนตร์ไทยในสมัยนั้น ซึ่งได้สร้างเสร็จสมบูรณ์และนำออกฉายไปทั่วประเทศในต้นปี พ.ศ. 2512 ได้รับความสนใจจากแฟนเพลงและแฟนภาพยนตร์อย่างคับคั่ง (จากนิทรรศการมิตร ชัยบัญชา ที่โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2535)

แม้ภาพยนตร์เรื่อง “16 ปี แห่งความหลัง” ในปัจจุบันอาจจะไม่มีโอกาสได้ชมกันอีก แต่เพลง “16 ปี แห่งความหลัง” ก็ยังคงกังวานก้องอยู่ในความทรงจำของประชาชนไทยผู้รักเพลงลูกทุ่งอยู่เสมอ หลังจากยุคของเพลงและภาพยนตร์เรื่อง “16 ปีแห่งความหลัง” ผ่านไป ปรากฏว่ามีภาพยนตร์เพลงต่าง ๆ ตามมาอีกจำนวนมาก แต่เรื่องที่ได้ว่าเป็นประสบความสำเร็จที่สุดของภาพยนตร์เพลงนั้นคือ ภาพยนตร์เรื่อง “มนต์รักลูกทุ่ง” ซึ่งนำแสดงโดย มิตร ชัยบัญชา และเพชรรา เขวราชฎร์ คารายอดนิมในสมัยนั้น กำกับการแสดงโดย

รังสี ทัศนพยัคฆ์ ออกทำการฉายทั่วประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2513 สามารถทำเงินได้กว่า 10 ล้านบาท (จากนิทรรศการมิตร ชัยบัญชา, โรงภาพยนตร์เอมบาซซาเคอร์, 12 มิถุนายน 2535) และดวงกมล มหรรสพโดย กมล กุลตังวัฒนา ได้นำกลับมาฉายใหม่ที่โรงหนังเอมบาซซาเคอร์นานกว่า 3 เดือน ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2534 ถึงเดือนมีนาคม 2535 สามารถทำรายได้เกินกว่า 5 ล้านบาท ในกรุงเทพมหานคร (จากนิทรรศการมิตร ชัยบัญชา, โรงภาพยนตร์เอมบาซซาเคอร์, 12 มิถุนายน 2535) ความยิ่งใหญ่ของภาพยนตร์เรื่อง “มนต์รักลูกทุ่ง” นอกจากคารานาแสดงแล้ว ยังอยู่ที่เพลงประกอบภาพยนตร์ในเรื่องนี้ซึ่งมีอยู่ถึง 14 เพลง ขับร้องโดยนักร้องลูกทุ่ง 5 คน คือ ผ่องศรี วรนุช ไพโรวัลย์ ลูกเพชร พรไพโร เพชรดำเนิน บรรจบ เจริญพร และเสน่ห์ เพชรบูรณ์ (เป็นผู้ร้องเสียงจริงในเพลงสืบทอดและแม่ร้อยใจ แต่ในปกแผ่นเสียงและตามความเข้าใจของประชาชนทั่วไปคิดว่าเป็นเสียงร้องของมิตร ชัยบัญชา) จากฝีมือการประพันธ์เพลงของครูไพฑูริย์ บุตรจันทร์ ปรมาจารย์ในวงการเพลงลูกทุ่ง ส่งผลให้นักร้องดังกล่าวที่ประชาชนรู้จักเพิ่มมากขึ้น

ความสำเร็จจากการเอานำเพลงลูกทุ่งมาประกอบภาพยนตร์เรื่อง “มนต์รักลูกทุ่ง” ทำให้ผู้สร้างหนังรายอื่น ๆ เอาเป็นแบบอย่าง มีการสร้างภาพยนตร์แนวนี้ตามมาอีกหลายเรื่อง บางเรื่องนักร้องลูกทุ่งก็เป็นทั้งผู้อำนวยการสร้าง ผู้กำกับ ผู้นำแสดงเสียงเอง เช่น เรื่องแม่ศรีไพร ทุ่งเศรษฐี (สร้างโดยศรีไพร ใจพระ แสดงคู่กับ นุปผา สายชล) (ศรีไพร ใจพระ ปัจจุบันคือ เก่งกาจ ใจพระ โหราศาสตร์การเมืองชื่อดังอดีตเคยแต่งงานกับนุปผา สายชล แต่ก็ต้องแยกทางกัน นุปผา สายชล ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) เป็นต้น นุปผา สายชล ในช่วงเวลานั้น กำลังได้รับความนิยอย่างสูงจากเพลง “ยมบาลเจ้าขา” ซึ่งเป็นผลงานประพันธ์ของครูไพฑูริย์ บุตรจันทร์ สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เพลงนี้พุ่งเข้าสู่ความนิยม เนื่องจากเนื้อหาเพลงระบายความคับข้องใจของผู้คนในเมืองไทยยุคนั้นเป็นอย่างดี เพราะเป็นยุคที่จอมพลถนอม กิตติขจร เรื่องอำนาจอยู่ และบุตรชาย คือ พันเอกณรงค์ กิตติขจร ได้ใช้อิทธิพลจากการเป็นบุตรชายของนายกรัฐมนตรีแสดงอำนาจ จึงเกิดเพลงเสียดสีขึ้น (ลักษณะ, 2521) แต่ที่แฝงไว้ด้วยอารมณ์ขัน ดังมีเนื้อเพลงท่อนหนึ่งว่า

“ยมบาลเจ้าขา	ฟังฉันมาสะกิดหน่อยซิ
เดี๋ยวนี้ทำไมถึงคนตีๆ	ต้องเอาไปเมืองผีกัน โดยง่ายตาย
ยมบาลเจ้าขา	คนชั่วช้าทำไมไม่ตาย
ชั่วช้าน่าชังเห็นยังลอยชาย	ส่วนคนดีหลบหายล้มตายไปทีละคน
โลกมนุษย์แย่ที่สุดแทบทนไม่ไหว	จะหนีไปไหนก็หนีไม่พ้น
เมื่อก่อนเคยเห็นแต่ผีหลอกคน	เดี๋ยวนี้ชอบกลเจอแต่คนหลอกผี...”

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นอกจากนี้ยังมีเรื่อง “โทน” ซึ่งได้สร้างนักร้องลูกทุ่งคนหนึ่งได้รับความนิยมและมีชื่อเสียงโด่งดังในเวลาต่อมา ซึ่งได้แก่ สังข์ทอง สีใส เจ้าของฉายา “นักร้องหน้าผี” (สังข์ทอง สีใส ชื่อจริงว่า เบี้ยก ศรีเหรา เป็นชาวอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ในอดีตเคยเป็นศิษย์ของครูมงคล อมาตยกุล แห่งวงดนตรีจุฬารัตน์) ซึ่งเป็นนักร้องประกอบเพลงภาพยนตร์ในเรื่องนี้ สังข์ทอง สีใส มีความสามารถทั้งการร้อง (คล้าย ชาย เมืองสิงห์) การแต่งเพลง และการแสดงภาพยนตร์ลีลาการร้องและแนวเพลงของสังข์ทองมักจะเป็นเพลงที่มีจังหวะ ทำนองและเนื้อร้องที่สนุกสนาน

ความสำคัญของสื่อภาพยนตร์ ยังขยายไปสู่ชนบทในรูปของหนังเร่ (หนังกลางแปลง) ซึ่งเปิดโอกาสให้มีสื่อชนิดใหม่ขึ้นมาคือ สื่อประเภท “เครื่องไฟ” (เครื่องปั่นไฟฟ้าขนาดเล็ก เนื่องจากชนบทไทยในยุคนั้นส่วนมากแล้วยังไม่มีไฟฟ้าใช้) เมื่อมีงานทางพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น งานศพ งานบวชหรืองานแต่ง จำเป็นต้องเช่าเครื่องไฟเพื่อความสะดวก และมีการเปิดเพลงจากเครื่องไฟประกอบงานด้วย นอกจากนั้นสื่อกระจายเพลงลูกทุ่งอีกชนิดหนึ่งคือ ตู้เพลง แม้อุปกรณ์จะใช้ไฟฟ้าในการทำงาน แต่เนื่องจากสถานที่ตั้งตู้เพลงนั้นส่วนมากจะตั้งอยู่ย่านชุมชน เช่น ทำรถประจำทาง ร้านอาหาร ตลาด ฯลฯ ซึ่งเต็มไปด้วยประชาชนที่สัญจรไปมา ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการเผยแพร่เพลงลูกทุ่งมีมากขึ้น และเข้าถึงชุมชนชนบทในหลาย ๆ รูปแบบอยู่ตลอดเวลา

ช่องทางการจัดจำหน่าย

การส่งเสริมการจัดจำหน่ายในช่วงนี้ ยังคงอาศัยการจัดรายการทางสถานีวิทยุเป็นสำคัญอยู่เช่นเดิม แต่รูปแบบการดำเนินรายการจะเปลี่ยนแปลงไปนักจัดรายการอิสระเริ่มมีน้อยลง เนื่องจากราคาเช่าเวลาของสถานีเพิ่มขึ้น เช่น จาก 4,000 บาท เป็น 40,000 บาท ต่อครึ่งชั่วโมงและหาผู้สนับสนุนได้ยากขึ้น ทั้งนี้เพราะบริษัทผู้สนับสนุนรายการต่าง ๆ เริ่มที่จะมีนักจัดรายการในสังกัดของตนเอง และบทบาทของนักจัดรายการวิทยุต่อนักร้องเพลงลูกทุ่งเริ่มจะมีมากขึ้น

เนื่องจากในยุคนี้เป็นยุคที่เกิดนักร้องใหม่มากมาย ดังนั้นโอกาสที่จะมีชื่อเสียงค่อนข้างยาก เนื่องจากมีการแข่งขันสูง จึงมีวิธีการแปลก ๆ ในการสร้างความเด่นและความน่าสนใจให้กับตัวเอง เช่น กรณี ไวพจน์ เพชรสุพรรณ ออกมาแก้ข่าวว่าไม่ได้จ้างฆ่า สุรพล สมบัติเจริญ และยังให้ข่าวหนังสือพิมพ์ว่าวันเดียวกับที่ สุรพล ถูกยิงตายนั้น ตัวไวพจน์เองก็ถูกวางยา 7 คนคัดกรจะสังหารที่อำเภออุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ นับเป็นการฉวยโอกาสประชาสัมพันธ์ตัวเองเข้ากับเหตุการณ์ได้ดีที่สุด (สัมภาษณ์ พยงค์ มุกดา, 2 ธันวาคม 2547) ด้วยเหตุนี้ระบบธุรกิจแบบนายทุน จึงเริ่มเข้ามามีบทบาทในฐานะผู้ลงทุน รูปแบบของการส่งเสริมนักร้องในช่วงนี้ เป็นการร่วมมือระหว่างบริษัทแผ่นเสียงหรือนักทำแผ่นเสียงร่วมมือกันกับนักจัดรายการวิทยุ โดยมีผลประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย กล่าวคือฝ่ายทำแผ่นเสียงไปแจกทางสถานีวิทยุ พร้อมกับของ

บรรจุนเงินให้กับนักจัดรายการวิทยุต่าง ๆ มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความมีชื่อเสียงของนักจัดรายการ (ช่วงประมาณ 200-300 บาท) เพียงแค่นี้เพลงของนักร้องคนนั้นก็จะได้ดั่งกระหิมหิมทันที (ช่วงประมาณ พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา) นอกจากการจ้างเปิดแผ่นแล้วยังปรากฏว่ามีการจ้างปิดแผ่นอีกด้วย ทั้งนี้เมื่อนายทุนเห็นว่านักร้องคนไหนเป็นที่ชื่นชอบของประชาชนก็จะจ้างนักจัดรายการวิทยุปิดเพลงของนักร้องคนนั้น ซึ่งจำนวนเงินก็สูงขึ้นตามไปด้วย การจ้างเปิด หรือจ้างดั่ง อันสืบเนื่องมาจากนายทุนผลิตแผ่นเสียงเป็นการทำลายความบริสุทธิ์ของวงการเพลงเป็นอย่างมาก และเป็นแผลเนื้อร้าย “ผมขอเรียกว่ามะเร็งในวงการเพลงลูกทุ่ง” (ไพฑูริย์, 2535)

นอกจากนี้ ในยุคนี้ยังเป็นการเริ่มต้นช่องทางการจัดจำหน่ายแบบใหม่ที่สำคัญ นั่นคือการทำสปอर्टโฆษณาทางสถานีวิทยุ โดยเสียค่าเปิดครั้งละ 40 บาท ซึ่งการเปิดสปอर्टในแต่ละครั้งเปิดจนหมดเพลง “. . . ทำให้คนทั่วไปคิดว่าเพลงนั้นดัง แต่ไม่รู้ว่าเป็นการเปิดสปอर्टเพลงซึ่งต้องมีการเสียค่าเปิด นักร้องลูกทุ่งคนแรกที่ใช้วิธีการนี้คือ รุ่งเพชร แหลมสิงห์. . .” (สัมภาษณ์ เจนภพ จบกระบวนวรรณ, 7 ธันวาคม 2547)

สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงว่า วงการเพลงลูกทุ่งได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทุกที โดยสาเหตุหนึ่งที่สำคัญคือ การเข้ามามีบทบาทของในวงการเพลงลูกทุ่ง และเงินเท่านั้นที่เป็นปัจจัยชี้ขาดในการประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีนักร้องจำนวนหนึ่งใช้กรรมวิธีดังกล่าว (โดยผ่านนายทุน) แต่ก็เชื่อว่าประสบความสำเร็จทุกคนไป เพราะศิลปินเพลงโดยทั่วไปนั้นอยู่ได้ด้วยแรงศรัทธาจากประชาชนเท่านั้น ศิลปินเพลงลูกทุ่งเป็นศิลปินที่ทำมาหากินอยู่กับประชาชน โดยการเดินสายออกไปแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ เมื่อไม่ดั่งจริงตามที่โฆษณาในวิทยุ ผลสะท้อนกลับจากประชาชนนั้นก็คือไม่ยอมรับและไม่สนับสนุน ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจเลยว่ามีศิลปินนักร้องลูกทุ่งมากมายในช่วงนี้ประสบความสำเร็จแค่ในระยะสั้น ๆ หรือเพลงเดียวแล้วก็เจียบหายไปจากวงการ เช่น ดุสิต คุริยศักดิ์ กาเหว่า เสียงทอง ชายธง ทรงพล ฯลฯ แม้จะไม่สามารถจะรับประกันได้ว่าเป็นเพราะเหตุผลดังกล่าวข้างต้นทั้งหมดก็ตาม แต่เป็นการชี้ให้เห็นว่าธุรกิจวงการเพลงลูกทุ่งได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมสู่ระบบทุนนิยมแล้ว

ธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่ง

จากการที่มีนักร้องลูกทุ่งเกิดใหม่อย่างมากมายในยุคนี้ ทำให้ธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่งมีการแข่งขันสูง ซึ่ชื่อเสียงแสดงความนิยมของนักร้องแต่เพียงอย่างเดียวเริ่มจะไม่พอเพียง วงดนตรีหลายวงมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบต่าง ๆ ของวงดนตรีเสียใหม่ ตั้งแต่การเพิ่มเครื่องดนตรีไฟฟ้า ประเภทกีตาร์ ออร์แกน เบสท์ เข้าไปในวงดนตรี นอกจากนั้นยังพัฒนาระบบไฟ แสงสี เสียงให้ทันสมัย ด้วยการใส่ระบบไฟเบตส์ไลท์ ไฟสลับเล่นสีรุ้ง ไฟสปอร์ตไลท์ส่องเฉพาะตัวคนร้อง เพิ่มระบบเสียงเข้าไปโดยการใช้ตู้ลำโพงขนาดใหญ่ เป็นต้น

การแสดงบนเวทีของวงดนตรีลูกทุ่งในยุคนี้ มีการแข่งขันกันในเรื่องของความวิจิตรพิสดารในลีลาการเดินประกอบในขณะที่นักร้องกำลังร้องเพลงอีกด้วย จึงทำให้การแสดงของวงดนตรีลูกทุ่งมีลักษณะแสดงถึงความยิ่งใหญ่ คณะนักเดินประกอบเพลงได้รับการเรียกชื่อใหม่ว่า “หางเครื่อง” (ลักขณา, 2521) ซึ่งได้มีการวิวัฒนาการจนกลายเป็นส่วนประกอบสำคัญที่สุดของวงดนตรีลูกทุ่งรองจากนักร้องหัวหน้าวง

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงรูปแบบดังกล่าว ต้องใช้เงินลงทุนเป็นจำนวนมาก นายทุนจึงเริ่มเข้ามาในวงการดนตรีลูกทุ่งนับแต่นั้น ในยุคก่อนหน้าที่ สุรพล สมบัติเจริญ จะเสียชีวิตนั้น ไม่ปรากฏว่า วงดนตรีลูกทุ่งจะได้รับความสนใจจากนายทุนแต่อย่างใด ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากว่านายทุนในสมัยนั้นยังไม่เห็นถึงผลกำไรในกิจการวงดนตรีลูกทุ่ง แต่เมื่อสุรพล สมบัติเจริญเสียชีวิตลงพร้อมทั้งมรดกไว้อย่างมหาศาลกับทายาท จึงทำให้มีนายทุนส่วนหนึ่งสนใจลงทุนในกิจการวงดนตรีลูกทุ่งขึ้นมา

การเข้ามาของนายทุนในวงการดนตรีลูกทุ่ง ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดว่าเริ่มขึ้นเมื่อใด แต่จากข้อเขียนของ ชลธิ์ ชารทอง ได้เขียนไว้ตอนหนึ่งได้ว่า “ผมสนุกกับชีวิตการเป็นนักร้องวงรวมดาวกระจาย ต่อมาประมาณปี 2513 ก็ถูกครูล้อออกจากวง. . มาอด ๆ พักใหญ่ก็มีนายทุนมารวมตั้งวงชื่อวง “สุรพัฒน์” (ชลธิ์, 2535) นอกจากนั้นยังมีวงพิณศรีวิชัย ของนายห้าง ชิมสันวิฑูญครปฐม (นิจ, 2542) ซึ่งมีนักร้องในสังกัดที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น คือ ระพิน ภูไท ภูษิต ภูสว่าง เป็นต้น หลังจากนั้นปรากฏว่านักร้องดัง ๆ ในยุคนี้ถูกนายทุนดึงตัวไปทำวงดนตรีให้หมด เช่น สายัณห์ สัญญา (2516) ยอดรัก สลักใจ (2518) ศรีชัย เมฆวิเชียร (2519) (สัมภาษณ์ เจนภพ จบกระบวนวรรณ, 7 ธันวาคม 2547) เป็นต้น

และในทางกลับกัน วงดนตรีของนักร้องซึ่งไม่ได้รับการสนับสนุนจากนายทุน ก็ถึงแห่งกาลล่มสลาย วงดนตรีจุฬารัตน์ของครูอมตยกุล ซึ่งมีนักร้องที่มีชื่อเสียงสังกัดอยู่มากมาย วงดนตรีรวมดาวกระจาย ของสำเนียง ม่วงทอง วงของกิ่งแก้ว ศรีประเสริฐ ฯลฯ ทั้งนี้เนื่องจากว่า วงดนตรีต่าง ๆ เหล่านี้ปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงการแสดงทางหน้าเวที และเพิ่มเครื่องมืออุปกรณ์

ต่าง ๆ ในการแสดง โดยยึดถือการแสดงแบบเก่าที่มองว่านักร้องเท่านั้นที่จะ สามารถครองใจ ประชาชนบนเวทีการแสดง ถือว่าการร้องเพลงและการแสดงบนเวที เป็นศิลปะที่งดงามอยู่ใน ตัวเองแล้ว (สัมภาษณ์ ชาย เมืองสิงห์, 12 พฤศจิกายน 2547)

หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ระบอบทุนนิยมเข้ามาครอบงำวงการต่าง ๆ ใน สังคมไทยอย่างเหนียวแน่น วงดนตรีของนักร้องเพลงลูกทุ่งหลายคนต้องปิดตัวเองลงเนื่องจาก ขาดเงินทุนสนับสนุน (จินตนา, 2533) การตั้งวงดนตรีลูกทุ่งสมัยนี้ต้องใช้เงินทุนมหาศาล เพื่อซื้อ เครื่องเสียง เทคนิค แสงสี การโปรโมทเพลง การจัดการเกี่ยวกับหางเครื่อง ซึ่งนับวันยิ่งวิจิตร ตระการตามากขึ้น ฯลฯ ความสำเร็จของนักร้องลูกทุ่งระยะหลังนี้จึงขึ้นอยู่กับเงินเป็นปัจจัยสำคัญ (จินตนา ดำรงเลิศ, 2533)

ไม่เพียงแต่ที่กล่าวมาเท่านั้น การเข้ามาของนายทุนยังทำให้การจัดการวงดนตรีลูกทุ่ง ในยุคนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากยุคก่อน ๆ อย่างมากมาย วงดนตรีลูกทุ่งในยุคนี้เริ่มจะมีลักษณะเป็น ห้างหุ้นส่วนจำกัดหรือบริษัทจำกัด โดยแบ่งโครงสร้างของวงดนตรีลูกทุ่งเสียใหม่ทั้งหมด ความ รับผิดชอบทุกอย่างตั้งแต่การลงทุนตั้งวงดนตรี การบริหารงานในวง เช่น การรับงานแสดง การฝึก ซ้อมหางเครื่อง คนตรี การกำหนดรูปแบบการแสดง กฎระเบียบของวงดนตรี รายได้ของสมาชิก ภายในวง ฯลฯ ทุกอย่างอยู่ในความรับผิดชอบของนายทุนวงดนตรีทั้งสิ้น โดยมีผู้จัดการแต่ละ ฝ่ายไป เช่น ฝ่ายรับผิดชอบงาน ฝ่ายการแสดงบนเวที ฝ่ายแสง สี เสียง ฝ่ายรายได้ เป็นต้น เช่น วงสายัณห์ สัญญา ขอครัก สลักใจ และสุรชัย สมบัติเจริญ ที่มี ประจวบ จำปาทอง ทำวงให้ เป็นต้น

การเข้ามามีบทบาทของนายทุนในวงดนตรีลูกทุ่ง ทำให้ความสัมพันธ์ในวงดนตรี แบบครอบครัวอ่อนตัวลงตามลำดับ เพราะภายในวงถูกแบ่งหน้าที่ออกไปอย่างชัดเจน ต่างฝ่ายต่าง รับผิดชอบในหน้าที่ของตัวเอง ความสัมพันธ์เป็นไปได้ในลักษณะต่างคนต่างอยู่ ทุกอย่างขึ้นอยู่กับ เงินของตัวเอง ทุกคนแม้จะมีส่วนร่วมในวงดนตรี แต่มีฐานะแต่ลูกจ้างรายวันเท่านั้น นักร้องสมัยนี้ แทบจะไม่มีใครกล้าว่า “ครู” หรือการ “ครอบครัว” ว่าเป็นอย่างไร (สัมภาษณ์ ชาย เมืองสิงห์, 12 พฤศจิกายน 2547) ลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงรูปแบบการจัดการ และการบริหารแบบใหม่ ซึ่ง แตกต่างจากระบบครอบครัวอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีการแทรกซึมจากนายทุนต่าง ๆ มากขึ้นทุกที แต่ก็ยังมีวงดนตรีลูกทุ่งที่ยังคงยืนหยัดอยู่ในระบบครอบครัวอย่างเหนียวแน่นอยู่วง หนึ่ง คือ เพลิน พรหมแดน (สัมภาษณ์ เพลิน พรหมแดน, 18 ธันวาคม 2547) วงดนตรีเพลิน พรหม แแดน นับเป็นวงดนตรีลูกทุ่งวงสุดท้ายของระบบครอบครัวเลยทีเดียวได้ สำหรับนายทุนวงดนตรี ลูกทุ่งในยุคนี้ปรากฏว่าเป็นนายทุนมาจากหลายสาขาอาชีพ เช่น เจ้าของห้างวิทย์ (พิศ ศรีวิชัย) เจ้าของปั้มน้ำมัน (เล็ก อินคณันท์และภรรยา ทำวงให้กับ สายัณห์ สัญญา) เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำหรับนักร้องหัวหน้าวงดนตรีในยุคนั้น มีลักษณะเป็นแก่นักร้องรับจ้างรายวัน เหมือนนักร้องคนอื่น ๆ ภายในวงแต่มีรายได้เป็นหลักประกันที่แน่นอนตายตัวว่าคืนละเท่าไร โดยที่นักร้องมีหน้าที่อย่างเดียว คือ มาร้องเพลงให้ตามสัญญาเท่านั้น อย่างอื่นไม่ต้องรับผิดชอบอะไรเป็นหน้าที่ของนายทุนทั้งหมด เมื่อมองในแง่ธุรกิจถือว่านักร้องลูกทุ่งมีชื่อเสียงในยุคนี้มีรายได้ค่อนข้างดีและมั่นคงทีเดียวตราบใดที่ตัวเองยังคงสามารถดำรงความมีชื่อเสียงอยู่ได้ แต่ถึงกระนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ของนายทุนแล้ว ยังแตกต่างกันอยู่มาก นักร้องลูกทุ่งในยุคนี้มีค่าตัวประมาณ 5,000 - 7,000 บาท ต่อคืน (ประมาณ พ.ศ. 2514-2515) (สัมภาษณ์ เสกสรร แก้วสามสี, 14 ธันวาคม 2547) แต่ในขณะที่นายทุนคิดค่าการแสดงคืนละ 40,000-50,000 บาท ต่อรอบ นอกจากนั้นธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่งในช่วงนี้เริ่มมีความซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้นนักร้องลูกทุ่งที่มีชื่อเสียงส่วนมากแล้วจะมีผู้จัดการส่วนตัวคอยทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ให้กับตัวเองหรือให้กับวงดนตรีของตน โดยหน้าที่หลักคือรับงานแสดงหรือโชว์ตัวพิเศษในช่วงที่ว่างจากการเดินสาย เช่น ออกรายการสัมภาษณ์ทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น นอกจากนั้นยังทำหน้าที่เกี่ยวกับการเงินทั้งหมดให้กับนักร้อง และคอยประสานงานกับวงดนตรี นักร้องลูกทุ่งที่มีผู้จัดการคนแรก คือ ระพิน ภูไท (เสกสรรค์ แก้วสามสี เป็นผู้จัดการให้กับระพิน ภูไท เป็นคนแรก ต่อมาเป็นผู้จัดการให้กับสาธิต สัจญา ปัจจุบันมีกิจการทางเครื่องและคาบาเรต์) ภายหลังแยกตัวจากวงดนตรีของพิณศรีวิชัย มาตั้งวงดนตรีของตัวเองในปี 2514

ยุคนี้อาจจะกล่าวได้ว่า เป็นยุคทองของเพลงลูกทุ่ง เพราะได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายและกว้างขวาง โดยจะวัดได้จากการเกิดใหม่ของนักร้อง และนักแต่งเพลงอย่างมากมาย นอกจากนั้นในช่วงระยะแรก ๆ ของยุคนักร้องส่วนมากจะตั้งวงดนตรีเป็นของตนเอง ออกเดินสายไปแสดงทั่วประเทศ จึงทำให้เกิดการแข่งขันสูง รูปแบบการแสดงบนเวทีนอกจากจะมีรีวิว ประกอบเพลง ดลกหรือฟลอร์โชว์แล้ว ในยุคนี้เริ่มจะมีการพัฒนาการเดินประกอบเพลงหรือที่เรียกกันว่า “หางเครื่อง”

หางเครื่องนับเป็นวิวัฒนาการของวงดนตรีลูกทุ่ง ซึ่งไม่ได้เกี่ยวกับเพลงลูกทุ่งแต่อย่างใด เพราะความสำคัญของหางเครื่องอยู่ที่สร้างความดึงดูดความสนใจให้กับการแสดงของวงดนตรีลูกทุ่งเท่านั้น

วิวัฒนาการของหางเครื่อง

วงดนตรีลูกทุ่งในปัจจุบันทุกวงถือว่า หางเครื่องเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด รองลงมาจากหัวหน้าวงที่เดียว จึงมีการแข่งขันทางด้านความวิจิตรพิสดารของหางเครื่องกันสูงมาก และบางวงต้องเสียค่าใช้จ่ายในส่วนนี้มากกว่าค่าใช้จ่ายส่วนอื่น ๆ ของวงดนตรีเลยทีเดียว

หางเครื่องจะจุดกำเนิดเมื่อไรนั้น ไม่มีหลักฐานแน่ชัด แต่ขุนวิจิตรมาตราได้บันทึกไว้ในหนังสือ “เรื่องของละครและเพลง” ว่า “ในช่วงระยะเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อมี

วงดนตรีลูกทุ่งเกิดขึ้นนั้น นักร้องเพลงลูกทุ่งทั้งหญิงและชายแต่งตัวอย่างบ้านนอกบอกลักษณะลูกทุ่งแท้ต่อมาจึงค่อยปรากฏวิวัฒนาการเรื่องเครื่องแต่งกายเป็นแบบตะวันตก กล่าวคือ นักร้องผู้ชายสวมชุดสากลและนักร้องผู้หญิงสวมกระโปรงแบบชาวตะวันตก ส่วนด้านหลังนักร้องนั้นมีหญิงสาวยืนเดินไปมาตามจังหวะเพลงคล้าย ๆ กับจะเป็นระบำ สมัยนั้นมีระบำสาวอยู่เพียงสองคนเท่านั้น ต่อมาจึงมีระบำหญิงเป็นคณะเกิดขึ้นเป็นระบำหมู่ของนายหรั่งหั่วแดง เรียกกันว่า “ระบำนายหรั่ง” เดินเป็นแถวเข้ากับเพลงดนตรีสากล มักเดินตามงานวัดและมีโรงเล่นที่ตลาดบำเพ็ญบุญ ซึ่งชั้นบนเป็นโรงละครอยู่ริมถนนเจริญกรุงตรงข้ามศาลาเฉลิมกรุง ระบำนายหรั่งหั่วแดง (ผมแดงคล้ายฝรั่ง) มีชื่ออยู่นาน วงลูกทุ่งเวลานี้มีลักษณะคล้าย ๆ กัน” (กาญจนาคพันธ์, 2542)

วิวัฒนาการของหางเครื่องน่าจะมาจากนางรำวงนั่นเอง เมื่อรำวงได้แปรสภาพมาอยู่รวมกันกับเพลงลูกทุ่ง นางรำจึงติดตามมาด้วย แต่ในระยะแรกเพลงลูกทุ่งยังไม่มีหางเครื่องเหมือนปัจจุบัน จึงอยู่ในฐานะเป็นผู้แสดงรีวิวประกอบเพลง และวิวัฒนาการมาสู่ละครเพลง แต่เนื่องจากว่าละครเพลงนั้น เป็นการแสดงค่อนข้างยาก เพราะจะต้องมีบทมีการชักซ้อมและจำต้องค้นหาผู้แสดงซึ่งไม่ง่ายนัก เพราะฉะนั้นละครเพลงของวงดนตรีลูกทุ่งในสมัยแรก ๆ จึงค่อย ๆ เจียบหายไปโดยปริยาย

รีวิวประกอบเพลงจึงกลับเฟื่องฟูอีกครั้งหนึ่ง มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเครื่องแต่งกายให้สวยงามมากขึ้น แต่เนื่องจากการแสดงของวงดนตรีลูกทุ่งนั้นใช้เวลา 3-4 ชั่วโมงและรีวิวประกอบเพลงก็ไม่มากนัก จึงทำให้คนแสดงรีวิวประกอบเพลงมีเวลาว่างมาก จึงมีการพัฒนาให้ออกมาช่วยตีเครื่องเคาะต่าง ๆ เช่น ไม้ตอก ฉิ่ง ฉาบ กรับ ไม้แตก กรับพวง (ทัม โบลิ้น) ประกอบให้นักร้องในขณะที่ร้องเพลง ทำให้จังหวะเพลงเด่นชัดขึ้น มีความไพเราะน่าฟังเรียกกันว่า “เขย่าเครื่องเสียง” หรือ “เขย่าหางเครื่อง” ดังนั้นคำว่า “หางเครื่อง” ในสมัยแรก ๆ นั้น หมายถึง เครื่องดนตรีดังกล่าวแล้ว ไม่ได้หมายถึงคนตีประกอบเพลงตามความเข้าใจของคนในปัจจุบัน (สัมภาษณ์ เจนภพ จบกระบวนวรรณ, 7 ธันวาคม 2547)

นอกจากนั้นแล้วทางเครื่องในสมัยแรก ๆ ก็ยังมีคนอื่น ๆ ออกมา “เขย่าทางเครื่อง” ด้วย เช่น ตัวตลกประจำวง ซึ่งบางครั้งแก้มองตัวเองเป็นผู้หญิงทำกระดิ่งเล่นตลกเสียมากกว่า หรืออาจจะเป็นนักร้องประจำวงดนตรีที่มีชื่อเสียงดี เมื่อร้องเพลงเสร็จแล้วก็ออกมาช่วยด้วย เพราะฉะนั้นทางเครื่องในยุคแรก ๆ จึงออกมาในรูปแบบนาฏศิลป์ประกอบเพลง เช่น ซุคฟ็อน ซุคซัง ควบคู่กันไปกับเพลงลูกทุ่งที่เอาทำนองมาจากเพลงไทยเดิม หรือถ้าจะมีซุคเต็มก็ออกมาเขย่าทางเครื่องมากกว่าจะมาเต้นตามสเต็ป (สัมภาษณ์ เสกสรรค์ แก้วสามสี, 14 ธันวาคม 2547)

ต่อมาการเคาะหรือ “เขย่าทางเครื่อง” ได้มีการพัฒนาโดยใช้ผู้หญิงและผู้ชายออกมาเป็นทีมตั้งแต่ 4-6 คน แต่งกายเหมือนกัน และมีเพียงซุคเดียว ไม่ได้เปลี่ยนหลายซุคเหมือนปัจจุบัน ซึ่งทางเครื่องในช่วงนี้บางคนก็เป็นนักร้องประจำวงดนตรีนั่นเอง มีการเต้นประกอบเพลงอย่างพร้อมเพรียงกัน จังหวะพื้นฐานของทางเครื่อง คือ บิกิน และสามซ่า (ซ่าซ่าซ่า) นอกจากนั้นยังมีจังหวะอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น ม้าย่อง โซล เป็นต้น วงดนตรีมีการเต้นประกอบจังหวะที่ชื่อเสียงในยุคนี้ ได้แก่ วงจุฬารัตน์ สุรพล สมบัติเจริญ กิ่งแก้ว ศรีประเสริฐ เป็นต้น

ภายหลังการเสียชีวิตของ สุรพล สมบัติเจริญ ในปี 2511 แล้ว ผ่องศรี วรนุช ได้พัฒนา “ผู้เขย่าเครื่องเสียง” เป็นทางเครื่องขึ้นเป็นวงแรก ทั้งนี้โดยมีเหตุผลว่า เนื่องจากวงดนตรีลูกทุ่งมีมาก มีการแข่งขันสูง จึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาวงดนตรีของตัวเองให้แปลกไปกว่าเดิม ๆ ซึ่งโดยปกติแล้ววงดนตรีลูกทุ่งในสมัยนั้นมีละครเพลง รีวิวประกอบเพลง ตลกและฟลอร์โชว์ เหมือนกันทั้งนั้น ทางเครื่องสมัยแรก ๆ การแต่งกายรัดกุมเป็นชุดยาวหรือไม่กี่กระโปรงสั้น ๆ เต้นรวมกันทั้งหญิงและชาย ทำให้เป็นที่ถูกใจของแฟนเพลงต่างจังหวัดเป็นอันมาก จึงทำให้วงอื่น ๆ เอาเป็นแบบอย่างและคำว่า “ทางเครื่อง” จึงเปลี่ยนไปจากเครื่องเคาะจังหวะตามมาเป็นผู้เต้นประกอบเพลงนับแต่นั้นมา ทางเครื่องในสมัยนั้นได้รับค่าแรงตั้งแต่ 20-80 บาทต่อวัน ทั้งนี้แล้วแต่ความสามารถและอายุการทำงาน ซึ่งในวง ผ่องศรี วรนุชมีทางเครื่องในช่วงแรกประมาณ 30 คน (สัมภาษณ์ ผ่องศรี วรนุช, 24 พฤศจิกายน 2547)

ลีลาการเต้นของทางเครื่องซึ่งประยุกต์มาจากตะวันตกนี้ เกิดขึ้นเพราะความต้องการแปลกใหม่ ที่แตกต่างไปจากลีลาหรือฟ็อนรำแบบไทย การแต่งกายและลีลาการเต้นเลียนแบบจากภาพยนตร์เรื่อง “Modern Dance” และ “Folies Bergere” นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา

ความฟูฟัวเรื่องเครื่องแต่งกายของทางเครื่องมีมากขึ้นทุกที ต่อมาเมื่อระบบการจัดการและการดำเนินการในลักษณะธุรกิจในวงการเพลงลูกทุ่งมีมากขึ้นทุกขณะ นายทุนซึ่งเข้าไปมีส่วนในการตั้งวงดนตรีอยู่หลายวง การแข่งขันด้านทางเครื่องจึงเพิ่มขึ้นอย่างไม่มียึดจำกัด ในการแสดงดนตรีลูกทุ่งของวงใหญ่ที่มีชื่อเสียง บางครั้งจะปรากฏว่ามีทางเครื่องเต้นประกอบทุกเพลง และจะเปลี่ยนแต่งกายในการเต้นแต่ละเพลง จำนวนผู้เต้นแต่ละเพลงมีประมาณ 15-16 คน แต่ถ้าเป็นเพลงเอกจะมีผู้เต้นเพิ่มมากขึ้นเป็น 30-35 คน (จินตนา คำรังเลิศ, 2533)

วงดนตรีลูกทุ่งวงใหญ่จะมีหางเครื่องในสังกัดตนเองประมาณ 40-60 คน โดยทั่วไป ผู้เดินหางเครื่องจะได้รับค่าจ้างตามจำนวนครั้งที่เปิดทำการแสดง อัตราค่าตอบแทนขึ้นอยู่กับ รายได้จากการแสดงของวง ถ้ารายได้สูงก็จ่ายค่าตอบแทนสูง แต่ถ้ารายรับลดลงค่าตอบแทนก็จะ ลดลงไปด้วย ส่วนค่าเสื้อผ้าเจ้าของวงดนตรีเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายมีตั้งแต่ราคาชุดละ 200 บาท ไป มูลค่ามหาศาลตั้งแต่ 300,000-500,000 บาท สำหรับวงไม่ใหญ่โตนัก หรือประมาณ 1,000,000 บาท ต่อปีสำหรับวงใหญ่ อย่าง สายัณห์ สัญญา ค่าใช้จ่ายที่สูงมากเช่นนี้เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้เกิดการล้มวงดนตรีเกิดขึ้น (เช่น กังวาลไพร ลูกเพชร) เนื่องจากไม่มีเงินทุนสำรองจ่ายหาก การเดินสายขาดทุน

หางเครื่องที่สำคัญในช่วงนี้ได้แก่ วงดนตรีของ เพลิน พรหมแดน (ซึ่งมีภรรยาเป็น ผู้รับฝิดชอบ ทั้งออกแบบท่าเต้นและชุดแต่งกาย) ซึ่งมีการพัฒนามากทั้งรูปแบบการเดินและเสื้อผ้า ซึ่งบางชุดต้องสั่งซื้อมาจากต่างประเทศ นอกจากนั้นยังมีวงดนตรีของ ยอดรัก สลักใจ ในชุด “ทหารเรือมาแล้ว” ชุด “พายุจัด” ของศรชัย เมฆวิเชียร “คนจีหลังควาย” ของ ดาวบ้านคอน เป็นต้น บางวงจะให้หางเครื่องกินอยู่หลับนอนที่บ้านหัวหน้าวงหรือสำนักงานเสร็จ แต่บาง วงก็ปล่อยกลับบ้านมีงานตามตัวกันที่ บางวงไม่มีหางเครื่องเป็นของตัวเองเพราะยังตั้งวงใหม่ ๆ ก็สามารถเช่าจากบรรดาครูฝึกหางเครื่องต่าง ๆ ได้อย่างสบาย กลายเป็นธุรกิจอีกรูปแบบหนึ่งที่ สำคัญไปในปัจจุบัน

หางเครื่องจัดเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของวงดนตรีลูกทุ่งทุกวงในปัจจุบัน ความ วิจิตรตระการตาของหางเครื่องเครื่องทำให้ความสำคัญของนักร้องเริ่มน้อยลง ทั้งนี้เนื่องจาก นักร้องลูกทุ่งในปัจจุบันเสียงร้องด้ายกว่านักร้องลูกทุ่งสมัยเก่ามาก แม้ยอดรัก สลักใจ นักร้อง อันดับหนึ่งในปัจจุบันนี้ บางครั้งในการแสดงออกโทรทัศน์เสียงร้องขาดหายไปเลยก็มี หรือ บางครั้งเสียงก็สูงไม่ถึงคีย์ ส่วนสายัณห์ สัญญา นั้นพบบ่อยมาก แต่เนื่องจากมีปัญหาทางด้าน หลอดเสียง ต่างจากนักร้องรุ่นเก่าที่สามารถร้องเพลงได้ 20-30 เพลง ในการแสดงแต่ละครั้งได้ อย่างสบาย ๆ เพราะฉะนั้นหางเครื่องจึงถูกกำหนดให้ช่วยเหลือนักร้องในจุดนี้เอง เพราะถ้าให้ ประชาชนได้ฟังแต่เสียงนักร้องซึ่งไม่ได้มาตรฐาน ก็อาจจะทำให้เกิดความเบื่อหน่าย และเสื่อม สรีรชาติต่อนักร้องได้ง่าย หางเครื่องที่วิจิตรพิสดารจึงสามารถดึงความสนใจจากนักร้องไปได้มาก ที่เดียว

ในปัจจุบันนี้ วัฒนธรรมทางด้านการดนตรีลูกทุ่งเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ในสมัยก่อน นั้นประชาชนนิยมเพราะหลงใหลในน้ำเสียงของนักร้องลูกทุ่งเหล่านั้น แต่ในปัจจุบันนักร้องเสียง ดีหรือไม่ดีขอให้มีหางเครื่องสวย ๆ เอาไว้ก่อนเป็นใช้ได้ ทั้งนี้เนื่องจากระบบธุรกิจบังคับให้หาง เครื่องในปัจจุบันแต่งกายในชุดล่อแหลมที่จะอนาจารมาก คนต่างจังหวัดเรื่องหางเครื่องว่า “จ๊าบ๊ะ”

(สัมภาษณ์ ประชาชนขณะที่ดูวงดนตรีลูกทุ่ง, ณ วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร, 12 พฤษภาคม 2536) ซึ่งในความหมายไม่ต่างจากระบำเปลื้องผ้าเท่าไรนัก

อย่างไรก็ตาม เมื่อวงการเพลงลูกทุ่งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบธุรกิจ ในปัจจุบันทางเครื่องก็มีแต่จะพัฒนาขึ้น แม้ในบางครั้งอาจจะสวนทางกับจริยธรรมและศีลธรรมอันดีงามของชาติบ้านเมือง เพราะถ้าจะมองในแง่ศิลปะทางเครื่องวงดนตรีลูกทุ่งในปัจจุบันก็หาศิลปะได้ยากเต็มที เพราะนำเอาศิลปะตะวันตกมาทั้งสิ้น แต่นำมาเสนอให้กับชาวบ้านชนบทดูซึ่งค่อนข้างจะขัดแย้งกันในตัวเองมากทีเดียว แต่ถึงกระนั้นถ้าพิจารณาในแง่ของธุรกิจทางเครื่องเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่ง “ทำเงิน” ให้กับวงดนตรีลูกทุ่งได้มากไม่แพ้นักร้องเลย จึงกลายเป็นว่านักร้องลูกทุ่งกับทางเครื่องเป็นของคู่กันเสียแล้วในปัจจุบัน

ในมุมมองของทางเครื่องเอง ยังมีเด็กสาวจากต่างจังหวัดอีกมาก ที่ต้องการเข้ามาในวงการเพลงลูกทุ่ง โดยเริ่มจากเป็นทางเครื่องก่อน เพื่อว่าจะมีโอกาสเป็นนักร้องได้บ้างบางคนเข้ามาเพราะชอบและศรัทธาในตัวหัวหน้าวง และบางคนที่ชอบที่จะเป็นทางเครื่องเพราะเห็นว่าชุดสวย และเดินทางเครื่องสนุกดีเลยชอบ (สัมภาษณ์ พิมพ์ใจ แคนวงศ์, 12 พฤษภาคม 2547) นอกจากนั้นทางเครื่องลูกทุ่งยังมีวิวัฒนาการไปจนถึงตั้งเป็นคณะทางเครื่องโดยเฉพาะ เมื่อนักร้องลูกทุ่งคนใดรับงานไว้แล้วแต่ไม่มีทางเครื่องเป็นของตนเองหรือมีไม่พอก็สามารถเรียกหาได้ดังกล่าวแล้ว แม้บางทีทางเครื่องเหล่านั้นยังไม่เคยฟังเพลงของนักร้องคนนั้นเลย แต่เมื่อหัวหน้าทางเครื่องในสัญญาณก็สามารถเดินได้ทันที ทั้งนี้เพราะเพลงลูกทุ่งมีจังหวะที่เป็นมาตรฐานอยู่ไม่กี่จังหวะ ซึ่งทางเครื่องเหล่านั้นฝึกซ้อมเป็นอย่างดีอยู่แล้ว

การเป็นนักร้องลูกทุ่งนั้นแสนลำบากมีดังได้ก็มีดับได้ แต่ทางเครื่องไม่มีวันดับ ไม่ว่านักร้องลูกทุ่งคนไหนจะดังหรือจะหายไปจากวงการทางเครื่องไม่มีวันตกงาน เพราะในปัจจุบันนี้ทางเครื่องได้แยกตัวออกมาเป็นธุรกิจใหม่อีกแขนงหนึ่ง ธุรกิจหาวงเครื่องได้เริ่มขึ้นตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษ โดย สามสร ณ เมืองศรี เป็นผู้ริเริ่มทำธุรกิจเป็นคนแรก (สัมภาษณ์ เสกสรรค์ แก้วสามสี, 14 ธันวาคม 2547) วัตถุประสงค์หลักเพื่อต้องการส่งทางเครื่องให้กับวงดนตรีที่ตั้งใหม่ ซึ่งมีอย่างมากมายในช่วงนั้นต่อมากิจการธุรกิจทางเครื่องก็ได้ขยายตัวติดต่อมาจนถึงปัจจุบัน ในทุกวันนี้ธุรกิจทางเครื่องสามารถทำเงินให้กับเจ้าของกิจการไม่น้อย ซึ่งนอกจากจะเป็นเครื่องให้กับวงดนตรีต่าง ๆ แล้วทางเครื่องยังรับงานต่าง ๆ ทั่วไปด้วย เช่น งานแต่งงาน งานบวช งานเลี้ยง ฯลฯ ดังนั้นจึงทำให้ทางเครื่องมีงานประจำทุกวัน บางวันต้องไปแสดงหลายที่ แม้จะเหนื่อยแต่รายได้คุ้มค่าตัวของทางเครื่องในปัจจุบันเริ่มแรก 50 บาท ต่อเมื่อมีความชำนาญเดินได้สวยค่าตัวจะสูงขึ้นประมาณ 180-200 กว่าบาท (สัมภาษณ์ พิมพ์ใจ แคนวงศ์, 12 พฤษภาคม 2547) วันหนึ่งเฉลี่ย 3 งาน ค่าตัวจะตกเฉลี่ยวันละ 450 บาท (คิดค่าตัวเฉลี่ย 150 บาท ต่องานต่อคน) ซึ่งจะเห็นว่าเป็นรายได้ที่สูงมากทีเดียวทางเครื่องส่วนมากจะเป็นเด็กมาจากต่างจังหวัด อายุตั้งแต่ 12 ปี ขึ้นไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อใช้ในการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้เผยแพร่โดยไม่เสียประโยชน์ใด ๆ ก็ตาม
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การศึกษาส่วนมากจะจบแค่ ป. 6 เข้ามาโดยการชักจูงจากคนที่รู้จักหรือมาสมัครด้วยตนเอง การฝึกทางเครื่องใช้เวลาไม่นานประมาณ 1 สัปดาห์ ก็สามารถออกงานเล็ก ๆ ได้ การฝึกของครูฝึกให้โดยประกอบได้ด้วยจังหวะพื้นฐานต่าง ๆ ของเพลง เช่น ซ่าซ่าซ่า บีกิน รุมบ้า คิสโก้ ฯลฯ

ธุรกิจทางเครื่องในปัจจุบันจะมีสำนักงานเป็นของตนเอง ส่วนมากจะอยู่ในซอยบุปผาสวรรค์ (ซอยเดียวกับสำนักงานวงดนตรีลูกทุ่ง) นายทุนของทางเครื่องก็มาจากบุคคลในแวดวงวงดนตรีลูกทุ่งนั่นเอง ทางเครื่องจะอยู่อาศัยที่สำนักงานที่พักฟรี อาหารมีข้าวให้แต่กับข้าวซื้อเอง รายจ่ายที่สำคัญของทางเครื่อง คือ ถู่น่อง รองเท้า และเครื่องสำอางค์ นอกจากนั้นเป็นหน้าที่ของเจ้าของกิจการ

ทางเครื่องแม้จะไม่ได้รับการยกย่องเหมือนนักร้องหรือนักแสดงอื่น ๆ แต่ทางเครื่องก็มีความสำคัญต่อการแสดงของวงดนตรีลูกทุ่ง เป็นสัญลักษณ์ของความยิ่งใหญ่ของวงดนตรีลูกทุ่งแทนนักร้องไปแล้วในปัจจุบัน นอกจากนั้นทางเครื่องก็ยังเป็นอาชีพใหม่ที่ให้ผลตอบแทนอย่างคุ้มค่าต่อการเหนื่อยยากและเกินคุ้มถ้ามองถึงระดับการศึกษา ซึ่งส่วนมากจบแค่ ป. 6 เท่านั้น

ดาวตลก

วงดนตรีลูกทุ่งทุกวง นอกจากจะมีนักร้อง นักดนตรี ทางเครื่อง ส่วนประกอบที่สำคัญแล้ว สิ่งสำคัญที่จะขาดไม่ได้อีกอย่างหนึ่ง คือ ตลก หน้าที่ของตลกคือการสร้างอารมณ์ขันให้กับคนดูตั้งแต่ที่กล่าวแล้ว ตลกหรือที่ชาวบ้านรู้จักกันแต่เดิมว่า “จำอวด” นั้น สะท้อนให้เห็นถึงภาพของการแสดงตลกขบขันตามงานวัด ตลาดนัด หรือแหล่งชุมชนต่าง ๆ เรียกได้ว่าจำอวดนั้นส่วนหนึ่งเป็นแหล่งบันเทิงราคาถูกตามข้างถนน เมื่อมีการแสดงจบลงไปแต่ละครั้งก็มีการของเงินลงขันตามแต่ใครจะให้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้จำอวดเป็นเรื่องของศิลปินข้างถนน “. . . ทำให้เกิดการไม่ยอมรับจากคนชั้นสูงส่วนหนึ่ง กลายเป็นหนึ่งของคนสิ้นไร้ไม้ตอก กลายเป็นเรื่องซึ่งไร้เกียรติยศ แม้จะเข้าไปประกอบการแสดงการละเล่นอย่างอื่นเพื่อจะแทรกบทบาท ก็ถูกกำหนดบทบาทให้เป็นแค่ลูกกะโล่เขาเท่านั้น . . .” (กานท์, 2528)

ในช่วงทศวรรษ 2490 เป็นช่วงสิ้นสุดของยุคละครเวทีและเป็นยุคเฟื่องฟูของภาพยนตร์ศิลป์เพลงทั้งหลายต้องปรับตัวเองจากเวทีละครเข้าสู่รูปแบบของ “บันเทิงหน้าม่าน” (จากหน้าม่านละครเวทีสู่หน้าม่านภาพยนตร์) เป็นการร้องเพลงสลับกับฉากภาพยนตร์ เนื่องจากในสมัยนั้นการฉายภาพยนตร์ในแต่ละครั้งต้องใช้เวลาในการกรอมีวนฟิล์มนานพอสมควร นอกจากจะมีการร้องเพลงสลับฉากแล้วยังมีการพูดคุยสนุก ๆ ตลก ๆ กับผู้ชมไปด้วย นักร้องหน้าม่านที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น ได้แก่ เสน่ห์ โกมารชุน สมยศ ทัศนพันธ์ ปรีชา บุญเกียรติ และ พงศ์มุกดา เป็นต้น ซึ่งต่อมา พงศ์มุกดา ได้รับการสนับสนุนจาก เจ้า วรจักร (สง่า อารัมภีร์) โดยแต่ง

เพลง “หัวเราะหลายแบบ” ให้ร้อง “. . . ซึ่งปรากฏว่า พงศ์ ร้องได้ดีเยี่ยม พงศ์ เลยพลิกบทบาทตัวเองกลับกลายมาเป็นคนออก “มุขตลก” ตั้งแต่นั้นมา. . .” (กานท์, 2528) ดังนั้นถ้าจะกล่าวว่าย พงศ์ มุกดา เป็นศิลปินตลกคนแรกของวงการเพลงลูกทุ่งก็ไม่น่าจะผิดนัก

ในระยะเดียวกัน เมื่อวงดนตรีมีการเดินสายออกไปแสดงมั่วประเทศ ทุกวงจะต้องมีตัวตลกออกมาเรียกเสียงหัวเราะสลับฉาก นอกจากวงดนตรีสุรพล สมบัติเจริญ สุรพลนั้น นอกจากจะเป็นนักร้องและหัวหน้าวงดนตรีแล้ว ยังมีความสามารถในการเล่นตลกอีกด้วย “. . . โดยเฉพาะการใช้มุขตลกเกี่ยวกับคนหัวล้าน ทำให้เป็นที่ถูกใจของแฟนเพลงเป็นอย่างมาก. . .” (สัมภาษณ์ กังวาลไพร ลูกเพชร, 27 พฤศจิกายน 2547) นอกจากนั้นวงดนตรีของสุรพล สมบัติเจริญ ยังมีตลกคู่ใจอีกคนหนึ่งคือ “บังและ” ซึ่งเรียกเสียงเฮฮาจากผู้ชมได้ทุกครั้งที่ออกแสดง

เป็นที่น่าสังเกตว่า ตลกในยุคแรก ๆ (ทศวรรษ 2490-2500) ลีลาการแสดงไม่ได้แตกต่างไปจากละครเพลงหรือลิเก (มีการออกแขก) ทั้งเรื่องของการแต่งตัว การพูดจา ตลอดจนมุขตลกที่รับเอาแบบของจำอวดมา (สัมภาษณ์ เพชร คาราวาย, 15 กันยายน 2547) การแสดงตลกหน้าเวทีของวงดนตรีลูกทุ่งเริ่มมีการพัฒนามาเป็นแนวตลกโคด ๆ อย่างปัจจุบัน ประมาณปี พ.ศ. 2507-2508 (กานท์, 2528)

เมื่อสิ้นสุดยุคของสุรพล สมบัติเจริญ (พ.ศ. 2511) แล้ว วงการตลกก็ได้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วพร้อม ๆ กับการเกิดใหม่ของนักร้องและวงดนตรีลูกทุ่ง เพราะวงดนตรีลูกทุ่งจำเป็นต้องมีตลกประจำคณะ จึงทำให้เกิดตลกใหม่ ๆ ขึ้นมาอย่างมากมาย ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป วงดนตรีลูกทุ่งที่มีชื่อเสียง และมีส่วนสร้างตลกให้เป็นที่ยอมรับและเป็นอาชีพใหม่ต่อมาที่สำคัญที่สุดคือ เพลิน พรหมแดน ทั้งนี้เมื่อ เพลิน พรหมแดน เปลี่ยนแนวการร้องเพลงใหม่เป็นเพลงผสมบทพูดในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2516 ในแต่ละเพลงจะมีบทพูดตลก ๆ แทรกอยู่ โดยใช้ตัวของเพลินเองและตลกประจำคณะพูดตอบโต้กัน นอกจากนั้น เพลิน พรหมแดน ยังนำสถานการณ์ทางการเมืองและนโยบายของรัฐบาลในสมัยนั้นมาร้องเพลงเสียดสี โดยเฉพาะเมื่อ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรี (2517-2518) มีนโยบายผันเงินสู่ชนบท เพลิน พรหมแดน ได้นำเอานโยบายมาล้อเลียนเป็นเพลงตลกในชุด “พรรคกระสอบหาเสียง” “กำนันเงินผัน” “คึกฤทธิ์คิดลึก” เป็นต้น การนำเสนอในลักษณะนี้ทั้งบทเพลงและลีลาตลกหน้าเวที สามารถสื่อเรื่องราวล้อการเมืองได้เป็นอย่างดี และทันสถานการณ์ ตลกคณะเพลิน พรหมแดน ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของประชาชนโดยทั่วไป เช่น เด่น ดอกประดู่ เทพโพธิ์งาม น้อย โพธิ์งาม จุ่มจุ่ม เข้มเล็ก แคน บูรีรัมย์ เป็นต้น

ประเภทของดาวตลก (นิจ, 2542)

1. ตลกสังขาร
2. ตลกมุขหรือตลกขายลูกฮา

1. ตลกสังขาร หมายถึง ตลกที่อาศัยรูปร่างอันผิดปกติธรรมดา หรือไม่สมประกอบ ส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย ออกมาแสดงเรียกเสียงหัวเราะจากผู้ชม เช่น หน้าผี หัวโต ตัวแฉะ ฟันเหยิน ฯลฯ ซึ่งไม่ต้องใช้มุขคำพูดหรือแสดงอะไรมากนัก ผู้ชมก็หัวเราะแล้ว ตลกกลุ่มนี้ที่สำคัญ เช่น สังข์ทอง สีใส เตี้ย บางเตย เทพ เทียนชัย ฯลฯ เป็นต้น

2. ตลกมุขหรือตลกขายลูกฮา หมายถึง ตลกที่ใช้คำพูดและท่าทางเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ซึ่งแต่ละคนมักจะมีมุขเด็ด ๆ ให้ผู้ชมได้หัวเราะกันอยู่เสมอ ซึ่งในวงดนตรีลูกทุ่งส่วนมากแล้วก็จะมีตลกทั้งสองประเภทอยู่ด้วยกัน เมื่อเล่นร่วมกันมุขที่สำคัญอีกหนึ่งของตลกมุขก็คือ การพูดถึงปมด้อยของตลกสังขารนั่นเอง

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ตลกนั้นพัฒนามาจากจำอวด ดังนั้นจึงมีช่วงพัฒนาการที่ยาวนานพอสมควร ซึ่งพอจะแบ่งตลกออกเป็นกลุ่มได้ดังต่อไปนี้ (ไม่มีหลักฐานยืนยันว่าคำว่า “จำอวด” หายไปเมื่อไรและคำว่า “ตลก” เริ่มใช้เมื่อไร)

1. ในช่วงก่อนทศวรรษ 2490-ต้นทศวรรษ 2500 ตลกที่สำคัญ เช่น อบ บุญคิด สุคนธ์ คิ้วเหลี่ยม ล้อต๊อก จำรูญ หนวดจิม สมพงษ์ พงษ์มิตร ทองแถม เขียวแสงใส ขวัญ สุวรรณเมนะ จอก ดอกจันทร์ ฯลฯ เป็นต้น ตลกกลุ่มนี้ส่วนมากจะมาจากละครเวที

2. ช่วงประมาณ พ.ศ. 2505-พ.ศ.2511 ตลกที่สำคัญ ได้แก่ เพชร คาราฉาย ลุงโกร่ง กางเกงแดง ศรีไพร ใจพระ ทวน สีแดง ขุนแผน ภูมิรักษ์ แดง สีเผือก สีมี่ก สีสุรียา ฯลฯ เป็นต้น

3. ช่วงพ.ศ. 2512 เป็นต้นมา ที่สำคัญ เช่น เเด่น ดอกประดู่ เต๋อ ดอกสะเดา จุ่มจิม เข้มเล็ก เทพ โพธิ์งาม น้อย โพธิ์งาม คี ดอกมะดัน คู่ ดอกกระโดน ดอน จมูกบาน ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปลายทศวรรษ 2510 ธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่งเริ่มเปลี่ยนแปลงไปหลายวงต้องยุบตัวเองลง เช่น เพลิน พรหมแดน ทำให้ตลกต้องปรับตัวเองอีกครั้งหนึ่งโดยจับกลุ่มตั้งเป็นทีมตลก (โดยมีทีม 4 สี คือ สีมี่ก สีเผือก สีสุรียา และเทพ เทียนชัย ทำมาก่อนแล้ว) เช่น กลุ่มของ เเด่น ดอกประดู่ (ซึ่งมีสมาชิกคือ เเด่น ดอกประดู่ เต๋อ ดอกสะเดา เทพ โพธิ์งาม) สีโพธิ์ สีขุน สีลิง ฯลฯ และเมื่อธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่งซบเซาลง ตลกส่วนหนึ่งจึงมุ่งทางเดินใหม่ เช่น ตลกคณะเด่น ดอกประดู่ ได้เข้าสู่วงการภาพยนตร์ โดยได้เล่นเป็นพระเอกในเรื่อง “เทพบุตรตะตังโหน่ง” ทำให้วงการตลกได้รับการยอมรับในวงการภาพยนตร์ แล้วพัฒนามาจนถึงรายการโทรทัศน์และคาเฟ่ในปัจจุบัน

ในบรรดาศิลปินตลกเหล่านี้ ต่างก็วนเวียนอยู่ในวงการบันเทิง และวงการเพลงลูกทุ่ง โดยเฉพาะวงการเพลงลูกทุ่งนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะไม่มีนักร้องคนไหนที่จะได้รับความนิยมน้อยลงเลย วงดนตรีลูกทุ่งจึงมีเกิดมีดับตลอดเวลา ตลกก็จึงต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ดังนั้นตลกแต่ละคน ต่างก็เคยประจำวงดนตรีมาแล้วคนละหลาย ๆ วงเพชร คาราฉาย กล่าวไว้ว่า “ในสมัยก่อนนั้น การแสดงตลกไม่จำเป็นต้องอยู่ประจำคณะไหนวงดนตรีวงใดมีงานมาติดต่อกี่ไปเลย หรือบางครั้งนั่งกิน โอเลี้ยงอยู่ที่ปากซอยบุปผาสวรรค์ เมื่อวงดนตรีใดต้องการตลกก็พร้อมที่จะออกเดินสายด้วยทันที...” (สัมภาษณ์ เพชร คาราฉาย, 15 กันยายน 2547)

พัฒนาการของตลกจึงอาจจะกล่าวได้ว่า เกิดมาพร้อม ๆ กับยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง ในวงการเพลงตามกระแสเพลงยุคหน้าม่านจนถึงยุคของเพลงลูกทุ่ง เส้นทางของตลกที่ชื่อว่า ลูกอ๊อด มาจนถึง เคือ คอกสะเดา เส้นทางของ จวง ดวงดี มาจนถึง ดอน จมูกบาน เส้นทางของ ป๋อง ปัดตานี มาจนถึง คี ดอกมะดัน ฯลฯ บั่วนแต่เป็นเส้นทางที่ตลกคลุกกับวงการเพลงลูกทุ่งอย่าง ชุ่มโชก ทุกต่างก็ซึมซับเอาวิธีการเล่นตลก นอกจากเพลงแล้วยังต้องเรียนรู้ศิลปะแขนงอื่นเอาไว้ด้วย เพื่อใช้ประกอบในการแสดงเลียนแบบ โดยเฉพาะศิลปะพื้นบ้าน เช่น ลิเก ลำตัด รำไทย เพลงเรือ หมอลำ ฯลฯ เมื่อมาถึงยุคสมัยของปัจจุบันตลกก็ยังคงอยู่กับเพลงลูกทุ่ง แม้จะไม่สำคัญเท่ากับทางเครื่องก็ตาม นอกจากนี้ยังพัฒนาไปเป็นอาชีพใหม่ที่สร้างรายได้ให้กับตัวเองได้อย่าง มหาศาล

สัมพันธภาพระหว่างผู้ชมกับวงดนตรีลูกทุ่ง

นักร้องลูกทุ่งกว่าจะสามารถตั้งวงดนตรีเป็นของตัวเองได้ ต้องใช้เวลาในการสะสมประสบการณ์ และชื่อเสียงนานหลายปี โดยเฉพาะชื่อเสียง เป็นสิ่ง ที่นักร้องต้องการมากที่สุด การจะมีชื่อเสียงได้ต้องร้องเพลงอัดแผ่นเสียง และได้รับการเผยแพร่ตามสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะวิทยุ ซึ่งเป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนได้ดีและมากที่สุด ด้วยเสียงร้องและลีลาการร้อง ถ้าเป็นที่ถูกใจของแฟนเพลง ผลสะท้อนที่กลับมาคือ การขอฟังเพลงผ่านนักจัดรายการวิทยุเป็นดัชนีวัดได้ระดับหนึ่ง เหมือนกับว่านักร้องได้รับความนิยมนอกจากแฟนเพลงเพียงใด คู่หมั้นหรือไม่ในการที่จะมีวงดนตรีเป็นของตนเอง เพื่อนำไปแสดงสนองตอบความต้องการของแฟนเพลงเหล่านั้นนอกจากฟังเพลงจากวิทยุแล้ว

แฟนเพลงลูกทุ่ง เป็นแฟนเพลงที่มีลักษณะเด่นพิเศษอย่างหนึ่ง คือ เมื่อรู้ข่าวว่าจะมีวงดนตรีของนักร้องที่ตนเองชื่นชอบจะมาเปิดทำการแสดงในจังหวัดหรือท้องถิ่นของตัวเอง ก็จะไปดู บ่อยครั้งที่ไปดูกันเป็นกลุ่ม ๆ หรือเป็นคณะ บางครั้งถึงกับเหมารถไปดูข้ามจังหวัดก็ยังมี

และแฟนเพลงกลุ่มนี้ (ส่วนมากจะเป็นผู้หญิง) จะศรัทธาและชื่นชมนักร้องที่ตนเองชอบอย่างสุดจิตสุดใจ ในการชมดนตรีแต่ละครั้งจะต้องมีพวงมาลัยมีของขวัญและมีเงินติดชายพวงมาลัยไปด้วยซึ่งแฟนเพลงกลุ่มนี้เรียกกันว่า “แม่ยก”

ตามความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่ว ๆ ไป แม่ยก คือ คนที่ชื่นชอบหลงใหลในการแสดงคอยอุปถัมภ์ค้ำชู ให้ความช่วยเหลือเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นรางวัล เช่น พวงมาลัย 2 ชาย ผูกแบงก์ร้อยบ้างตามกำลังศรัทธา แม่ยกพวกนี้มีความสำคัญต่อนักร้องลูกทุ่งมาก นักร้องคนใดมีแม่ยกเป็นผู้อุปถัมภ์ค้ำชูมาก โอกาสดังและอยู่ได้นานก็จะสูงขึ้น การลงทุนทำวงหรือปรับปรุงวงบางครั้งไม่ต้องลงทุนเอง พวกแม่ยกจะช่วยกันสนับสนุน หลักนี้ใช้ได้กับเหล่าศิลปินชาวบ้านทั่วไป ทุกแขนง ที่เห็นเด่นชัด ก็คือ ติก และนักร้องลูกทุ่ง ดังนั้นในวงดนตรีลูกทุ่ง ถ้าวางไหนมีนักร้องที่มีชื่อเสียงอยู่มาก ก็จะได้เปรียบวงอื่น ๆ เนื่องจากนักร้องแต่ละคนจะมีแม่ยกของตนเองติดตามการแสดงอยู่ตลอด ทำให้วงดนตรีมีรายได้ดี นอกจากนั้นตัวนักร้องเองก็จะมีรายได้พิเศษจากแม่ยกเหล่านี้ในอัตราสูงกว่ารายได้จากวงดนตรีที่ตนเองสังกัดด้วยซ้ำไป แม่ยกนั้นพอจะแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1. แม่ยกสมัครใจเอง
2. แม่ยกรับจ้าง

1. แม่ยกสมัครใจ คือ แม่ยกที่หลงใหลในน้ำเสียงเป็นส่วนตัว เป็นกลุ่มนักเพลงที่คอยเชียร์แต่เฉพาะวงที่ชอบหรือนักร้องที่ตนเองชอบ แม่ยกนั้นไม่จำกัดอายุ ส่วนมากจะอยู่ในวัย 15-20 ปี บางคนหลงใหลคลั่งไคล้นักร้องลูกทุ่งมากถึงกับหอบผ้าหอบผ่อนหนีตามไปอยู่ด้วยหรือบางคนก็ยอมรับเป็นเมียมือของนักร้องไปเลยก็มีอยู่ไม่น้อย (สัมภาษณ์ สมใจ นาโง, 12 พฤษภาคม 2547) นอกจากนั้นยังมีแม่ยกที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ที่หลงใหลคลั่งไคล้ในตัวนักร้องลูกทุ่งเช่นกัน แม่ยกกลุ่มนี้ส่วนมากจะมีเงินและให้มาลัยน้ำใจเป็นเงินอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้ นักร้องลูกทุ่งจึงต้องปฏิบัติตัวให้เป็นที่รักใคร่ของแม่ยกด้วยวาจาสุภาพเรียบร้อย ทำตัวเสมือนคนในครอบครัวเดียวกัน ให้ความจริงใจและตอบแทนน้ำใจบ้างเมื่อมีโอกาส (สัมภาษณ์ ชาย เมืองสิงห์, 12 พฤศจิกายน 2547)

2. แม่ยกรับจ้าง แม่ยกกลุ่มนี้ไม่ได้ชอบเสียงของนักร้องคนใดเป็นพิเศษ แต่ชอบรายได้ที่ตนได้รับในการเชียร์ พวกนี้วิธีการซับซ้อน ความสำคัญของแม่ยกประเภทนี้ จะเห็นได้ชัดเจนในการจัดอันดับเพลงยอดนิยม การประชันวงดนตรีลูกทุ่ง ชิงโล่ห์ ชิงถ้วยทองคำที่ถือเอารายได้จากการซื้อพวงมาลัยบ้าง ค่าผ่านประตูบ้าง เหล่านี้ ถ้าวางใดมีแม่ยกสมัครใจไม่พอหรือชล่าใจ อาจจะใช้แม่ยกรับจ้างได้อย่างไม่ยากนัก แม่ยกรับจ้างพวกนี้คือหน้าม้า

เพราะฉะนั้น ความสำเร็จของนักร้องในยุคนี้ เงินเริ่มจะเป็นปัจจัยหลักในการที่จะประสบความสำเร็จ

ในธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่งเช่นเดียวกัน ภายหลังจากเสียชีวิตของ สุรพล สมบัติเจริญ มีวงดนตรีลูกทุ่งเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก นายทุนเริ่มเข้ามามีอิทธิพลในวงดนตรีลูกทุ่งเช่นกัน ทั้งนี้ สาเหตุมาจากมีวงดนตรีลูกทุ่งจำนวนมากนั่นเอง จึงมีการแข่งขันสูง ทำให้ต้องมีการปรับปรุงการ แสดงของวงดนตรีลูกทุ่งให้ตื่นตาตื่นใจมากขึ้น เพื่อสร้างความสนใจให้กับแฟนเพลง การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ เช่น ระบบแสง สี เสียง และวิวัฒนาการของทางเครื่องที่วิจิตรตระการตา เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวต้องใช้เงินทุนอย่างมหาศาลส่งผลให้วงดนตรีที่ไม่มีนายทุนสนับสนุนต้องล้มลงไปมากที่สุด เพราะไม่ได้รับความนิยมนอกจากแฟนเพลง ที่เริ่มเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การดูไปแล้ว นายทุนที่สำคัญในวงการเพลงลูกทุ่งในช่วงนี้ที่สำคัญ เช่น เอื้อ อารีย์ ประจวบ จำปาทอง มนต์ เมืองเหนือ เป็นต้น

นอกจากนั้น การเข้ามามีบทบาทของนายทุนส่งผลให้วงดนตรี ซึ่งเป็นธุรกิจแบบครอบครัวเริ่มอ่อนตัวลง เพราะธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่งแบบใหม่อำนาจในการบริหารทุกอย่างขึ้นอยู่กับนายทุนแทบทั้งสิ้น ความสัมพันธ์ระหว่างครู-ศิษย์ หรือพ่อ-ลูก แบบเก่านั้นเริ่มจะสูญสลายไป เกิดความสัมพันธ์แบบใหม่นั้นคือ นายจ้างกับลูกจ้างเข้ามาแทนที่ ซึ่งเริ่มจะเห็นได้อย่างชัดเจน ในช่วงปลายของยุคนี้

นอกจากปัจจัยภายใน คือ การเสียชีวิตของสุรพล สมบัติเจริญ และการเข้ามาของ นายทุนทำให้เพลงลูกทุ่งในยุคนี้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ปัจจัยทางด้านการเมืองของประเทศก็ส่งผล ให้เพลงลูกทุ่งเปลี่ยนไปด้วย โดยเฉพาะทางด้านเนื้อร้องที่มีแนวการเมืองเสียดสีสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะหลัง 14 ตุลาคม 2516 และหลัง 6 ตุลาคม 2519 เนื้อหาของเพลงลูกทุ่งบางส่วน ก็เปลี่ยนไป ไม่มีเนื้อหาทางการเมืองหรือเสียดสีสังคม แต่มีเนื้อหาไปทางยกย่องเชิดชูสถาบัน ทหาร เป็นต้น

นอกจากนั้นแล้วการเปลี่ยนแปลงของวงการเพลงลูกทุ่งในช่วงนี้ ยังมีปัจจัยภายนอก เข้ามากระตุ้นด้วย นั่นคือกระแสอิทธิพลของเพลงสากลทำให้เกิดมีเพลงไทยสากลแนวใหม่ขึ้นมา คือเพลงสตริงคอมโบ ซึ่งใช้เครื่องดนตรีไฟฟ้าเป็นหลัก ส่งผลให้วงดนตรีลูกทุ่งต้องเพิ่มเครื่อง ดนตรีประเภทไฟฟ้า เช่น กีตาร์ เบส ออร์แกน ตามไปด้วย นอกจากนี้การเกิดขึ้นของวงสตริง คอมโบและวงดนตรีเพื่อชีวิตในช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ทำให้แฟนเพลงส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะกลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา และปัญญาชน โดยทั่ว ๆ ไป หันมาฟังเพลงชนิดใหม่กัน มากขึ้น เพลงลูกทุ่งจึงมีคู่แข่งเพิ่มขึ้นมา และมีแนวโน้มความนิยมลดลงตั้งแต่ช่วงปลายยุคนี้ด้วย สาเหตุประการด้วยกันซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

ถึงแม้ว่าสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศในยุคนี้ประสบกับความยุ่งยาก และมีเหตุการณ์อันไม่พึงปรารถนาในการทำลายล้างซึ่งกันและกัน ด้วยสาเหตุความขัดแย้งทางด้านความคิดจนนำไปสู่เหตุการณ์สังหารประชาชนอย่างป่าเถื่อนและโหดร้ายของผู้มีอำนาจรัฐ ทำให้บาดเจ็บล้มตายและหนีเข้าสู่ป่า เพื่อร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย จับอาวุธเข้าต่อสู้กับรัฐบาลก็ตามแต่ทิศทางในการพัฒนาประเทศก็ยังคงเดินรุดหน้าต่อไป มีการขยายตัวและพัฒนาทางด้านต่าง ๆ อย่างไม่หยุดยั้ง

ในวงการเพลงก็เช่นเดียวกัน จะมีการพัฒนาแลกเปลี่ยนแปลงในวงการเพลงอีกครั้ง เมื่อเทคโนโลยีทางการผลิตเปลี่ยนแปลง และการแก้ไขพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ปี พ.ศ. 2521 เป็นตัวกระตุ้นวงการเพลงที่สำคัญ จนทำให้ระบบแผ่นเสียงเสื่อมความนิยมไป ระบบเทปคาสเซตเข้ามาแทนที่ เป็นการเปลี่ยนระบบใหม่ในวงการเพลงไทยรวมทั้งเพลงลูกทุ่ง โดยนำไปสู่ระบบอุตสาหกรรมเพลง

บทที่ 5

บทสรุป

เพลงลูกทุ่งเป็นเพลงที่เกิดขึ้นในสังคมเมือง โดยพัฒนามาจากเพลงไทยสากล ซึ่งถือกำเนิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2476 ในระยะแรก ๆ ยังไม่มีการแบ่งแยกเพลงออกเป็นลูกทุ่งหรือลูกกรุงถือว่าเป็นเพลงไทยสากลเหมือนกัน ต่อมาเพลงไทยสากลได้รับความนิยมจากประชาชนมากขึ้นโดยแพร่หลายไปจากภาพยนตร์และละคร และมีผู้สนใจนำบทเพลงต่าง ๆ เหล่านี้ไปร้องประกวดตามงานต่าง ๆ ทำให้เกิดมีนักร้องสมัครเล่นมากขึ้น และหลายคนได้กลายbecome นักร้องอาชีพในเวลาต่อมา จากการนี้ มีนักร้องมากขึ้นและหลายคนสามารถแต่งเพลงได้อีกด้วย ทำให้เพลงไทยสากลมีเนื้อหาหลากหลายส่งผลให้มีการแบ่งประเภทเพลงไทยสากลเกิดขึ้น โดยเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชนบทและชีวิตของผู้คนถูกเรียกว่า “เพลงเพื่อชีวิตหรือเพลงตลาด” ส่วนเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักและความสุขสบายถูกเรียกว่า “เพลงผู้ดี”

เพลงชีวิตหรือเพลงตลาดนั่นเองที่ได้พัฒนามาเป็นเพลงลูกทุ่งในปี 2507 โดยมีสื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อสำคัญในการแพร่กระจาย และนักร้องเพลงลูกทุ่งผู้ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้นำเสนอลีลาแบบลูกทุ่งให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง จนได้รับขนานนามว่าราชาเพลงลูกทุ่งได้แก่ สурพล ภูมิบัคเจริญ ซึ่งมีชื่อเสียงอยู่ในช่วงปี 2504-2511

ลักษณะของเพลงลูกทุ่งมีความหลากหลายในทุก ๆ ด้าน ทำนอง จังหวะ เป็นลักษณะของการผสมผสานทั้งเพลงไทยเดิม เพลงพื้นบ้าน เพลงต่างประเทศ และทำนองที่สร้างขึ้นใหม่ ส่วนเนื้อหามีทั้งสะท้อนภาพชีวิตชาวชนบท ชาวเมือง เหตุการณ์เฉพาะ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเนื้อหาสนุกสนาน ฯลฯ เพลงลูกทุ่งไม่มีกฎเกณฑ์อะไรที่เคร่งครัดทั้งการแต่งและการร้อง จุดเด่นของเพลงลูกทุ่งนอกจากเนื้อหาแล้วคือการร้องที่มีลูกคอหรือการเพี้ยนเสียง วรรณยุกต์ ซึ่งทำให้เพลงลูกทุ่งแตกต่างไปจากเพลงลูกกรุง (หรือเพลงผู้ดีเดิม) ต่อมาเพลงลูกทุ่งได้รับการปรับปรุงแต่งให้เป็นเพลงเพื่อการแสดงอย่างหนึ่งและการนำเสนอเพลงลูกทุ่งกลายเป็นธุรกิจการค้าที่สำคัญในเวลาต่อมา

ธุรกิจเพลงลูกทุ่งแบ่งได้ออกเป็น 2 ประเภทคือธุรกิจแผ่นเสียงและธุรกิจวงดนตรี ลูกทุ่งธุรกิจแผ่นเสียงตกอยู่กับนายทุนเจ้าของบริษัทแผ่นเสียงในฐานะผู้ผลิต ผู้จำหน่าย และผู้ถือลิขสิทธิ์เพลง แม้ว่าจะมีนักแต่งเพลงหรือนักร้องบางคนทำแผ่นเสียงเองบ้างก็ตาม แต่ต้องอาศัยอัดเสียงและการจำหน่ายแผ่นเสียงผ่านบริษัทแผ่นเสียงอยู่ดี ส่วนธุรกิจวงดนตรีลูกทุ่งนั้นถือได้ว่าเป็นธุรกิจของนักร้องลูกทุ่งโดยตรงทีเดียว เพราะการจะตั้งวงดนตรีได้ ต้องอาศัยชื่อเสียงของนักร้อง รวมทั้งการบริหารต่าง ๆ ของวงดนตรีก็อยู่ในความรับผิดชอบของนักร้องหัวหน้าวงทั้งสิ้น

ในปัจจุบันแม้ประเทศไทยจะมีการพัฒนามากขึ้นตามลำดับ และเพลงลูกทุ่งสามารถส่งออกขายไปยังตลาดต่างประเทศได้ เช่น สหรัฐอเมริกา กลุ่มประเทศตะวันออกกลาง หรือแถบประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว หรือเขมร แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าเพลงลูกทุ่งสามารถส่งไปขายให้ชาวต่างประเทศฟัง เพราะประเทศดังกล่าวนั้นล้วนแล้วแต่มีคนไทยไปอาศัยอยู่มากมายหรือมีคนลาว เขมรที่สามารถฟังภาษาไทยได้ ตลาดใหญ่จึงเป็นตลาดของคนไทยอยู่นั่นเองแม้ในอนาคตประเทศไทยจะมีควาเทียมเป็นของตัวเองที่สามารถส่งข่าวสารและบันเทิงออกไปอย่างกว้างขวางขึ้นก็ตาม แต่ไม่ใช่ข้อสรุปที่ว่าเพลงลูกทุ่งจะได้รับความสนใจจากต่างประเทศมากขึ้น ทั้งนี้เพราะอุปสรรคทางด้านภาษาเป็นสำคัญ อาจจะมีบางเพลงที่อาจจะเป็นที่ชื่นชอบคัดแปลงจนเป็นที่นิยมของคนไทยด้วยเหมือนกัน เช่น รักแท้จากหนุ่มไทย เสียงครวญจากเกาหลี (จากประเทศเกาหลี) โดเกี้ยวแห่งความหลัง (ญี่ปุ่น) แซ่ซึ้งย้ายถือเจ๊กิ่ง (จีน) ฯลฯ เป็นต้น

อนาคตของเพลงลูกทุ่งเชื่อว่าจะยังคงอยู่ต่อไปเพราะตลาดเพลงลูกทุ่งยังคงกว้างขวางอยู่โดยเฉพาะต่างจังหวัด ความสำเร็จของนักร้องลูกทุ่งชื่อดังในปัจจุบัน คือ ต่าย อรทัย ที่มียอดขายกว่า 2 ล้านอัลบั้ม ไมค์ ภิรมย์พร เป็นคำตอบได้ดีว่าประชาชนชาวต่างจังหวัด (ไม่ว่าจะอยู่ต่างจังหวัดหรือกรุงเทพฯ) เสียงร้องที่เต็มเสียงมีลูกคอที่รู้ได้ว่าเป็นลักษณะของลูกทุ่งดนตรีที่เรียบง่าย ไม่เน้นเครื่องสาย แต่เน้นเครื่องเป่า หรือแอคคอร์ดिय่น สิ่งเหล่านี้มีอยู่อย่างพร้อมมูลในผลงานของนักร้องยอดนิยมดังกล่าว ส่งผลให้ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงหากวิเคราะห์ให้ลึกแล้วจะเห็นว่า ผลงานดังกล่าวนี้เป็นการย้อนยุคสู่อดีตของเพลงลูกทุ่งแท้ ๆ (พ.ศ. 2501-2511) เพราะในยุคปัจจุบันแทบจะไม่สามารถแยกออกได้เลยว่าเพลงไหนคือ เพลงลูกทุ่ง เพราะมีลักษณะเดียวกับเพลงสตริงไปแล้วจะมีเพียงก็ลักษณะการร้องเท่านั้นที่ยังพอสังเกตได้นอกจากนั้นสิ่งที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งของยุคนี้ก็คือ ตลาดเพลงไม่ได้ขึ้นอยู่กับระบบธุรกิจหรือระบบนายทุนดังแต่ก่อน แต่ตลาดเพลงในปัจจุบันขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของคนฟังเป็นสำคัญ บริษัททำเพลงยากที่จะกำหนดเป้าหมายในการที่จะออกเพลงในแต่ละชุดได้ ผลจึงปรากฏว่าเพลงลูกทุ่งในปัจจุบันจึงออกพร้อมกันหลายชุดโดยนักร้องคนเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการเฉลี่ยความเสี่ยงด้านการตลาดต่อชุดใดชุดหนึ่งและเป็นการกระจายตลาดไปทุกกลุ่ม ทั้งกลุ่มผู้ใหญ่และกลุ่มวัยรุ่นหญิงและชาย

ในสถานการณ์ปัจจุบันเพลงลูกทุ่งมีความซบเซาลงบ้าง ทั้งนี้เรื่องจากมีสิ่งบันเทิงใหม่ ๆ เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาส่วนแบ่งตลาดจึงถูกแย่งชิงไป กระแสเพลงชนิดใหม่คือ เพลงสตริงยังคงส่งผลต่อวัยรุ่นในปัจจุบันได้เป็นอย่างดีทั้งในกรุงเทพฯและต่างจังหวัด รวมทั้งกระแสเพลงสากลด้วย อย่างไรก็ตามเพลงสตริงในปัจจุบันก็เริ่มถึงทางตันพอสมควร เพราะไม่ปรากฏว่ามีเพลงชุดไหนที่ออกมาแล้วได้รับความนิยมสูงสุดเหมือนช่วงก่อน ๆ ที่ผ่านมา ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้

สลายอย่างน่าเสียดายเพลงลูกทุ่งก็เช่นเดียวกัน แม้จะเป็นเพียงเพลงชนิดใหม่ที่มีพัฒนาการมาเพียง ครึ่งศตวรรษกว่า ๆ เท่านั้น นับว่าน้อยมากถ้าเปรียบเทียบกับเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ การดำรงอยู่ของ เพลงลูกทุ่งในช่วงที่ผ่านมา ก็มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตัวเองอยู่ตลอดเวลา แม้แต่ในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางดนตรีเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วมาก โดยเฉพาะอิทธิพลของเพลงสตริง ได้รับความ นิยมอย่างมากมาย ทางสถานีวิทยุต่าง ๆ จนกลายเป็นการ “ทาร์ณทางเสียง” (ทวนไท, 2537) แต่ เพลงลูกทุ่งก็ยังสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการอยู่รอดของเพลง ลูกทุ่งจึงอยู่ที่การปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน โดยมีระบบการตลาดและ พฤติกรรมของผู้บริโภคเป็นตัวชี้นำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บรรณานุกรม

หนังสือ

จำนง รังสิกุล, สนทนาพาที. กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, 2547.

พูนพิศ อมาตยกุล. ดนตรีวิจิตร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บริษัทรักศิลป์ จำกัด, 2544.

พูนพิศ อมาตยกุล. ทูลกระหม่อมบริพัตรกับการดนตรี. กรุงเทพมหานคร : ชันวณิชย์, 2534.

วราวุธ สุมาวงศ์. “วิวัฒนาการของเพลงไทยสากล จากละครและภาพยนตร์.” ใน วันระลึกถึงครูเพลงผู้ให้กำเนิดวัฒนธรรมด้านดนตรีไทยสากล ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สักดิ์โสภากาการพิมพ์, 2526.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ. กิ่งศตวรรษเพลงลูกทุ่งไทย. 2532.

อาจันต์ ปัญจพรรค์. ยักษ์ปากเหล็ก. กรุงเทพมหานคร : หมึกจีน, 2543.

มนัส จรรยาดี. อนุสรณ์พรวานบุรณ์. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2519.

บทความ

ประกอบ ไชยพิพัฒน์. “ข้อคิดเกี่ยวกับเพลงลูกทุ่ง.” คารารัฐ 10 (กุมภาพันธ์ 2514) : 101-120.

ปัทมาภรณ์ เชื้อสุทร. “เพลงลูกทุ่ง.” เสียงสะท้อนของความตายของระบบทุนนิยม. อักษรศาสตร์พิจารณ์ 2 (ตุลาคม 2517) : 17-26.

พูนพิศ อมาตยกุล. “แผ่นดินเสียงไทยในอดีต.” ศิลปวัฒนธรรม 14 (ตุลาคม 2523) : 9-24.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารอื่น ๆ

จินตนา ดำรงเลิศ. “วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง.” งานวิจัยเสนอต่อสถาบันไทยคดีศึกษา
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

ลักษณ์ สุขสุวรรณ. “วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

สัมภาษณ์

กังวาลไพโร ลูกเพชร. สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2547.

คำรณ โพธิประยูร (มิ่งมงคล). สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2548.

เจนวดี ศรีวิโรจน์. สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2547.

เจนภพ จบกระบวนวรรณ. สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2547.

ชาย เมืองสิงห์. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2547.

ผ่องศรี วรนุช. สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2547.

พยงค์ มุกดา. สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2547.

พิมพ์ใจ แคนวงศ์. สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2547.

เพชร ดาราฉาย. สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2547.

เพ็ญพรหมแดน. สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2547.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เสกสรร แก้วสามสี. สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2547.

สมใจ นาโง. สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2547.

เอนก นาวิกมูล. สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2547.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

83693

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้